

De beginselen van de

LEERE CHRISTI,

om tot volmaaktheid voort te varen,
volgens de Heilige Schrift aangewezen.

Waar achter bijgevoegd is een tweeërlei uitbreiding van het
Gebed des Heeren.

Door

JOH. ADR. MOBACHIUS,

Dienaar van Jezus Christus te DELFTZIJL.

Overgezet in de huidige spelling.

**STICHTING GIHONBRON,
MIDDELBURG
2016**

Inhoudsopgave¹

Voorreden 4.

1. Verhandeling.

Van God in het algemeen. 7.
Van de Heilige Schrift. 9.
Van de hoog-heilige Drie-eenheid. 10.
Van de Godheid des Zoons. 13.
Van de Godheid des Heiligen Geestes. 14.
Van Gods Namen en eigenschappen. 15.

2. Verhandeling.

Van het besluit Gods, en de uitvoering deszelfs, door de werken der natuur en der genade. 18.
Van het besluit der verkiezing en verwerping. 19.
Van den raad des vredes. 20.
Van de Testamenten Gods. 21.
Van de schepping der wereld. 24.
Van Gods voorzienigheid. 25.
Van de schepselen. 26.
Van den eersten staat des mensen, geschapen naar Gods beeld. 27.
Van den val des mensen. 29.
Van de verlossing des zondaars. 31.
Van de Persoon des Verlossers. 32.
Van de Namen en ambten des Verlossers. 34.
Van de staten van Jezus Christus, der vernedering en der verhoging. 39.
Van de staat van Christus verhoging. 41.

3. Verhandeling.

Van het genadeverbond, en de goederen deszelfs, als de vruchten der genoegdoening en verlossing door Jezus Christus, en de personen die daaraan deel hebben. 44.
Van de goederen van het genadeverbond. 45.
Van de goederen van het Nieuwe Testament of verbond. 49.
Van het Zaligmakend geloof. 50.
Van de vruchten des geloofs, of de goede werken. 53.
Van de bekering. 55.
Van het gebed. 56.
Van de sacramenten des Nieuwen Testaments. 57.
Van de heilige Kerk. 60.
Van de opstanding en het laatste oordeel. 62.
Van het laatste oordeel. 63.

Uitbreiding van het gebed des HEEREN, zoals hetzelve, in een heilige overdenking en hartelijke begeerte, volgens deszelfs rechte en voornaamste zin, van een ieder gelovige kan en moet gebeden worden. 66.
Korter uitbreiding van het gebed des HEEREN, zoals hetzelve van een onwedergeborene en nog onbegenadigde, in het christendom, kan gebeden worden. 70.

¹ De inhoudsopgave staat niet in de oorspronkelijke uitgave.

Is gevisiteerd en geaprobeerd.

Hebr. 6:1.

Daarom, nalatende het beginsel der leer van Christus, laat ons tot de volmaaktheid voortvaren.

Efeze 4:14,15.

Opdat wij niet meer kinderen zouden zijn, die als de vloed bewogen en omgevoerd worden met allen wind der leer, door de bedriegerij der mensen, door arglistigheid, om listiglijk tot dwaling te brengen; Maar de waarheid betrachtende in liefde, alleszins zouden opwassen in Hem, Die het Hoofd is, [namelijk] Christus;

Matth. 7:15, 16.

Maar wacht [u] van de valse profeten, dewelke in schaapsklederen tot u komen, maar van binnen zijn zij grijpende wolven. Aan hun vruchten zult gij hen kennen.

VOORREDEN.

Waarheidliebende lezer

Hoe nodig en heilzaam de kennis der Goddelijke waarheden is, toont die grote Leraar der waarheid, Jezus Christus, zeggende tot de Joden, die Hem geloofden, Joh. 8:32: *En zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrijmaken.* Gewisselijk de waarheid die in Christus is en hoe Hij is *de Weg, de Waarheid en het Leven*, door Wien de zondaar alleen *komt tot de Vader* en Gods gemeenschap deelachtig wordt, Joh. 14:6, recht te kennen; en wel te verstaan die grote Waarheid, hoe dat God niet anders als op een betamelijke wijze, met betoning van Zijn heiligheid en rechtvaardigheid, de God van de verdoemelijke zondaar kan en wil worden, en Zijn genade en barmhartigheid aan hem bewijzen; en hoe zulks nu ook metterdaad van die Heilige en Barmhartige God geschied is, door de volmaakte offerande, of het lijden en sterven van Zijn eigen Zoon, den grote Hogepriester over 't huis Gods; dat is Zijn Kerk, Hebr. 10:21. En daar benevens ook wel te kennen die middelen en plichten, welke de alwijze en goedertieren God, aan de zijde van de zondaar verordineerd heeft, en in 't Woord der waarheid voorschrijft en gebiedt, om aan Zijn genade en gemeenschap in Christus, deel te krijgen, namelijk bekering en geloof in Zijn Zoon, als den enige Middelaar Gods en der mensen; voorzeker, die dierbare, heilzame en beminnelijke waarheid en andere waarheden meer, van de God der waarheid, in de Heilige Schrift ons geopenbaard, recht te verstaan, door de verlichting van de Geest der waarheid, is het middel waardoor den zondaar vrij gemaakt wordt, namelijk van de dienstbaarheid des satans en der zonde en geheiligd tot den dienst, en gehoorzaamheid van den levende en waarachtige God, waarin de ware vrijheid bestaat.

't Is hierom ook, dat Christus in Zijn hogepriesterlijk gebed Zijn Vader bad, Joh. 17:17. *Heiligen in, of door, Uw waarheid; Uw Woord is de waarheid.* Te kennen gevende, dat de waarheid Gods en des Evangeliums, in het Woord Gods, of de H. Schrift vervat en geopenbaard en deszelfs kennis, het middel is, waardoor God de Zijnen heiligt of vernieuwd naar Zijn beeld. Waarom ook Paulus spreekt, Titus 1:1, van een *kennis der waarheid, die naar de godzaligheid is*, dat is, waardoor de liefde Gods en des naasten, waarin de ware heiligheid bestaat, in des mensen ziel verwekt wordt en den zondaar tot betrachtting van ware deugd, heiligheid en godzaligheid, bereid, verplicht en aangezet wordt. Immers, als het licht van de waarheid, de kennis van de dierbare waarheden des Evangeliums, recht schijnt in het verduisterd hart van de verdorven zondaar en aan zijn consciëntie is openbaar gemaakt, zo zal zulks ook, door de Goddelijke genade, zo een aangename glans veroorzaken in de ziel, dat ze op die gekende beminnelijke waarheid verliefd word, dezelve hartelijk omhelst en aangezet en bewogen wordt, om naar eis van die waarheid, in alle heiligheid en ware godzaligheid te leven en zijn gedachten, woorden en werken daarnaar te richten en aan te stellen; gelijk hierom David door God betuigde, Ps. 119:11, *Ik heb Uw rede, of Uw gebod en waarheid, in mijn hart verborgen, opdat ik tegen U niet zondigen zou.*

Zo noodzakelijk en heilzaam is de kennis van de waarheid Gods in Christus, Zijn Woord en des Evangeliums, zonder welke geen waar geloof noch heiligheid en oprechte godzaligheid, die ook alleen uit het geloof moet voortkomen, kan zijn, en vervolgens, geen zaligheid voor de mens. Hoe zal toch den zondaar God recht beminnen, dienen en verheerlijken, waarin de ware heiligheid bestaat, zo hij God in Zijn hoogheid, heerlijkheid, heiligheid en als beminnelijk in Christus, niet recht kent? Hoe kan iemand geloven in Jezus Christus en door dat geloof zijn hart gereinigd en vrij gemaakt worden van de zonde en deszelfs dienstbaarheid, zo hij Hem in Zijn dierbaarheid, beminnelijkheid en hoe noodzakelijk het is ter eeuwige gelukzaligheid, aan Hem gemeenschap te hebben, niet recht kent? De Heiland Zelf gaf dat duidelijk te kennen, als Hij zeide tot de Samaritaanse vrouw, Joh. 4:10, *Indien gij*

de Gave Gods kendet en wie Hij is Die tot u zegt: Geef Mij te drinken, zo zoudt gij van Hem hebben begeerd en Hij zou u levend water gegeven hebben. Onbekend doch onbemind, zegt het oude spreekwoord zeer wel.

Waarom ook Paulus terecht vraagt, Rom. 10:14, *Hoe zullen zij in Hem geloven van Welken zij niet gehoord hebben?* En bijgevolg, Dien zij niet kennen?

't Pleeg weleer een onbedachtzaam zeggen te zijn, *al kennis genoeg, was er maar godzaligheid genoeg*; maar men mag integendeel wel zeggen, was er meer kennis bij de mensen, in 't Christendom, daar zou meer geloof, liefde, en ware godzaligheid zijn. Niet dat de blote kennis van de waarheid genoeg is, o neen, zo dezelve met geloof, liefde en heiligmaking niet gepaard gaat; en godzalg beleefd wordt, zo kan die kennis de mens niet baten, maar zal veeleer verzwaren zijn oordeel en verdoemenis. *En al ware het dat ik de gave der profetie had, en wist al de verborgenheden en al de wetenschap,en de liefde niet had, zo ware ik niets*, betuigd hierom Paulus 1 Kor. 13:2. Nochtans is het ook waar en zeker, dat er noch geloof in Jezus Christus noch ware liefde, noch heiligheid en oprechte godzaligheid is en zijn kan, zonder kennis van de Goddelijke waarheden, die zo noodzakelijk zijn om te geloven in Christus tot zaligheid, dat het geloof zelfs daarom door een kennis van Hem, den enigen Heiland en Verlosser wordt uitgedrukt en beschreven, Jes. 53:11 *Door Zijn kennis, zegt daar de Vader van Zijn Zoon, de Messias, zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken, want Hij zal hun ongerechtigheden dragen.*

Hierom is het dan ook, dat vele getrouwe leraren, sedert enige jaren, bijzonder haar werk gemaakt hebben, van niet alleen met prediken, maar ook door catechiseren, de mensen onder des Heeren zegen te brengen tot kennis van de Goddelijke waarheden, volgens de leer der Heilige Schrift; tot welken einde ook zo vele catechisatieboeken, waarin de Goddelijke waarheden, in vragen en antwoorden, op een eenvoudige en duidelijke wijze verhandeld en verklaard worden, door veler dienst in 't licht gekomen zijn, sommige van meerder, andere van mindere uitgebreidheid.

Hiertoe dient dan ook dit ons klein en gering werkje, genaamd: *De beginselen van de leere Christi, om tot de volmaaktheid voort te varen.* Zijnde nu voor de tweede maal gedrukt; waaromtrent tot bericht dient, dat hetgeen aan het begin van de regels getekend is, met een half maantje, voor diegene is, die in de kennis der waarheid al wat gevorderd zijn; doch al het andere, dat zonder zo een teken gedrukt is, voor degene die eerst beginnen, of ook al enige weinige kennis van de Goddelijke waarheden bekomen hebben.

Ik heb achter dit werkje gevoegd een *uitbreiding van het gebed des Heeren*, zoals hetzelfde van ieder gelovige, volgens deszelfs recht en voornaamste zin, kan en moet gebeden worden.

En dewijl sommigen menen, dat een onwedergeborene, die God nog niet tot zijn Vader heeft, in Christus, dat gebed niet mag of kan bidden, waaromtrent ik mij thans niet zal uitlaten; zo heb ik nog een tweede korter uitbreiding van dat gebed, met enige verandering daarbij gevoegd, zoals hetzelfde van een onbekeerde kan en moest gebeden worden. Doch daaromtrent heeft men ook te weten, dat juist al die woorden, die in die tweeërlei uitbreiding van dat gebed gevonden worden, in het bidden van hetzelfde niet behoeven gebruikt te worden; maar alleen dat men de zin en mening daarvan verstaan en aan zijn hart brengen mag; om alzo in een korte overdenking van die zaken, dat volmaakte gebed met den Geest en ook tegelijk met het verstand te bidden, en daarop recht amen te kunnen zeggen.

De Heere, de Algenoegzame Jehovah, zende overal Zijn Licht en Zijn waarheid en doe ons door den Geest der waarheid, der kennis en vreze des Heeren, de waarheid recht kennen, in liefde betrachten en alle godzaligheid beleven tot eeuwige gelukzaligheid.

Delfzijl den 30 Juli 1726.

JOH. ADR. MOBACHIUS

De beginselen van de
LEERE CHRISTI,
om tot volmaaktheid voort te varen,
volgens de Heilige Schrift aangewezen.

1. Verhandeling.

Van God in het gemeen.

- (1. Vr. *Welke is de eerste waarheid, die den mens boven alle dingen het allereerste kennen moet?*
Antw. Dat God is, hetwelk de eerste en ook de hoogste waarheid is, omdat niets eerder en hoger als God is, of bedacht kan worden; en daarom ook het eerste voorwerp van onze kennis moet zijn.
Joh. 17: 3. *Dit is het eeuwige leven dat zij U kennen, den enigen waarachtige God.*
- 2 Vr. *Wat is God?*
Antw. Een Geest.
Joh. 4:24. *God is een Geest en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in Geest en waarheid.*
3. Vr. *Wat is een Geest?*
Antw. Een denkend wezen, dat is, een wezen hetwelk geen de minste gemeenschap heeft met een lichaam, of iets dat lichamelijk is; maar welkers natuur bestaat in een gedurig denken, door de oefening van verstand en wil. Luk. 24:39.
4. Vr. *Maar dewijl de engelen en de zielen der mensen ook geesten, of denkende wezens zijn, Hebr. 1:14, Zach. 12:1, zo zeg eens nader wat God is.*
Antw. Een aller-volmaaktst geestelijk Wezen, dat is, een Wezen, dat alle volmaaktheden op de volmaaktste en voor ons onbegrijpelijke wijze in en door Zichzelve bezit, en daarin op het hoogst gelukkig is.
5. Vr. *Is er zo een God, of Opperste Wezen?*
Antw. Ja het.
6. Vr. *Waaruit weet gij dat?*
Antw. Uit de natuur en de Heilige Schiftuur.
7. Vr. *Hoe weet gij zulks uit de natuur?*
Antw. Uit het denkbeeld van God, dat mij en alle mensen van nature van God is ingeschapen.
8. Vr. *Wat verstaat gij door dat denkbeeld?*
Antw. Die ingeschapen gedachte van God, welke ons dat allervolmaaktste Wezen vertoon; of dat indruk, begrip en beseffen, hetgeen wij in onze zielen hebben van een opperste Wezen, dat wij God noemen.

9. *Vr. Hebt gij en alle mensen dan zo een denkbeeld van God, of zo een begrip van een aller-volmaaktst Wezen?*
 Antw. Immers ja; waarvan alle mensen getuigen kunnen zijn, die dat dikwijls in haar bevinden, ook somtijds tegen haar wil. Waarom Paulus zulks van de heidenen zelfs getuigd.
 Rom. 1:19. *Hetgeen van God kennelijk is, in hen openbaar is; want God heeft het hun geopenbaard.*
10. *Vr. Hebt gij hiervan nog meer bewijs?*
 Antw. De consciëntie, of het medeweten van alle mensen is daarvan ook een getuige. Want die ontschuldigt, troost en verheugd den mens, als hij het goede doet; maar integendeel, als hij het kwade gedaan heeft, schoon nog zo heimelijk en verborgen, zodat hij daarom geen mensen te vrezen heeft, zo zal echter de consciëntie de mens beschuldigen, veroordelen en wroeging om het begane kwaad. Waaruit blijkt dat alle mensen een inwendige overtuiging hebben van een opperst Wezen, als een alwetend, heilig en rechtvaardig Richter, Die het goede wil belonen en het kwade haat en ter zijner tijd zekerlijk straffen zal.
 Rom. 2:14,15. *Want wanneer de heidenen, die de wet niet hebben, van nature de dingen doen, die der wet zijn, deze de wet niet hebbende, zijn zichzelf een wet; Als die betonen het werk der wet geschreven in hun harten, hun consciëntie medegetuigende, en de gedachten onder elkander hen beschuldigende of ook ontschuldigende.*
11. *Vr. Hoe bewijst gij verder uit de natuur, dat er zo een God, of allervolmaaktst Wezen is?*
 Antw. Uit de schepselen. Want zo wij grote gebouw van hemel en aarde en alle schepselen in dezelve, hetzij redelijke of onredelijke en lichamelijke, met een aandachtig oog beschouwen, wij zullen door dezelve met ons verstand tot een opperst Wezen opgeleid en krachtig overtuigd worden, dat er een God is, Die ze alle geheel wijselijk en ordentelijk heeft voortgebracht en nog door Zijn oneindige kracht en wijsheid in die staat onderhoud en bestuurd.
 Rom. 1:20. *Zijn onzienlijke dingen worden van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid.*
 Ps. 19:2. *De hemelen vertellen Gods eer, en het uitspansel verkondigt Zijner handen werk.*
12. *Vr. Is deze kennis Gods uit de natuur wel genoegzaam om ons wijs te maken tot zaligheid?*
 Antw. Neen. Want de natuurlijke reden leert en overtuigd ons wel dat er een God is, Die des mensen opperste Goed is, in Wiens gemeenschap zijn zaligheid alleen bestaat; maar zij leert ons niet het middel, waardoor den mens, die van nature door de zonde van God vervreemd is en onder Zijn toorn ligt, Zijn gemeenschap kan deelachtig worden.
13. *Vr. Hoe bewijst gij dat?*
 Antw. Omdat de natuurlijke reden ons niet leert van dien enige Middelaar Gods en der mensen, namelijk Jezus Christus, Die alleen is de Weg, de Waarheid en het Leven, door Wien wij alleen komen tot den Vader, dat is, Gods gemeenschap deelachtig worden. Joh. 14:6.

Van de Heilige Schrift.

14. Vr. *Waaruit wordt dan God ter zaligheid gekend?*
Antw. Uit Gods Heilig Woord, vervat in de Schriften des Ouden en des Nieuwen Testaments, beschreven door Mozes en de profeten, evangelisten en apostelen.
2. Tim. 3:15. En dat gij van kinds af de heilige Schriften geweten hebt, die u wijs kunnen maken tot zaligheid, door het geloof hetwelk in Christus Jezus is.
- (15. Vr. *Zijn die Schriften een Goddelijk woord, dat is door ingeven van Gods Geest geschreven?*
Antw. Ja.
- (16. Vr. *Hoe bewijst gij de Goddelijkheid van de Heilige Schrift?*
Antw. Uit de inhoud van dat Woord zelf. Omdat daarin zodanige dingen geopenbaard zijn, die geen menselijk verstand uit of van zichzelf zou kunnen bedenken of uitvinden; gelijk daar is die grote verborgenheid der heilige drie-eenheid, dat God geopenbaard is in het vlees, het middel om met God verzoend te worden en wat dergelijke dingen meer zijn, waarvan wij moeten zeggen, hetgeen Paulus zegt van de wijsheid en de verborgenheid van 't heilig Evangelie in dit woord vervat:
1 Kor. 2:9,10. Hetgeen het oog niet heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklimmen, hetgeen God bereid heeft dien die Hem liefhebben. Doch God heeft het ons geopenbaard door Zijn Geest.
- (17. Vr. *Hebt gij daarvan nog meer bewijs?*
Antw. Zulks blijkt ook krachtig uit de voorzeggingen die daarin gedaan zijn, welke vele eeuwen daarna vervuld zijn; gelijk als dat de Messias in zo een omstandigheid van tijd, wanneer de scepter van Juda zou geweken zijn, en uit zulk een vrouw die een maagd zou zijn, in het vlees zou geopenbaard worden. Dat Hij den dood des kruises sterven en van de doden weder opstaan zou, opvaren ten hemel en aldaar gaan zitten ter rechterhand Gods, 't welk alles en wat dies meer is tot het minste toe zoveel jaren daarna vervuld is. Dat onmogelijk zou kunnen geschied zijn, ten ware die voorzeggingen door Gods ingeving in Zijn Woord beschreven waren, Die dan ook, als de God der waarheid, dezelve op haar tijd haar vervulling heeft doen hebben.
- (18. Vr. *Hebt gij daarvan ook een uitdrukkelijk bewijs in de Heilige Schrift zelf?*
Antw. Ja.
2 Petrus 1:21. Want de profetie is voortijds niet voortgebracht door den wil eens mensen, maar de heilige mensen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken.
2. Tim. 3:16^a. Al de Schrift is van God ingegeven.
- (19. Vr. *Is dit Woord Gods volmaakt?*
Antw. Ja. Namelijk in dien zin, dat de Heilige Schrift alles vervat, dat tot de zaligheid nodig is.
Ps. 19:8^a. De wet des HEEREN is volmaakt, bekerende de ziel.
- (20. Vr. *Volgt hieruit niet, dat de Heilige Schrift ook klaar is?*
Antw. Ja. Want anders zou ze niet volmaakt zijn; te weten in dien zin, dat alles, wat wij ter zaligheid te kennen, te geloven en te betrachten nodig hebben, daarin klaarlijk

geopenbaard is, zodat een iegelijk die aan de verlichtende genade des Heiligen Geestes deel heeft, genoegzaam hetzelfde kan begrijpen en verstaan. Daarom wordt Gods Woord een licht en een lamp genaamd.

Ps. 119:105. *Uw woord is een lamp voor mijn voet en een licht voor mij pad.*

Ja! Daarom noemt Petrus het profetische woord zelfs, *een licht schijnende in een duistere plaats*, 2 Petrus 1:19.

(21. Vr. *Moet derhalve de Heilige Schrift door een ieder niet gelezen worden?*

Antw. Zulks volgt vanzelf; want anders zou ze tevergeefs geschreven zijn. Daarom moet het Woord Gods van een iegelijk gelezen, onderzocht en gehoord worden, om daaruit wijs gemaakt te worden tot zaligheid.

Joh. 5:39. *Onderzoekt de Schriften, want gij meent in dezelve het eeuwige leven te hebben, en die zijn het die van Mij getuigen.*

Hierom spreekt ook David dat de man welgelukzalig is. Ps. 1:2: *Maar zijn lust is in des HEEREN wet, en hij overdenkt Zijn wet dag en nacht.*

En zo worden die van Berea zonder onderscheid geprezen, omdat zij dagelijks de Schriften onderzochten, Hand. 17:11.

(22. Vr. *Is het genoeg dat men Gods Woord alleen leest?*

Antw. Neen. Maar men moet het wél lezen, gelijk het ook wél moet gehoord worden. Naar de les van de Zaligmaker, Lukas 8:18: *Zie dan hoe gij hoort*, dat is, dat men het leest met een heilige aandacht en goede opmerking, om hetgeen men leest, ook wel te verstaan. Waartoe ook het gebed ten hoogste noodzakelijk is.

Ps. 119:18. *Ontdek mijn ogen, dat ik aanschouwe de wonderen van Uw wet.*

Van de hoog-heilige Drie-eenheid.

23. Vr. *Wat getuigd nu de Heilige Schrift van God?*

Antw. Dat Hij is, een in Wezen en drie in Personen: Vader, Zoon en Heilige Geest; en overzulks algenoegzaam om de zondaar te verlossen en zalig te maken. Want zo kon de eerste Persoon (de Vader) Zijn Zoon zenden in de wereld, om voor de schulden der uitverkorenen aan de Goddelijke gerechtigheid te betalen en te voldoen; en alzo den zondaar met God te verzoenen. Zo kon de tweede Persoon (de Zoon) gezonden zijnde en de menselijke natuur aangenomen hebbende, zulks uitwerken door het lijden des doods en zo kon de derde Persoon (de Heilige Geest) de verdiensten des Zoons den zondaar toepassen, met hem te vernieuwen, te heiligen, en namaals volmaaktelijk te zaligen en te verheerlijken.

24. Vr. *Waar getuigd dan Gods Woord, dat God één is, dat is, dat er maar één Goddelijk Wezen is?*

Antw. In verscheiden plaatsen; onder andere:

Deut. 6:4 *Hoor, Israël, de HEERE onze God is een enig HEERE.*

1 Kor. 8:4. *Wij weten dat een afgod niets is in de wereld, en dat er geen ander God is dan Één.*

25. Vr. *Leert zulks ook niet de natuurlijke reden, of het denkbeeld dat wij van God hebben?*

Antw. Ja. Want dat leert ons, dat God is een allervolmaaktst en opperst Wezen, boven Hetwelk niets hoger is, of bedacht kan worden; hetwelk de allerhoogste, boven alles, en de Oorzaak van alles is, en derhalve Zijns gelijken niet heeft noch hebben kan.

26. Vr. *Wat getuigd nu verder de Heilige Schrift van God?*

Antw. Dat God, gelijk Hij één is, nochtans ook Drie-enig is; dat is, dat er drie onderscheiden Personen zijn in dat eenvoudige Goddelijke Wezen, Die hetzelfde deelachtig zijn. Welke verborgenheid daarom genaamd wordt, de Heilige Drie-eenheid.

27. Vr. *Wat betekend het woord Persoon?*

Antw. Het beduidt een levendig en redelijke zelfstandigheid, welke op zichzelf bestaat en van anderen onderscheiden is.

28. Vr. *Zijn er dan drie zulke Goddelijke Personen, of zelfstandigheden en manier van bestaan, waarvan elk het volle wezen Gods deelachtig is en nochtans van malkanderen onderscheiden?*

Antw. Ja het.

29. Vr. *Hoe worden die Personen genaamd?*

Antw. Vader, Zoon en Heilige Geest. Matth. 28:19.

30. Vr. *Zijn die drie Personen de enige en waarachtige God en nochtans onderscheiden van malkander?*

Antw. Ja. Zo dat een Ander is de Vader, een Ander is de Zoon en een Ander is de Heilige Geest; doch niet wat anders, en niet verscheiden van malkander, anders zouden daar drie goden zijn, dat ongerijmd zou zijn.

Joh. 14:16, 17^a *Ik zegt daar de tweede Persoon, zal de Vader bidden, en Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid; namelijk den Geest der waarheid.*

(31. Vr. *Hoe zijn deze Personen onderscheiden van malkander?*

Antw. Hoewel dit een grote verborgenheid is, die ons eindig verstand, oneindig overtreft en te boven gaat; zo kan men nochtans zeggen, dat de drie Personen van malkander onderscheiden zijn. Door Personele eigenschappen.

(32. Vr. *Welke zijn die Personele eigenschappen?*

Antw. Dat de Vader gezegd wordt den Zoon te genereren, de Zoon gegenereerd te worden van de Vader en dat de Heilige Geest gezegd wordt uit te gaan van Vader en Zoon.

(33. Vr. *Waar wordt gezegd dat de eerste Persoon den Zoon genereert en dat de Zoon van de Vader gegenereerd wordt?*

Antw. Ps. 2:7. Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegenereerd.

Spr. 8:24, 25. *Ik was geboren als de afgronden nog niet waren; als nog geen fonteinen waren, zwaar van water; Aler de bergen ingeest waren, vóór de heuvelen was Ik geboren.*

(34. Vr. *Waarin bestaat deze generatie des Zoons Gods?*

Antw. Dat is een grote verborgenheid, die voor ons mensen onbegrijpelijk en onuitsprekelijk is en niet op een menselijke wijze moet verstaan worden. De Zaligmaker schijnt dezelve uit te drukken als Hij zegt:

Joh. 5:26. Want gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven.

(35. Vr. *Draagt de tweede Persoon ook niet hierom de Naam van Gods Zoon?*

Antw. Ja zeer dikwijls; en wel van Gods Eigen Zoon, Rom. 8:32. Omdat Hij is de Zone Gods; niet door een vrijwillig aannemen in de tijd, op hoedanig een wijze de gelovigen zonen en dochteren des Allerhoogsten genaamd werden; maar de Zone Gods van nature, door de eeuwige generatie. Waarom Hij ook genaamd wordt *Gods eniggeboren Zoon*. Joh. 3:16. Omdat niemand meer op zulke wijze geboren is van de Vader dan Hij alleen.

(36. Vr. *Waar wordt gezegd dat de Heilige Geest van de Vader en de Zoon uitgaat?*

Antw. Joh. 15:26. *Maar wanneer de Tooster zal gekomen zijn, Dien Ik u zenden zal van den Vader, namelijk de Geest der waarheid, Die van den Vader uitgaat, Die zal van Mij getuigen.*

(37. Vr. *Waarin bestaat dit uitgaan van de Heilige Geest?*

Antw. Het is zeker dat deze uitgang van de Heilige Geest onderscheiden is van de eeuwige generatie des Zoons Gods; doch waarin dezelve bestaat en hoe die onderscheiden is van de generatie des Zoons, is mede een onbegrijpelijke verborgenheid, waarover wij met Paulus moeten uitroepen:

Rom. 11:33. O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods! Hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen, en onnaspeurlijk Zijn wegen!

(38. Vr. *Hoe zijn wijders de Goddelijke Personen van elkander onderscheiden?*

Antw. In orde van bestaan. De Vader is de eerste Persoon, als Die den Zoon genereert; de Zoon de tweede, als Die van de Vader gegeneerd wordt en alzo op den Vader volgt; en de Heilige Geest de derde Persoon, als Die van de Vader en de Zoon uitgaat, gelijk ons de Goddelijke Personen in orde voorkomen.

Matth. 28:19. Dope in de Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.

39. Vr. *Waaruit bewijst gij nu dat er drie zulke Goddelijke Personen zijn in het eenvoudige Goddelijke Wezen?*

Antw. Alleen uit het onfeilbaar Woord van God, waarin deze hoge verborgenheid overvloedig geleerd wordt; en daarom, hoewel voor ons onbegrijpelijk zijnde, van ons moet geloofd worden, omdat Gods Zelf Die de Waarheid is en niet liegen kan, Hemzelven daarin als zodanig heeft geopenbaard.

40. Vr. *Waar getuigd dan God in Zijn Woord zodanig van Hemzelf?*

Antw. Beide in het Oude en Nieuwe Testament; onder anderen Hag. 2: 5,6. *Ik ben met u, spreekt de HEERE der Heirscharen, (Welke is de Vader) met het Woord, in Hetwelk Ik met ulieden een verbond gemaakt heb, als gij uit Egypte uittrokt, (dat is de Zoon), en Mijn Geest, (namelijk de Heilige Geest), staande in het midden van u; vreest niet. Zo ook Ps. 33:6 Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest Zijns monds al hun heir.*

41. Vr. *Bewijst deze waarheid ook uit het Nieuwe Testament.*
 Antw. Die wordt ons klaar geleerd van Paulus, Gal. 4:6. *En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God (den Vader) den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten, Die roept: Abba, Vader.* En bijzonder 1 Joh. 5:7. *Want Drie zijn er Die getuigen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn één.* Dat is, een en dezelve God. Zie ook Matth. 28:19.
- (42. Vr. *Hou zoud gij deze verborgenheid nog verder bevestigen?*
 Antw. Daartoe is ook bijzonder krachtig, dat men bewijst, dat de Zoon, en de Heilige Geest, nevens de Vader waarachtig God zijn; want daaruit moet noodzakelijk volgen, dat daar of drie goden zijn, hetwelk tegen de Schiftuur en de reden is strijdende, of dat er drie ware Goddelijke Personen zijn, Die een en dezelve God zijn.

Van de Godheid des Zoons.

- (43. Vr. *Waaruit bewijst gij dan de waarachtige Godheid van de Zone Gods, Jezus Christus?*
 Antw. Uit zulke plaatsen in de Heilige Schrift, waarin aan de Zone Gods dat alles toegeschreven wordt, dat de ware opperste God toekomt en alleen eigen is en waardoor Hij van het schepsel onderscheiden wordt; als daar zijn: 1. Goddelijke Namen, 2. Goddelijke eigenschappen, 3. Goddelijke werkingen, 4. Goddelijke eer.
- (44. Vr. *Waar worden Hem Goddelijke Namen toegeschreven?*
 Antw. 1. In het Oude Testament; daar wordt Hem toegeschreven de Naam Jehova, welke God Zich alleen toe-eigent, zeggende: *Ik ben de HEERE, dat is Mijn Naam, en Mijn eer zal Ik aan geen ander geven,* Jes. 42:8. Zo draagt de Zone Gods die Naam, Jer. 23:6, daar Hij eerst genaamd was de *Spruite Davids*, waardoor Zijn menselijke natuur uitgedrukt wordt; en daarop genaamd werd, JEHOVA ONZE GERECHTIGHEID. Zo ook Jes. 45:25. *Maar in den HEERE zullen gerechtvaardigd worden en zich beroemen het gehele zaad Israëls.* Welke is Christus, Die ons van God tot Gerechtigheid geworden is, als Paulus duidelijk toont, 1 Kor. 1:30, 31, daar hij de gemelde plaats van Jesaja op Hem toepast. Zo wordt Hij ook de *sterke God* genaamd, Jes. 9:5.
- (45. Vr. *Worden Hem ook Goddelijke Namen toegeschreven in het Nieuwe Testament?*
 Antw. Ja, op verscheiden plaatsen, daar Hij volstrekt God genaamd wordt, bijzonder Rom. 9:5, *Welker zijn de vaders, en uit welke Christus is, zoveel het vlees aangaat, Dewelke is God boven alles te prijzen in der eeuwigheid.* Zo zegt Thomas tot Christus, Joh. 20:28. *Mijn Heere en mijn God.*
 1 Joh. 5:20. *Deze is de waarachtige God en het eeuwige Leven.*
- (46. Vr. *Welke Goddelijke eigenschappen worden Hem toegeschreven?*
 Antw.
 - De onafhankelijke eeuwigheid, Col 1:17. *Hij is voor alle dingen.* Daarom wordt Hij ook de *Vader der eeuwigheid* genoemd, Jes. 9:5. En Hij spreekt van een heerlijkheid, die Hij bij Zijn Vader had, voor de grondlegging der wereld, Joh. 17:5.
 - Almachtigheid. Openb. 1:8. *Ik ben de Alfa en de Omega, het Begin en het Einde, zegt de Heere, de Almachtige.*
 Jes. 9:5. *Men noemt Zijn Naam Sterke God.*

Joh. 5:19. *Jezus dan antwoordde en zeide tot hen: Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, de Zoon kan niets van Zichzelven doen, tenzij Hij den Vader dat ziet doen; want zo wat Die doet, hetzelfde doet ook de Zoon desgelijks.*

- Alwetendheid. Zo zeide Petrus tot Christus, Joh. 21:17: *Heere, Gij weet alle dingen, Gij weet dat ik U liefheb.*

Matth. 11:27. *...En niemand kent den Zoon dan den Vader, noch iemand kent den Vader, dan de Zoon en die den Zoon wil openbaren.*

- Alomtegenwoordigheid. Matth. 18:20. *Want waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn Naam, daar ben Ik in het midden van hen.*

Joh. 3:13. *En niemand is opgevaren in den hemel, dan Die uit den hemel neergekomen is, namelijk de Zoon des mensen, Die in de hemel is.* Daar spreekt Christus op de aarde met Nicodémus, en Hij zegt nochtans dat Hij in de hemel is; zo is Hij dan overalometgeenwoordig, vervullende hemel en aarde.

(47. Vr. *Wat Goddelijke werken worden Jezus Christus toegeschreven?*

Antw. De schepping van het heelal. Joh. 1:3. *Alle dingen zijn door Hetzelve, te weten het Zelfstandige Woord Jezus Christus, gemaakt, en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is.* Col. 1:16. *Want door Hem zijn alle dingen geschapen, die in de hemelen en die op de aarde zijn, die zienlijk en die onzienlijk zijn.*

De onderhouding aller dingen. Hebr. 1:3: *...En alle dingen draagt door het woord Zijner kracht, nadat Hij de reinigmaking onzer zonden door Zichzelven teweeg gebracht heeft, is gezeten aan de rechterhand der Majesteit in de hoogste hemelen.* Dat is, door Zijn almachtige wil.

De verlossing en al wat daartoe behoort, hetwelk een Goddelijk werk is, dat wij den allerhoogste God alleen moeten danken, volgens Hos. 1:7: *...En zal hen verlossen door den HEERE hun God....* Hetwelk daar God de Vader getuigd van Christus, die nevens Hem de waarachtige God is. Zo schrijft Paulus dat werk der verlossing Christus toe. 1 Kor. 1:30. *Maar uit Hem zijt gij in Christus Jezus, Die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing.*

(48. Vr. *Waar wordt Hem Goddelijke eer toegeschreven?*

Antw. Joh. 5:23. *Opdat zij allen den Zoon eren, gelijk zij den Vader eren. Die den Zoon niet eert, eert den Vader niet, Die Hem gezonden heeft.*

Rom. 14:18. *Want die Christus in deze dingen dient, is Gode welbehaaglijk en aangenaam den mensen.*

Hebr. 1:6. *...En dat alle engelen Gods Hem aanbidden.*

Van de Godheid des Heiligen Geestes.

(49. Vr. *Hoe bewijst gij dat de Heilige Geest waarachtig God is?*

Antw. Met dezelfde redenen; omdat ook Hem Goddelijke Namen, eigenschappen, werken en eer, zowel als de Vader en de Zoon worden toegeschreven.

(50. Vr. *Waar worden de Heilige Geest Goddelijke Namen toegeschreven?*

Antw. Jer. 31:33. Daar Hij Jehova, of Heere genaamd wordt; zo staat daar: *Maar dit is het verbond dat Ik na die dagen met het huis Israëls maken zal, spreekt de HEERE; Ik zal Mijn wet in hun binnenste geven enz.* Welke is den Heiligen Geest, Die dat gesproken heeft zoals Paulus duidelijk toont, Hebr. 10:15,16 zeggende: *En de Heilige Geest getuigd het ons ook. Want nadat Hij tevoren gezegd had: Dit is het verbond, dat*

*Ik met hen maken zal na die dagen, zegt de Heere: Ik zal Mijn wetten geven in hun harten enz. In Hand. 5:3,4 wordt Hij uitdrukkelijk God genoemd, daar zegt Petrus tot Ananias, *Waarom heeft de satan uw hart vervuld, dat Gij den Heiligen Geest liegen zoudt... Gij hebt den mensen niet gelogen maar Gode.* Die dan eerst den Heiligen Geest was genaamd, Die wordt daarna God genoemd. Omdat de Heilige Geest waarachtig God is.*

(51. Vr. *Wat Goddelijke eigenschappen worden de Heilige Geest toegeschreven?*

Antw.

- Eeuwigheid. Want Hij was al in het begin toen de wereld werd geschapen, als blijkt uit Gen. 1:2. *De Geest Gods zweefde op de wateren.* Derhalve is Hij voor de grondlegging der wereld en zo van eeuwigheid geweest; want werkmeester is eerder dan zijn werk.

- Alomtegenwoordigheid. Want Hij weet alles wat in God is. 1 Kor. 2:10,11. *Want de Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods. Want wie van de mensen weet hetgeen des mensen is, dan de geest des mensen, die in hem is? Alzo weet ook niemand hetgeen Gods is, dan de Geest Gods.*

- Almachtigheid. Want Hij heeft een almachtige wil, naar en door welke Hij alles in allen werkt, als Paulus toont, 1 Kor. 12:11. *Doch aan deze dingen alle werkt de ene en dezelfde Geest, delende een iegelijk in het bijzonder gelijkerwijs Hij wil.* Waarom Hij ook genaamd wordt, Jes. 11:2. *De Geest der sterkte.*

(52. Vr. *Welke Goddelijke werken worden de Heilige Geest toegeschreven?*

Antw.

- De Schepping. Ps. 33:6. *Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt en door den Geest Zijns monds al hun heir.* En Job 33:4, zegt Elihu: *De Geest Gods heeft mij gemaakt.*

- De onderhouding. Ps. 104:30. *Zendt Gij Uw Geest uit, zo worden zij geschapen, en Gij vernieuwt het gelaat des aardrijks.*

- De herschepping en vernieuwing van den zondaar tot zaligheid. Titus 3:5. *Heeft Hij ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid die wij gedaan hadden, maar naar Zijn barmhartigheid, door het bad der wedergeboorte en vernieuwing des Heiligen Geestes.*

(53. Vr. *Wat Goddelijke eer wordt de Heilige Geest gegeven?*

Antw. Geen minder als den Vader en den Zoon; wij worden in Zijn Naam gedoopt, Matth. 28:19. Hij wordt aanbeden nevens de Vader en den Zoon in die zegenwens van Paulus, 2 Kor. 13:13. *De genade van den Heere Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen. Amen.* Zo worden ook de gelovigen Zijn huis en tempel genaamd, 1 Kor. 6:19. Omdat Hij in haar, gelijk God eertijds in den tempel woont en van haar geëerd, gediend en aanbeden wordt.

Van Gods Namen en eigenschappen.

(54. Vr. *Heeft deze enige, Drie-enige, oneindige en waarachtige God, Hemzelf ook niet door enige namen aan ons bekend gemaakt?*

Antw. Ja.

(55. Vr. *Maar heeft God eigenlijk wel een naam nodig?*

Antw. Neen. Want gelijk een naam eigenlijk is een zeker teken, waardoor een persoon of zaak van een ander, die van dezelve natuur is, bekend en onderscheiden wordt, zo heeft God in die zin geen naam van node; dewijl Hij een enig God is, Die Zijns gelijke niet heeft. En ook zo oneindig volmaakt is, dat er geen Naam kan bedacht worden om uit te drukken wat en wie God is; waarom gevraagd wordt, Spr. 30:4. *Hoe is Zijn Naam, en hoe is de Naam Zijns Zoons, zo gij het weet?*

(56. Vr. *Spreekt evenwel de Heilige Schrift niet dikwijls van Gods Namen?*

Antw. Ja, op verscheidenplaatsen.

(57. Vr. *Wat wordt daardoor al in Gods Woord onder verstaan?*

Antw. Alles, wat God van Zichzelven in Zijn Woord geopenbaard heeft; gelijk daar is het Wezen Gods Zelf, Zijn eigenschappen, besluiten en werken, zo der natuur als der genade, waardoor Hij Zichzelven, als 't ware door een zekere Naam, aan het redelijk schepsel geopenbaard en bekend gemaakt heeft; en ook zo van ons wil gekend, genoemd, aangebeden en verheerlijkt worden. In dien zin wordt er gezegd, Joël 2:32. *...Al wie de Naam des HEEREN zal aanroepen, zal behouden worden.* En Joh. 17:6. *Ik heb Uw Naam geopenbaard den mensen.*

(58. Vr. *Maar dit is de Naam Gods in het gemeen; zijn er ook niet sommige bijzondere Namen, met welke God Zich in Zijn Woord noemt, en van ons wil genaamd zijn, om Hem van alle andere dingen te onderscheiden?*

Antw. Vele en verscheiden; waarvan sommigen uitdrukken Zijn Wezenheid, als daar is bijzonder de Hebreeuwse Naam Jehova, welke met grote letteren HEERE wordt overgezet; El, Elohiem, welke door God vertaald worden en dergelijke meer. In het Nieuwe Testament de Griekse Naam Kurios, Heere en Theos God vertaald.

(59. Vr. *Gelijk God is een allervolmaaktst Wezen, heeft Hij Zich zo ook niet door Zijn aanbiddelijke volmaaktheden aan den mens in Zijn Woord bekend gemaakt?*

Antw. Ja; welke Petrus noemt Gods deugden, die Hij wil dat wij verkondigen zullen.

(60. Vr. *Hoe zijn wij gewoonlijk die deugden Gods te noemen?*

Antw. Gods eigenschappen, welke van Zijn Wezen niet verscheiden, maar God Zelf zijn, omdat Hij is een allervolmaaktst eenvoudig Wezen.

(61. Vr. *Hoe worden de eigenschappen Gods doorgaans onderscheiden?*

Antw. In twee soorten. 1. In algemene, die behoren tot het Wezen Gods in het gemeen; als daar is Gods eeuwigheid, onafhankelijkheid, alomtegenwoordigheid, onveranderlijkheid enz.

2. In het bijzonder, die in 't bijzonder behoren, A. Tot het verstand Gods, als daar is, Zijn alwetendheid, wijsheid, kennis. B. Tot de wil Gods, Zijn almachtigheid, heiligheid, rechtvaardigheid, goedheid, barmhartigheid, genade enz.

(62. Vr. *Worden alle zodanige eigenschappen en volmaaktheden, Gode in de Heilige Schriftuur toegeschreven?*

Antw. Ja.

(63. Vr. *Toont dat eens?*

Antw.

- Van Gods eeuwigheid, Ps. 90:2. *Eer de bergen geboren waren, en Gij de aarde en de wereld voortgebracht hadt, ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God.*
- Van Zijn onafhankelijkheid. Joh. 5:26. *Want gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelve, also heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelve.* En Ps. 115:3. *Onze God is toch in den hemel, Hij doet al wat Hem behaagt.*
- Van Zijn alomtegenwoordigheid, Hand. 17:27, 28. *...Hoewel Hij niet ver is van een iegelijk van ons. Want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij... En Jer. 23:23, 24. Ben Ik een God van nabij, spreekt de HEERE, en niet een God van verre? Zou zich iemand in verborgen plaatsen kunnen verbergen, dat Ik hem niet zou zien? Spreekt de HEERE; vervul Ik niet de hemel en den aarde? spreekt de HEERE.*
- Van Zijn onveranderlijkheid. Jacob. 1:17. *...Bij Welken geen verandering is of schaduw van omkering.* Mal. 3:6. *Want Ik, de HEERE, word niet veranderd.*
- Van Zijn alwetendheid en wijsheid. Hebr. 4:13. *En er is geen schepsel onzichtbaar voor Hem; maar alle dingen zijn naakt en geopend voor de ogen Desgenen met Welken wij te doen hebben.* En 1 Tim. 1:17. *Den Koning nu der eeuwen, den onverderfelijken, den onzienlijken, den alleen wijzen, God zij eer en heerlijkheid in alle eeuwigheid.* Ps. 147:5. *Onze Heere is groot en van veel kracht; Zijns verstands is geen getal.*
- Van Zijn almachtigheid. Gen. 17:1. *Ik ben God de Almachtige.* Matth. 19:26. *... Maar bij God zijn alle dingen mogelijk.*
- Van Zijn heiligheid. Lev. 19:2. *Gij zult Heilig zijn, want Ik, de HEERE uw God, ben Heilig.* Jes. 6:3. *En de een riep tot den ander en zeide: Heilig, heilig, heilig, is de HEERE der heirscharen, de ganse aarde is van Zijn heerlijkheid vol.*
- Van Zijn rechtvaardigheid. Deut. 32:4. *God is waarheid en is geen onrecht; rechtvaardig en recht is Hij.* Daarom van Paulus genaamd, *de Rechtvaardige Rechter,* 2 Tim. 4:8.
- Van Zijn goedheid. Matth. 19:17. *Niemand is goed dan Één, namelijk God.* Ps. 119. *Gij zijt goed en goeddoende.*
- Van Zijn lankmoedigheid. Rom. 2:4. *Of veracht gij den rijkdom Zijner goedertierenheid en verdraagzaamheid en lankmoedigheid, niet wetende dat de goedertierenheid Gods u tot bekering leidt?*
- Van Zijn barmhartigheid en genade. Ex. 34:6. *...HEERE HEERE, God, barmhartig en genadig; lankmoedig en groot van weldadigheid en waarheid.* Zie ook Ps. 103:8.
- Van Zijn gelukzaligheid. 1 Tim. 6:15. *...De zalige en alleen machtige Heere, de Koning der koningen en Heere der heren.*

(64. Vr. *Wat besluit gij uit dit alles?*

Antw. Dat de Heere een geheel zeer uitnemend heerlijk en wonderlijk God is, oneindig meer dan wij met onze gedachten bedenken, of met onze tong uitspreken kunnen; en dat Hij overzulks als die enige, drie-enige, volmaakte, heerlijke God, Die Zich zodanig in Zijn Woord geopenbaard heeft, van ons moet gekend, gediend en gevreesd, aanbeden en in alles verheerlijkt moet worden; om alzo Zijn gemeenschap, tot onze eeuwige zaligheid en heerlijkheid deelachtig te worden.

Jer. 10:6,7. *Omdat niemand U gelijk is, o HEERE, zo zijt Gij groot, en groot is Uw Naam in mogendheid. Wie zou U niet vrezen, Gij Koning der heidenen? Want het komt U toe; omdat toch onder alle wijzen der heidenen, en in hun ganse koninkrijk niemand U gelijk is.*

2. Verhandeling.

Van het besluit Gods, en de uitvoering deszelfs, door de werken der natuur en der genade.

- (1. Vr. *Dewijl God een aller-volmaaktst Wezen is, volgt hieruit niet dat God ook werkzaam is?*
Antw. Ja noodzakelijk. Want alzo God oneindig in verstand is en volmaakt in Zijn wil, zo kan God niet anders van ons begrepen worden, als ten hoogste werkzaam; Ja! gelijk de redelijke schepselen daarin de lichamen, die geen werkzaamheid in zichzelve, maar alleen een beweging hebben, overtreffen, dat zij door haar verstand en wil geheel werkzaam zijn; zo overtreft God hierin het redelijk schepsel op een oneindige wijze, welke als een volmaakte Geest, volmaakt werkzaam is.
2. Vr. *Hoe worden de werken Gods doorgaans onderscheiden?*
Antw. In inwendige en uitwendige.
3. Vr. *Welke zijn Gods inwendige werken?*
Antw. Gods raadslagen en besluiten.
4. Vr. *Welke zijn Gods uitwendige werken?*
Antw. Deze zijn tweërlei, sommige zijn werken van de natuur, als de schepping en onderhouding; sommigen zijn werken der genade, hoedanig daar is dat grote werk der verlossing van de ellendige zondaar.
5. Vr. *Wat verstaat gij door het besluit Gods?*
Antw. Die eeuwige en onveranderlijke wil Gods, waardoor Hij bij Hemzelve heeft vastgesteld en besloten, alles wat Hij in de tijd zou werken of toelaten te geschieden. Ef. 1:11.
- (6. Vr. *Is dit besluit Gods eeuwig?*
Antw. Ja, gelijk God van eeuwigheid is, van Wiens Wezen het niet verschilt. Hand. 15:18. *Gode zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend.*
- (7. Vr. *Is het derhalve ook niet vrij?*
Antw. Ja volstrekt, zonder ergens door bepaald te worden, waarvan geen andere oorzaak is, als enkel Gods welbehagen, welke de oorzaak van alle dingen is. Ef. 1:9. *Ons bekend gemaakt hebbende de verborgenheid van Zijn wil, naar Zijn welbehagen, hetwelk Hij voorgenomen had in Hemzelve.*
Zie ook Rom. 9:18, Matth. 11:25, 26.
- (8. Vr. *Is het besluit Gods ook niet wijs?*
Antw. Ja ten hoogsten. Dewijl God volmaakt, ja! oneindig wijs is. Waarom Paulus daarover uitroept: Rom. 11:33, 34. *O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods! Hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen, en onnaspeurlijk Zijn wegen! Want wie heeft de zin des Heeren gekend? Of wie is Zijn raadsman geweest?*
- (9. Vr. *Volgt hieruit niet dat het besluit Gods ook onveranderlijk is?*

Antw. Immers ja. Want wegens Zijn oneindige wijsheid, waardoor God alles zeer wijselijk heeft besloten, en Zijn algenoegzaamheid, waardoor Hij Zijn besluit kan uitvoeren, heeft God geen reden om Zijn besluit te veranderen, gelijk de mensen.

Jes. 46:10. *Die van den beginne aan verkondig het einde, en vanouds af die dingen die nog niet geschied zijn; Die zeg: Mijn raad zal bestaan en Ik zal al Mijn welbehagen doen.*

(10. Vr. *Zijn er verscheiden besluiten Gods?*

Antw. Neen, daar is maar een enig besluit Gods. Want door een eenvoudige daad van Zijn wil, heeft Hij alles tegelijk besloten, wat Hij in de tijd werkt of toelaat.

(11. Vr. *Waarom wordt er dan van besluiten Gods in het getal van vele gesproken?*

Antw. Omdat God door dat ene besluit vele en verscheiden zaken heeft besloten en vastgesteld, die in orde in dat besluit geschikt zijn en volgens dat voornemen Gods worden uitgewrocht.

Van het besluit der verkiezing en verwerping.

12. Vr. *Welk is dan wel het voornaamste besluit, onder de verscheiden besluiten Gods?*

Antw. Hetgeen God gemaakt heeft omtrent de zaligheid en verdoemenis van de mens, hetwelk men gewoon is te noemen de predestinatie of voorverordining.

13. Vr. *Hoeveel delen heeft het besluit der predestinatie?*

Antw. Twee. 1. Het besluit der verkiezing. 2. Het besluit der verwerping.

14. Vr. *Wat is het besluit der verkiezing?*

Antw. Dat eeuwig en onveranderlijk besluit en voornemen Gods, waardoor Hij in Zijn Zoon Jezus Christus heeft besloten en vastgesteld, sommige mensen de zaligheid en het eeuwige leven in Zijn gemeenschap te schenken en deelachtig te maken, tot prijs der heerlijkheid Zijner genade.

15. Vr. *Waar spreekt de Schrift van dit besluit der verkiezing?*

Antw. In verscheiden plaatsen.

Ef. 1:4. *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, voor de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde.*

Hand. 13:48. *En er geloofden zovelen als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.* Zie ook Rom. 8:29, 30.

16. Vr. *Wat verstaat gij door het besluit der verwerping?*

Antw. Die eeuwige en onveranderlijke wil en voornemen Gods, waardoor Hij heeft besloten en vastgesteld, rechtvaardig Zijn toorn te bewijzen aan sommige mensen tot haar verderf en eeuwige rampzaligheid.

17. Vr. *Waar leest men dusdanig van het besluit der verwerping?*

Antw. 1 Thess. 5:9. *Want God heeft ons niet gesteld tot toorn, maar tot verkrijging der zaligheid door onzen Heere Jezus Christus.*

Rom. 9:22. *En of God, willende Zijn toorn bewijzen en Zijn macht bekend maken, met veel lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorn, tot het verderf toebereid.*

18. Vr. *Wat is de bewegende oorzaak van dit besluit der verkiezing en der verwerping?*
 Antw. Niet anders als enkel het welbehagen van Gods wil.
 Rom. 9:15, 16. *Want Hij zegt tot Mozes: Ik zal Mij ontfermen, diens Ik Mij ontferm, en zal barmhartig zijn dien Ik barmhartig ben. Zo is het dan niet desgenen, die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods.*
 Rom. 9:18. *Zo ontfermt Hij Zich dan diens Hij wil, en verhardt dien Hij wil.*
- (19. Vr. *Heeft God dan den mens niet ten leven uitverkoren uit een voorgezien geloof en uit de Goede werken?*
 Antw. Geenszins. Want het geloof en de heiligmaking is alleen een vrucht, een gevolg en een blijk van de verkiezing, ja een middel tot uitvoering van dezelve, doch geenszins een oorzaak van dat eeuwig besluit der verkiezing.
 Hand. 13:48. *...En er geloofden zovelen als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.*
 Ef. 1:4. *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, voor de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde.*
- (20. Vr. *Is dan ook niet de zonde en ongelovigheid van de mens de oorzaak van de verwerping?*
 Antw. Neen. Gelijk Paulus zegt, dat God Ezau gehaat heeft, aler hij iets goeds of kwaads gedaan had, Rom. 9:22. Want God heeft van eeuwigheid, als een soeverein Opperheer, sommige uit de heidenen gesteld tot vaten des toorns, toen zij nog eerst in de tijd stonden te vallen en in haar zonden te volharden. Hoewel God als een rechtvaardig Richter, Wiens oordeel naar waarheid is, niet heeft besloten Zijn toorn te bewijzen, als aan den ongehoorzamen en ongelovigen zondaar, zodat de zonde en de ongelovigheid van de mens geen oorzaak, maar alleen een gevolg is van de verwerping.
- (21. Vr. *Maar doet God den mens dan geen onrecht, dat Hij dus den enen ten leven heeft uitverkoren en den anderen verworpen?*
 Antw. Dat zij verre. Want God handelt hierin, als een soeverein Heere, Die met het Zijne doen mag, zoals het Hem behaagd; en ook den mens maakt zichzelve vrijwillig door zijn zonde en ongelovigheid des eeuwigen doods waardig. Gelijk zo Paulus dat toont uit de gelijkenis van een pottenbakker.
 Rom. 9:20, 21. *Maar toch, o mens, wie zijt gij, die tegen God antwoordt? Zal ook het maaksel tot dengene die het gemaakt heeft, zeggen: Waarom hebt gij mij alzo gemaakt? Of heeft de pottenbakker geen macht over het leem, om uit denzelfden klomp te maken het ene een vat ter ere, en het andere ter onere?*

Van den raad des vredes.

- (22. Vr. *Wordt het besluit der verkiezing, waardoor God van eeuwigheid sommige mensen gesteld heeft tot verkrijging der zaligheid, ook niet wel met andere namen in Gods Woord genoemd?*
 Antw. Ja. Het wordt genaamd een raad des vredes, Zach. 6:13. *...En de raad des vredes zal tussen die Beide wezen.* Namelijk tussen God de Vader en de Zoon, waarvan even tevoren gesproken was.
- (23. Vr. *Wat verstaat gij door dien raad des vredes?*

Antw. Die onderlinge en goedertieren wil des Vaders en des Zoons en haar eeuwig besluit en voornemen, om sommige mensen, welke God besloten had te scheppen naar Zijn beeld en naar Zijn alwetendheid van eeuwigheid voorziende dat zij in de tijd zouden vallen en alzo door de zonde kinderen des toorns worden, voor God verdoemelijk, met Hem weder te bevredigen en haar de eeuwige zaligheid in Zijn gemeenschap deelachtig te maken.

(24. Vr. *Waarom wordt dit eeuwige voornemen en besluit des Vaders en des Zoons een raad des vredes genaamd?*

Antw. Omdat hetzelfde de natuur, de gedaante of gelijkenis heeft van een wijze en bestendige raad en een verdrag of onderhandeling tussen een Heer en een Borg en een wederzijdse overeenkomst.

(25. Vr. *Hoe komt ons dan de Vader in deze raad, of dit besluit des vredes voor?*

Antw. Als een heilig en rechtvaardig Richter, belovende aan Zijn Zoon sommige mensen, van God uitverkoren, tot Zijn zaad en erfdeel, om dezelve te verlossen, met God te bevredigen, daarover als Koning te heersen en eeuwig in haar verheerlijkt te worden; en eisende van Hem dat Hij in de tijd door het lijden des doods voor haar zonden zou voldoen aan de Goddelijke gerechtigheid en door Zijn gehoorzaamheid haar verwerven het recht ten eeuwige leven.

Jes. 53:10, 11. *Als Zijn ziel Zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des HEEREN zal door Zijn hand gelukkiglijk voortgaan. Om den arbeid Zijner ziel zal Hij het zien en verzadigd worden.*

(26. Vr. *Hoe komt ons daarin de Zone Gods voor?*

Antw. Als een gewillige Borg, Zichzelven aanbiedende om dien eis en wil des Vaders te volbrengen, en aan Zijn zijde ook wederom eisende van de Vader het beloofde erfdeel en de Zaligheid van dat volk, hetwelk Hem de Vader toegezegd en gegeven heeft.

Ps. 40:8,9. *Toen zeide Ik: Zie, Ik kom; in de rol des boeks is van Mij geschreven. Ik heb lust, o Mijn God, om Uw welbehagen te doen; en Uw wet is in het midden Mijns ingewands.*

Ps. 2:8. *Eis van Mij, en Ik zal de heidenen geven tot Uw erfdeel, en de einden der aarde tot Uw bezitting.*

Van de Testamenten Gods.

(27. Vr. *Wordt het besluit der verkiezing ook nog niet anders genaamd?*

Antw. Het draagt ook de naam van Testament; zo spreekt Paulus van het bloed des eeuwigen Testaments, Hebr. 13:20.

(28. Vr. *Hoe wordt dit Testament doorgaans genoemd?*

Antw. Het Testament der genade.

(29. Vr. *Wat verstaat gij door dit eeuwige Testament der genade?*

Antw. Die eeuwige vrije en onveranderlijke wil en genade besluit des Drie-enigen Gods, als de Testamentmaker, waardoor Hij bij Zichzelven heeft vastgesteld, om sommige mensen, namelijk de uitverkorenen, als erfgenamen te schenken de zaligheid

en het eeuwige leven, als een onverderfelijke erfenis, hetwelk bekrachtigd en bevestigd is in en door de dood des Testamentmakers, Jezus Christus, waardoor Hij als Borg het recht tot die erfenis voor de uitverkorenen verdiend en verkregen heeft.

- (30. Vr. *Wanneer zou, achtereenvolgens Gods besluit, dit Testament allereerst worden geopend en bekend gemaakt?*
Antw. In het Paradijs, aanstonds na de val van de mens, in dat troostrijke woord der belofte:
Gen. 3:15. *En Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en tussen haar Zaad; Datzelve zal u den kop vermorzelen, en gij zult Het de verzenen vermorzelen.*
- (31. Vr. *Wanneer heeft God voorgenomen dit Testament uit te voeren?*
Antw. In alle bedelingen der tijden, onder de belofte, het Oude Testament en het Nieuwe Testament. Zodat uit kracht van dit algemeen Testament der genade, alle kinderen Gods in alle tijden het eeuwige leven zouden ontvangen en in de heerlijkheid worden ingeleid.
- (32. Vr. *Is dit Testament der genade onderscheiden van het verbond der genade?*
Antw. Ja, gelijk een testament en een verbond van malkander verschillen. Want een testament is eigenwillig, buiten enige onderhandeling en dat wordt bekrachtigd en is vast in en door de dood des testamentmakers; maar een verbond is een onderhandeling tussen twee of meer partijen, aangaande zekere zaken en conditiën, tot bevestiging van hetwelk de dood van de verbondmaker niet vereist wordt.
- (33. Vr. *Is evenwel dit eeuwig Testament der genade niet de oorzaak van het verbond der genade?*
Antw. Ja het. Want het verbond der genade is gegrond op dat eeuwige Testament en voornemen Gods aangaande onze zaligheid.
- (34. Vr. *Maakt dan God over dat Genadetestament een verbond met den zondaar?*
Antw. Ja, ons aanbiedende en belovende de goederen van dat eeuwige Testament der genade, met bijvoeging van zekere conditiën, namelijk geloof en bekering, die Hij aan onze zijde wil volbracht hebben om tot dat erfgoed te geraken en zo wordt dat Testament verbondswijze voorgesteld en krijgt de gedaante van een verbond.
- (35. Vr. *Maar wordt er in de Schrift, behalve dit eeuwige en algemene Testament der genade, nog niet gesproken van twee bijzondere testamenten?*
Antw. Ja, waarvan het ene het Oude en het andere het Nieuwe Testament genaamd wordt.
- (36. Vr. *Waar lezen wij van die twee bijzondere Testamenten?*
Antw. Gal. 4:23. Waar Paulus zegt, dat de twee zonen van Abraham, één uit de dienstmaagd, namelijk Hagar, en één uit de vrije, namelijk Sara, hem geboren, betekende de twee testamenten en verbonden, het ene van de berg Sinaï tot dienstbaarheid en het andere tot vrijheid barende.

- (37. *Vr. Hoe moet men die twee Testamenten aanmerken?*
Antw. Als onderscheiden van het eeuwige Testament der genade, alsook van het verbond der genade, daarover opgericht; hoewel zijn opzicht hebbende op het gesproken Testament en verbond en dienende tot uitvoering van hetzelfde.
- (38. *Vr. Wat is dan het eerste of Oude Testament?*
Antw. Het is die vrije en onveranderlijke wil en voornemen Gods om de natuurlijke nakomelingen van Abraham, namelijk het volk Israëls, van alle andere volkeren af te zonderen en aan te nemen tot Zijn volk en haar te geven het land Kanaän tot een erfelijke bezitting, mitsgaders al die uitwendige voorrechten van Israel, als onderpanden van geestelijke en hemelse goederen.
- (39. *Vr. Wanneer heeft God dit Oude Testament willen uitvoeren?*
Antw. Ten tijde van Mozes, nadat Hij hetzelfde allereerst aan Abraham zou hebben bekend gemaakt, Gen 12:7, zeggende: Uw zaad zal Ik dit land geven. En naderhand aan Israel zelf, aan Sinaï, als nu gereed zijnde om haar in het land Kanaän te leiden, en alzo dit Testament uit te voeren. Daarom zei Paulus, dat het van Sinaï is, Gal. 4:24.
- (40. *Vr. Waarom wordt dit genaamd het Oude Testament?*
Antw. Omdat het moest verouderen en verdwijnen voor het Nieuwe Testament, dat is in deszelfs plaats moest komen, Hebr. 8:13.
- (41. *Vr. Wordt dit Oude Testament ook niet het Oude Verbond genaamd?*
Antw. Ja, Hebr. 8:8,9. Dewijl God over dat Oude Testament een verbond met Israel had opgericht en hetzelfde de vorm en gedaante had van een verbond; alzo de Heere de erfenis van het land Kanaän en andere uitwendige voorrechten aan Israel had voorgesteld en beloofd en haar gegeven onder zeker voorwaarden en beding, namelijk de onderhouding van de wet der ceremoniën, zonder hetwelk niemand een erfgenaam van dat Oude Testament zijn kon.
- (42. *Vr. Wat is dan nu het Nieuwe Testament?*
Antw. Die vrije en onveranderlijke en genadige wil en voornemen Gods, om de gelovigen die na de komst van Christus leven zouden hier op aarde, behalve de goederen des genadeverbonds, die aan alle gelovigen van alle tijden gemeen en eigen zijn, een nieuwe erfenis van betere, heerlijker en uitnemender goederen te schenken en toe te brengen, als onder het eerste en Oude Testament, uit kracht van de aangebrachte gerechtigheid van Christus, welks Testament door Zijn bloed en dood bevestigd is. Zie Hebr. 11:40 en Matth. 26:28.
- (43. *Vr. Wordt ook dit Nieuwe Testament niet genaamd het Nieuwe Verbond?*
Antw. Ja, Hebr. 8:13. Omdat God dat Nieuwe Testament verbondswijze voorgesteld en alzo hetzelfde de gedaante van een verbond heeft. Belovende de zondaar de erfgoederen deszelfs, doch onder beding en afeising van geloof en bekering.
- (44. *Vr. Waarom wordt het een Nieuw Testament en een Nieuw Verbond genaamd?*
Antw. Omdat het volgt en komt in de plaats van het eerste en Oude Testament en verbond en aan de erfgenamen deszelfs nieuwe en betere goederen aanbrengt. Hetwelk ook nooit, gelijk het eerste verouderen en verdwijnen zal, maar blijven tot aan het einde der wereld.

Van de schepping der wereld.

45. Vr. *Hoe heeft God Zijn eeuwig besluit uitgevoerd?*
Antw. Door Zijn uitwendige werken, zo der natuur als der genade.
46. Vr. *Welke zijn de werken Gods der natuur?*
Antw. De schepping en onderhouding van het heelal.
47. Vr. *Wat betekend het woord scheppen?*
Antw. Door een onwederstandelijk gebod van een almachtige wil een zaak voort te brengen, welke tevoren niet was, hetzij uit niet, hetzij uit een voorgaande stof.
48. Vr. *Schept dat God door Zijn almachtige wil?*
Antw. Ja.
Rom. 4:17. *Hij roept de dingen die niet zijn, alsof zij waren.*
Openb. 4:11. *Gij hebt alle dingen geschapen, en door Uw wil zijn zij, en zijn zij geschapen.*
49. Vr. *Wat heeft God geschapen?*
Antw. Hemel en aarde en alles wat in dezelve is.
Neh. 9:6. *Gij zijt die HEERE alleen, Gij hebt gemaakt den hemel, den hemel der hemelen en al hun heir, de aarde en al wat daarin is, de zeeën en al wat daarin is.*
50. Vr. *Wanneer heeft God de wereld geschapen?*
Antw. In den beginne, namelijk des tijds, of aller dingen.
Gen. 1:1. In den beginne schiep God den hemel en de aarde.
51. Vr. *Waaruit heeft God de wereld geschapen?*
Antw. Uit niet, dat is, uit geen voorgaande materie of stof; dewijl er voor de schepping der wereld niets geweest is of zijn kon, dan alleen God.
Hebr. 11:3. *Door het geloof verstaan wij dat de wereld door het Woord Gods is toebereid, alzo dat de dingen die men ziet, niet geworden zijn uit dingen die gezien worden.*
52. Vr. *Wat orde heeft God gehouden in de schepping der wereld?*
Antw. Mozes verhaald, dat God in het volmaken en volbrengen van dat grote werk zes dagen heeft besteed; hebbende op elke dag als een God van orde, zekere bijzondere werken voortgebracht, Gen. 1.
53. Vr. *Wat heeft God gedaan, nadat Hij in zes dagen de wereld geschapen had?*
Antw. Hij heeft gerust op den zevenden dag van al Zijn werk dat Hij gemaakt had, als Mozes verhaald, Gen. 2:1.
54. Vr. *Wat geeft dat rusten te kennen?*
Antw. Dat God heeft opgehouden van nieuwe soorten van schepselen voort te brengen en dat Hij Zich vergenoegde in hetgeen Hij gemaakt had.

55. Vr. *Werkt God dan nu niet meer?*
 Antw. Ja. Want Jezus zegt: Joh. 5:17. *Mijn Vader werkt tot nu toe, en Ik werk ook.*
Van Gods voorzienigheid.
56. Vr. *Hoe wordt dat werk Gods genaamd?*
 Antw. Zijn voorzienigheid.
57. Vr. *Wat verstaat gij door Gods voorzienigheid?*
 Antw. De alomtegenwoordige kracht en almachtige wil Gods, door welke Hij hemel en aarde en al de schepselen in dezelve onderhoudt, wijselijk regeert en tot zekere einden bestuurd.
58. Vr. *Hoe bewijst gij dat er waarlijk zo een voorzienigheid Gods is?*
 Antw. Uit de hoogste volmaaktheid van God Zelf, uit kracht van welke noodzakelijk volgen moet dat alle dingen van Hem afhangen, in haar eerste begin, duurzaamheid en werking; want anders zou Hij de Allerhoogste en Allervolmaaktste niet zijn.
59. Vr. *Waaruit blijkt verder deze waarheid?*
 Antw. Behalve de ervarenheid van zoveel zaken, die wij dagelijks zo wonderlijk in de wereld zien gebeuren en uitvallen, zodat wij daarin op een bijzondere wijze de directe voorzienigheid Gods bespeuren; zo leert ons deze waarheid ook krachtig de consciëntie en het medeweten, welke de mens als hij kwaad doet en zondigt, veroordeelt, wroegt en verschrikt, zelfs over de allerheimelijkste zonde, waarvan niemand buiten de mens enige kennis heeft, zodat hij daarom geen straf van mensen behoeft te vrezen. Waar vandaan nu dit anders? Als omdat de consciëntie overtuigd is, dat God een Regeerder van de wereld is en een rechtvaardig Richter en Wreker van de boosheid des mensen.
60. Vr. *Wordt deze waarheid ook niet geleerd in de Heilige Schrift?*
 Antw. Ja, in verscheiden plaatsen onder andere, Hand. 17:27, 28. *God is niet verre van een iegelijk van ons. Want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij.*
- (61. Vr. *Welke zijn de daden van Gods voorzienigheid, in welke zich dezelve vertoond?*
 Antw. Deze 3.
 1. Dat God alle geschapen dingen, welke Hij eens heeft doen zijn en worden ook nog doet bestaan en in haar zijn en wezen onderhoudt.
 Col. 1:17. *Alle dingen bestaan tezamen door Hem.*
 Ps. 36:7. *HEERE, Gij behoudt mensen en beesten.*
 2. Dat God door Zijn krachtige invloed in al Zijn schepselen medewerkt, ja eerder in haar werkt, als zij zelf, hoewel niet in tijd, maar in orde der natuur; zo met de lichamen verscheidenlijk te bewegen, als de gedachten te bepalen en de wil te neigen van de geesten, dat is van de engelen en de zielen der mensen.
 Hand. 17:28. *Want in Hem leven wij en bewegen ons en zijn wij.*
 1 Kor. 12:6. *Er er is verscheidenheid der werkingen, doch het is dezelfde God Die alles in allen werkt.*
 Spr. 21:1. *Des konings hart is in de hand des HEEREN, als waterbeken; Hij neigt het tot al wat Hij wil.*
 Zie ook Fil. 2:13.

3. Dat God alle dingen wijselijk bestuurd en regeert tot zulk een einde, als Hij van eeuwigheid bij Hemzelve begrepen en voorgenomen heeft, tot Zijn eer en heerlijkheid. Daarom zegt Paulus Rom. 11:36 niet alleen, *uit God en door God*, maar ook *tot God*, dat is tot Zijn eer en heerlijkheid, *zijn alle dingen*.

(62. Vr. *Gaat deze voorzienigheid Gods over alle dingen?*

Antw. Ja. De kleinste, de grootste, noodzakelijke, gebeurlijke, goede en kwade. Want daar is geen reden, waarom het ene ding minder van Gods voorzienigheid zou afhangen, als het andere. Hierom leert de Heilige Schrift dat onder Gods voorzienigheid staan, de luizen en sprinkhanen, Ex. 8:16, 17. De mussen en de haren van ons hoofd, Matth. 10:29, 30. Het leven en de dood, Job, 14:5. Het geval en het lot, Spreuk. 16:33 en 21:31.

(63. Vr. *Gaat de Goddelijke voorzienigheid ook omtrent het kwade?*

Antw. Daar is een tweërlei kwaad, het kwaad der zonde en het kwaad der straf; dit laatste werkt God Zelf, als een rechtvaardig Richter, wrekende de goddelozen over haar goddeloosheid en Zijn kinderen met het kwade kastijdende. Amos 3:6. *Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de Heere niet doet.*

(64. Vr. *Hoe gaat Gods voorzienigheid over het kwaad der zonde?*

Antw. Geenszins met hetzelfde te werken en daarvan de oorzaak te zijn; want zulks zou strijden tegen Zijn volmaakte heiligheid, waardoor Hij het kwade haat, Ps. 5:6. En tegen Zijn heilige wet, waarin Hij het kwade verbiedt en bedreigt te straffen.

(65. Vr. *Hoe dan?*

Antw. Alleen, met het kwade toe te laten en hetzelfde te bepalen, ook wel met de zonde te beletten en sommige zonden met zonde te straffen en dezelve te besturen tot een goed einde; waarvan verscheiden exempelen in de Heilige Bladeren te vinden zijn.

Van de schepselen.

66. Vr. *In hoeveel soorten worden de schepselen, welke God geschapen heeft en nog door Zijn voorzienigheid onderhoud en regeert onderscheiden?*

Antw. In twee soorten; in redelijke en redeloze.

67. Vr. *Welke zijn de redeloze?*

Antw. Deze zijn wederom tweërlei, of levendige, zodanig zijn de beesten, of levenloze, namelijk de lichamen, die alleen in een uitbreiding bestaan en geen leven hebben.

68. Vr. *Welke zijn de redelijke?*

Antw. Deze zijn ook tweërlei; namelijk de engelen en mensen, die de voornaamste van al Gods schepselen zijn.

69. Vr. *Wat zijn engelen?*

Antw. Geesten, welkers wezen en natuurlijke werkingen zijn, te denken, te verstaan, te willen, te redeneren enz. Zijnde daarin onderscheiden van onze ziel, die anders ook een geest is, dat ze met geen lichaam verenigd zijn, noch daarin leven en werken. En

zij dragen de naam van engelen, dat is gezanten, omdat zij van God tot Zijn dienst gebruikt en uitgezonden worden, Hebr. 1:14.

70. Vr. *In wat staat heeft God in den beginne de engelen geschapen?*
Antw. In de staat der rechtheid, bestaande in een rechte kennis, volmaakte liefde en zalige genieting van God haar Schepper.
71. Vr. *Zijn ze allen in die staat der rechtheid gebleven?*
Antw. Neen; maar sommigen daarvan hebben haar eerste beginsel niet bewaard en zijn door ongehoorzaamheid aan God gevallen en zo tot duivelen en geheel ellendig en rampzalig geworden. Doch de anderen zijn in het goede bevestigd.
Judas:6. *En de engelen, die hun beginsel niet bewaard hebben, maar hun eigen woonstede verlaten hebben, heeft Hij tot het oordeel des groten dags met eeuwige banden onder de duisternis bewaard.*
Zie ook Joh. 8:44.
72. Vr. *Wat is de mens?*
Antw. Een redelijk schepsel, uit ziel en lichaam bestaande.
73. Vr. *Wat is de ziel?*
Antw. Een geestelijk denkend wezen, bestaande in de oefening van verstand en wil.
74. Vr. *Welk is het beste deel van de mens, de ziel of het lichaam?*
Antw. De ziel, omdat dezelve werkzaam is door een voorstreffelijke daad van denken, dat is verstaan en willen en waarin dus ook alleen de ware gelukzaligheid of rampzaligheid van de mens plaats heeft, welke ook onsterfelijk is; daar het lichaam alleen stoffelijk en sterfelijk is en geen eigen werkelijkheid heeft.
Matth. 10:28. *En vreest niet voor degenen die het lichaam doden en de ziel niet kunnen doden.*
Daarom van Salomo genaamd, *een kostelijke ziel*, Spr. 6:26.
75. Vr. *Wanneer heeft God den mens geschapen?*
Antw. Op de zesden dag der schepping, Gen. 1:27.
76. Vr. *Wie waren de eerste mensen?*
Antw. Adam en Eva.
77. Vr. *Waaruit heeft God Adam geschapen?*
Antw. Uit het stof der aarde, Gen. 2:7.
78. Vr. *Waaruit Eva?*
Antw. Uit een rib van Adam, Gen. 2:21, 22.

Van de eersten staat des mensen, geschapen naar Gods beeld.

79. Vr. *Hoedanig heeft God in den beginne den mens geschapen?*
Antw. Goed, naar Zijn beeld.
Gen. 1:27. *En God schiep den mens naar Zijn beeld; naar het beeld Gods schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij hen.*

80. Vr. *Waarin bestond dat beeld Gods?*
 Antw. In ware gerechtigheid en heiligheid, dat is, in een rechte kennis en zuivere liefde Gods en een volkomen vreugde daaruit ontstaande; waardoor den mens naar God zijn Schepper geleek en Hem gelijkvormig was, gelijk een beeld ergens naar geformeerd, enige trekken en kleuren vertoond, welke enige gelijkvormigheid en overeenkomst hebben met datgene, waarvan het een afbeeldsel is.
81. Vr. *Hoe geleek den mens door deze deugden en hoedanigheden van kennis en liefde Gods naar God zijn Schepper?*
 Antw. Dewijl God Zichzelf als dat opperste Wezen volmaaktelijk kent, bemind en Zich daarin ten hoogste verlustigd en gelukkig is.
82. Vr. *Vinden wij dit ook zo niet in Gods Woord verklaard?*
 Antw. Ja. Paulus drukt dit uit door kennis, gerechtigheid en heiligheid.
 Col. 3:10. *En aangedaan hebt den nieuwen mens, die vernieuwd wordt tot kennis, naar het evenbeeld Desgenen Die hem geschapen heeft.*
 Ef. 4:24. *En den nieuwen mens aandoen, die naar God geschapen is in ware rechtvaardigheid en heiligheid.*
- (83. Vr. *In wat staat was den rechtschaps mens gesteld?*
 Antw. Hij stond in een verbond der werken, hetwelk God met hem had opgericht.
- (84. Vr. *Wat is dat te zeggen?*
 Antw. God had van hem geëist de werken van een volmaakte gehoorzaamheid, met belofte van het eeuwige leven in Zijn gemeenschap in den hemel, doch met bedreiging van de dood, zo hij Zijn wet overtrad, hetwelk den mens heeft toegestemd, en zou, zo hij die eis volbracht had, recht gehad hebben, om het leven, uit kracht van Gods belofte te eisen.
- (85. Vr. *Bestond dan in die onderhandeling van God met den rechtgeschaps mens, het verbond der werken, dat God met hem had opgericht?*
 Antw. Ja, en het wordt wegens de werken, namelijk van een volstreekte gehoorzaamheid, die God daarin van hem eiste, zodanig genoemd.
- (86. Vr. *Hoe bewijst gij dat den mens in de staat der rechtheid in zodanig een verbond der werken met God is gesteld geweest?*
 Antw. Uit al die plaatsen in welke de werken gesteld worden tegen de genade, die nu na de val alleen plaats heeft, gelijk Rom. 11:6. *En indien het door de genade is, zo is het niet meer uit de werken; anderszins is de genade geen genade meer. En indien het is uit de werken, zo is het geen genade meer; anderszins is het werk geen werk meer.* Zie ook Rom. 3:27. Bijzonder blijkt zulks uit Hosea 6:7, daar uitdrukkelijk van een verbond met Adam gesproken wordt; zo zegt God daar, zij hebben het verbond overtreden gelijk Adam.
- (87. Vr. *Hebt gij nog meer bewijs dat er zo een verbond der werken voor de val geweest is?*
 Antw. Ja; omdat wij bevinden alle de delen van een werkverbond daar geweest te zijn. Gelijk 1. Een beding en 2. Een belofte aan de zijde Gods. 3. Een toestemming en 4. Een wederbeding aan de zijde van de mens.

- (88. Vr. *Toont dat alles onderscheidenlijk.*
Antw. 1. Het beding en de eis, namelijk van een volmaakte gehoorzaamheid, was voornamelijk vervat in de zedelijke wet, eisende God boven alles volmaaktelijk lief te hebben en te gehoorzamen, welke in het hart van de mens was ingeschreven, als Paulus nu nog zelfs na de val van de heidenen getuigd. Rom. 2:14, 15. En dan nog in het proefgebod, aan Adam en Eva gegeven, van niet te eten van de verboden vrucht.
2. De belofte, namelijk van het eeuwige leven, vloeide uit Gods natuur, die niet tevergeefs gezocht wordt, Jes. 45:19, maar een Beloner is dergenen die Hem zoeken, Hebr. 11:6. Ook heeft God die belofte uitgedrukt door het bedreigen van de dood, Gen. 2:17. Want bedreigende de dood, als den mens Zijn gebod zou overtreden, zo beloofde Hij immers hem het leven, als hij ten einde toe zou gehoorzaam zijn.
3. Dat Adam de eis Gods heeft toegestemd blijkt. Omdat hij van nature als een schepsel, voorzien met Gods beeld, verplicht en verbonden was God zijn Schepper en Weldoener te gehoorzamen.
4. Het wederbeding en het recht om het leven te eisen zou plaats gehad hebben, wanneer den mens de voorwaarde van dat verbond, door een volmaakte gehoorzaamheid ten einde toe volbracht had.

Van den val des mensen.

89. Vr. *Heeft den mens dat heerlijk beeld Gods altoos behouden en is hij in dat werkverbond, dat God met hem opgericht had, staande gebleven en door de onderhouding deszelfs ten eeuwigen leven gerechtvaardigd?*
Antw. Neen; maar hij heeft hetzelfde overtreden door zijn ongehoorzaamheid aan God en daardoor zichzelf en al zijn nakomelingen, die met hem als in haar hoofd in datzelfde verbond waren, geheel ellendig en ongelukkig gemaakt, verliezende Gods beeld en de bedreigde dood zichzelf en het gehele mensdom onderwerpende.
Hosea 6:7. *Maar zij hebben het verbond overtreden als Adam.*
90. Vr. *Hoe is zulks geschied?*
Antw. Door het eten van de boom der kennis des goeds en des kwaads; hetwelk hem God uitdrukkelijk verboden had, Gen. 2:17.
91. Vr. *Waarom had God den mens verboden van dien boom te eten?*
Antw. Om door dat verbod, als een proefgebod, te beproeven des mensen gehoorzaamheid aan en liefde tot haren God boven alle schepselen, welke God door de wet der zeden, haar ziel ingedrukt, van haar had geëist, als de voorwaarde van het verbond der werken met haar opgericht.
92. Vr. *Wat had God den mens bedreigd, als hij van dien boom at?*
Antw. De dood.
Gen. 2:17. *Maar van den boom der kennis des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten; want ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven.*
93. Vr. *Wat wordt door die dood verstaan?*
Antw. Allerlei slag van dood; niet alleen de tijdelijke bestaande in de scheiding van ziel en lichaam. Maar ook de geestelijke, welke bestaat in het missen van Gods beeld, door de blindheid in het verstand zonder kennis Gods en de boosheid en verkeerdheid

in de wil, zonder liefde Gods en dien volgens zonder ware vreugde in God, hetwelk de dood der ziel is, Ef. 4:18. En eindelijk de eeuwige dood, bestaande in de verstoting van Gods gemeenschap en het lijden van eeuwigdurende smarten en ellenden naar ziel en lichaam in de hel.

94. Vr. *Heeft dan den mens dit proefgebod overtreden?*
Antw. Helaas ja! En is alzo door die ongehoorzaamheid ook geworden een overtreder van de wet der zeden, welke eist een volstreekte gehoorzaamheid van alles wat God den mens gebied of verbied.
95. Vr. *Wie heeft den mens daartoe verleid en tot dien afval verlok?*
Antw. Een boze geest, dat is, een afgefallen engel, de duivel, onder de gedaante van een slang, die hij had bezeten en door welke hij tot den mens gesproken heeft. Die heeft uit een haat tegen God, van Wien hij zich had vervreemd en nijdigheid over des mensen geluk, dezelve tot ongehoorzaamheid aan zijnen God verleid.
96. Vr. *Op wat wijze heeft hij daarin te werk gegaan?*
Antw. Op een geheel arglistige wijze, met verleidende woorden en gruwelijke leugentaal; het gebod Gods en het bijgevoegde dreigement geheel listig verdraaiende, den mens goddeloos wijsmakende dat hij van dien boom wel eten mocht, en dat het zover daarvandaan was, dat hij daarvan etende, den dood sterven zou, dat hij integendeel God zou gelijk wezen, kennende het goed en het kwaad, Gen. 3:1-5.
97. Vr. *Wat is daarop gevolgd?*
Antw. De vrouw, de satan gelovende en naar hoogheid staande, zonder alvorens haar man die haar hoofd was, raad te vragen en zonder God in dit geval om meerder licht van kennis en kracht te bidden, zag den boom met een begeerlijkheid der ogen aan en nam van deszelfs vrucht en at en zij gaf ook haar man met haar, en hij at en alzo zijn ze beide verleid en gevallen en hebben haar de dood, die God haar bedreigd had, geheel ellendig wegens haar ongehoorzaamheid onderworpen, Gen. 3:6,7.
98. Vr. *Deze zonde van onze eerste voorouders, Adam en Eva, in het Paradijs gedaan en de straf daardoor verdient, raakt die haar alleen en in het bijzonder?*
Antw. Neen. Maar die gaat ook ons allen aan, welke ons zodanig wordt toegerekend, alsof wij dezelve in eigen persoon begaan hadden.
99. Vr. *Maar hoe kan dat zijn? Daar God zegt, dat de Zoon niet dragen zal de ongerechtigheid van zijn vader, maar dat de ziel die zondigt zal sterven, Ezech. 18:20.*
Antw. Omdat Adam was ons aller vader, het hoofd van het gehele menselijke geslacht, representerende alzo zijn nakomelingen; die derhalve dan ook met hem onder datzelve verbond Gods gebracht zijn en alzo ook gerekend worden in hun gemeenschappelijke vader hetzelfde overtreden te hebben en derhalve ook dezelve straffen onderworpen zijn.
100. Vr. *Hoe velerlei is dan de zonde?*
Antw. Tweeërlei, erfelijke of oorspronkelijke en dadelijke zonde.
101. Vr. *Wat is de oorspronkelijke zonde, of de erfzonde?*
Antw. Die is wederom ook tweeërlei, een toegerekende en inhangende zonde.

102. Vr. *Welke is de toegerekende zonde?*
 Antw. De schuld van Adam, die alle mensen wordt toegerekend.
 Rom. 5:12, 18. *Daarom, gelijk door één mens de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood, en alzo de dood tot alle mensen doorgedaan is, in welken allen gezondigd hebben. Zo dan, gelijk door één misdaad de schuld gekomen is over alle mensen tot verdoemenis.*
103. Vr. *Welke is de inwonende of inhangende zonde?*
 Antw. De verdorvenheid van onze natuur, waardoor wij onbekwaam zijn tot enig goed en geneigd tot alle kwaad.
104. Vr. *Hoe wordt die anders ook wel genaamd?*
 Antw. De erfelijke besmetting. Omdat wij die zondige besmetting, of verdorvenheid van onze natuur van onze voorouders hebben overgeërfd; welke door haar val niet alleen schuldig aan de straf zijn geworden, maar ook het beeld Gods verloren hebbende en inwendig verdorven geworden zijnde, die verdorvenheid in al haar nakomelingen door de natuurlijke geboorte voort zetten, volgens Job. 14:4. *Wie zal een reine geven uit een onreine? Niet een.*
105. Vr. *Toont deze aangeboren verdorvenheid nader uit de Heilige Schrift.*
 Antw. David, hoewel anders een heilig man, namelijk door de wedergeboorte, die belijdt nochtans Ps. 51:7. *Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen.* En krachtig wordt ons dit vertoond Gen. 6:5 en 8:21, in welke beide plaatsen Mozes zegt dat al het gedichtsel der gedachten van des mensen harte ten allen dagen alleenlijk boos is van der jeugd af aan.
106. Vr. *Wat verstaat gij door de dadelijke zonde?*
 Antw. Allerlei zonde die van den verdorven mens metterdaad begaan wordt; hetzij met het hart, door kwade gedachten, hetzij met den mond, door kwade woorden en redenen, of met werken en alle kwade daden, welke uit die vervuilde fontein van des mensen verdorven hart haren oorsprong heeft.
 Matth. 12:35. *De boze mens brengt boze dingen voort uit den bozen schat, namelijk des harten.* Zie ook Matth. 15:19.
107. Vr. *Is dan de verdorvenheid van de mens zo groot, dat hij tot enig geestelijk goed onbekwaam is en niet anders kan als zondigen?*
 Antw. Ja het. Want daarom zegt den Apostel 2 Kor. 3:5. *Niet dat wij van onszelven bekwaam zijn iets te denken, als uit onszelven.* Waarom hij ook van den zondaar getuigd, dat hij van nature dood is in de zonden, Ef. 2:1. Alzo weinig dan als iemand die lichamenlijk dood is zich roeren noch bewegen kan, alzo weinig kan den zondaar die geestelijk dood is, namelijk door zijn verdorvenheid, zich ten goede bewegen. Daarom van Petrus ook genaamd, een *dienstknecht der verdorvenheid*, 2 Petrus 2:19. En van den Zaligmaker, *een dienstknecht der zonde*, Joh. 8:34.

Van de verlossing des zondaars.

108. Vr. *Moet dan den schuldigen en van nature zo verdorven zondaar voor eeuwig verloren gaan?*
Antw. Hoewel hij zulks, volgens Gods rechtvaardigheid verdiend had. Want dat is het recht Gods, dat degene die zulke dingen doen, des doods waardig zijn, Rom. 1:30. Zo wil God echter sommigen uit het vervallen zondige menselijke geslacht, naar de rijkdom Zijner barmhartigheid, verlossen en zalig maken.
109. Vr. *Waar heeft God dit voornemen der genade en deze Zijn wil om sommige uit de mensen te verlossen allereerst geopenbaard?*
Antw. In het Paradijs, aanstonds na de val; daar Hij onze eerste voorouders Adam en Eva heeft getroost met die heerlijke belofte, zeggende:
Gen. 3:15. Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en tussen haar Zaad; Datzelve zal u den kop vermorzelen, en gij zult Het de verzenen vermorzelen.
- (110. Vr. *Zegt eens kortelijk de zin van die troostrijke belofte.*
Antw. 1. God zeggende dat Hij vijandschap zou zetten tussen de slang, dat is de duivel, die de slang bezeten en daardoor den mens bedrogen had, en tussen de vrouw en beider zaad, beloofde daarmee, dat Hij zou maken en teweeg brengen, dat Eva en haar zaad, hetwelk zijn de uitverkorenen, die het zaad der vrouw zijn uit kracht der belofte, Rom. 9:8. De duivel en zijn werken, namelijk de zonden, zouden haten en bestrijden en integendeel God en de deugd beminnen; en derhalve dat Hij haar zou heiligen door Zijn Geest en vernieuwen naar Zijn beeld.
2. Dat datzelfde Zaad de slang de kop zou vermorzelen, zo geeft God te kennen dat Christus Jezus, Welke is het voorname vrouwen Zaad en het Hoofd van het andere zaad, Die in de volheid des tijds uit een maagd zou geboren worden en zo wezen het Zaad der vrouw en niet des mans, de duivel zijn recht en macht, welke hij had over den mens door de zonde uit kracht van de wet, zou benemen en vernietigen, om over ons te heersen.
3. Als er God bij doet, dat den slang, dat is de duivel, het Vrouwenzaad, namelijk Christus, de verzenen of hielen zou vermorzelen, zo voorzegt God dat de satan, te weten door zijn helse instrumenten, Hem het lijden des doods zou aandoen in Zijn menselijke natuur, welke het minste en geringste deel van Zijn Persoon is, gelijk de hiel of verzenen is van het lichaam; waardoor Gods Naam geheiligd en overzulks de macht des satans over den zondaar zou vernietigd worden. Hebr. 2:14.
111. Vr. *Worden wij dan, achtereenvolgens die belofte, door Jezus Christus verlost en zalig gemaakt?*
Antw. Ja. Welke God naderhand, als den enige ware Verlosser, door de profeten heeft laten verkondigen en voorzeggen en door de ceremoniën des wets voorbeelden en afschaduwten en eindelijk in de volheid des tijds in de wereld gezonden, om dat grote werk der verlossing door Hem uit te voeren.
Gal. 4:4, 5. *Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet, opdat Hij degene die onder de wet waren, verlossen zou, en opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden.*

Van de Persoon des Verlossers.

112. Vr. *Wie is dan Jezus Christus?*

Antw. De Zoon Gods, van eeuwigheid van God gegenereerd en tegelijk ook de Zoon des mensen, in de tijd uit Maria, door de kracht des Heiligen Geestes geboren, Luk. 1:35. En zo tegelijk een waarachtig God en een heilig Mens, in enigheid des Persoons.

113. Vr. *Moest Christus Jezus dat alles zijn om onze Verlosser te zijn.*

Antw. Ja noodzakelijk.

114. Vr. *Waarom moest Hij een waarachtig mens zijn?*

Antw. 1. Omdat de zonde door de mens begaan was, zo moest die dan ook in de mens gestraft worden, volgens de rechtvaardigheid Gods, Die het betaamde de zonde te straffen in die natuur, in welke dezelve begaan was. En de onveranderlijke waarheid Gods, die Hij aan de mens bedreigd had, ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood serven.

2. Omdat Hij, als Borg, die gedreigde dood in plaats van de mens moest serven, tot betaling voor de zonde, waaronder ook de lichamelijke dood begrepen is, bestaande in de scheiding van ziel en lichaam, zo moest Hij dan tot dien einde een waarachtig Mens zijn om te kunnen serven.

3. Ook, omdat Hij onze Goël, dat is Verlosser heeft moeten zijn, gelijk Hem Job zo tevoren in het geloof genaamd had, Job 19:25. Zo moest Hij dan een waarachtig Mens uit een mens zijn, om zo over ons, Zijn broederen medelijden te kunnen hebben, dat is, uit liefde tot ons, als Zijn vlees en bloed, ons door Zijn dood te verlossen van het verderf en door Zijn gehoorzaamheid het recht ten leven te verwerven. Naar het voorbeeld der Verlossers in Israel, die bloedverwanten en nabestaanden moesten zijn van degene die zij losten, Lev. 25:25.

115. Vr. *Heeft den apostel Paulus die ook zo niet verklaard?*

Antw. Ja. Want hij zegt Hebr. 2:16, 17. *Want waarlijk, Hij neemt de engelen niet aan, maar Hij neemt het zaad Abrahams aan.* Namelijk om hetzelfde als de ware Goël te verlossen. *Waarom Hij in alles de broederen moest gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw Hogepriester zou zijn in de dingen die bij God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen.*

116. Vr. *Waarom moest de Middelaar een heilig en rechtvaardig mens zijn?*

Antw. Omdat Hij anders voor onze zonden niet kon voldoen.

117. Vr. *Waarom niet?*

Antw. Omdat die een zondaar is den vloek en den toorn Gods moet dragen tot in eeuwigheid, dien hij nooit kan ontgaan, als gezondigd hebbende tegen de Allerhoogste en oneindige majesteit Gods en overzulks de allerhoogste en dienvolgens een eeuwige straf moet ondergaan en lijden zonder einde. Had dan de Middelaar Zelf zonde gehad, zo zou Hij Zijn Eigen rantsoen niet hebben kunnen opbrengen, noch Zichzelven verlossen; hoeveel minder dan nog daarbij voor de zonden van anderen te betalen?

118. Vr. *Is er nog niet een reden, waarom de Zaligmaker heilig en zonder zonde moest zijn?*
 Antw. Ja, dewijl Hij anders de wet Gods niet volkomen voor ons had kunnen vervullen en volbrengen, om ons het recht ten eeuwigen leven te verwerven; daarom zegt Paulus Hebr. 7:26. *Want zodanig een Hogepriester betaamde ons, heilig, onnozelen, onbesmet, afgescheiden van de zondaren, en hoger dan de hemelen geworden.*
119. Vr. *Waarom moest Hij waarachtig God zijn, en dat in enigheid des Persoons?*
 Antw. 1. Om Zijn mensheid in het dragen van den oneindige last van Gods toorn, in plaats van zoveel duizenden uitverkorenen te ondersteunen, waaronder een bloot mens zou moeten bezwijken, ja als in één ogenblik verslonden worden. Terwijl David zegt, dat de zondaren alreeds op de weg vergaan, als Gods toorn maar een weinig ontbrand, Ps. 2:12. Welke nochtans de Middelaar moest te boven komen, zou Hij ons daarvan verlossen.
 2. Om door de oneindige waardigheid van Zijn Godheid, verenigd met de menselijke natuur tot één Persoon, het lijden in dezelve te maken tot een dierbare en genoegzame prijs tot voldoening aan Gods gerechtigheid voor de zonden der uitverkorenen begaan tegen de oneindige majesteit Gods.
120. Vr. *Is dan dat alles in Jezus Christus te vinden?*
 Antw. Ja, op een volkomen wijze. 1. Hij is een waarachtig Mens, hebbende al de delen van een mens, ziel en lichaam, waarvan wij dikwijls in het bijzonder lezen, als Matth. 26:38. *Mijn ziel is geheel bedroefd tot den dood toe.* Hebr. 10:5. *Gij hebt Mij het lichaam toebereid.* Zo wordt Hij daarom ook uitdrukkelijk een mens genaamd. 1 Tim. 2:5. *Want er is één God, er is ook één Middelaar Gods en der mensen, de Mens Christus Jezus.*
 Zo is Hij ook 2. Een heilig en rechtvaardig Mens; waarom Hij Zijn vijanden kon uitdagen en zeggen: *Wie van u overtuigt Mij van zonde?* Joh. 8:46. En daarom getuigd Petrus van Hem, dat Hij geleden heeft, *Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen.* 1 Petrus 3:18
 3. Dat Hij ook een waarachtig God is, is in het voorgaande bewezen en toont Paulus, Titus 2:13, Hem noemende: *De grote God, en onzen Zaligmaker Jezus Christus.*

Van de Namen en ambten des Verlossers.

121. Vr. *Is dan deze Jezus Christus onze Verlosser en Zaligmaker?*
 Antw. Ja, hetwelk beide Zijn Namen, Jezus Christus te kennen geven.
122. Vr. *Wat betekent dan de Naam Jezus?*
 Antw. Het is een Hebreeuwse Naam, afkomstig van een woord, hetwelk behouden beduidt; en betekent alzo een Behouder, een Zaligmaker.
123. Vr. *Waarom wordt dan Jezus alzo genaamd?*
 Antw. Omdat Hij in de daad en waarheid is de Zaligmaker en Behouder van Zijn volk, als het den engel verklaard. Matth. 1:21. *Gij zult Zijn Naam heten JEZUS; want Hij zal Zijn volk zaligmaken van hun zonden.* Waarom ook Petrus betuigt Hand. 4:12. *En de zaligheid is in geen ander; want er is ook onder den hemel geen andere naam, die onder de mensen gegeven is, door welchen wij moeten zalig worden.*

- (124. Vr. *Hoe maakt ons Jezus zalig?*
 Antw. Met ons te verlossen van het hoogste kwaad en toe te brengen het hoogste goed.
- (125. Vr. *Waarin bestaat het hoogste kwaad, waarvan ons Christus verlost?*
 Antw. In de zonde die het grootste kwaad, ja de oorsprong van alle kwaad is; als waardoor den mens jammerlijk van Gods gemeenschap afgescheiden en vervreemd is; Jes. 59:2 en in de straf der zonde, dat is de vloek en eeuwige verdoemenis, door de zonde verdient.
- (126. Vr. *Hoe bevrijdt ons nu Jezus hiervan?*
 Antw. Door een ware en volkomen genoegdoening aan Gods gerechtigheid.
- (127. Vr. *Waarin bestaat die voldoening aan de Goddelijke gerechtigheid?*
 Antw. In het dragen van de verdiende vloek en straf der zonde, dat is de dood, vergezeld met een gevoel van Gods vreselijke toorn; achtereenvolgens het dreigement Gods, *ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven*, Gen. 2:17. En de uitspraak van de wet, *vervloekt is een iegelijk die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet, om dat te doen*, Gal. 3:10. En Deut. 27:26.
- (128. Vr. *Is zodanig een genoegdoening voor de zonden aan Gods gerechtigheid noodzakelijk, om den zondaar te verlossen?*
 Antw. Immers ja. Want Gods wrekende gerechtigheid is Hem zo natuurlijk, dat Hij niet kan nalaten de zonden te straffen, als blijkt uit Ex. 34:6,7. Daar God Zijn Naam, dat is Zijn heerlijke deugden en Goddelijke eigenschappen voor Mozes uitroepende zegt, niet alleen dat Hij barmhartig, genadig en lankmoedig is, maar ook dat Hij den schuldigen geenszins onschuldig houdt.
- (129. Vr. *Heeft dan de Zaligmaker dusdanig voor de zonden aan Gods gerechtigheid voldaan?*
 Antw. Ja volkomen, als Borg in onze plaats, als Hij genaamd wordt, Hebr. 7:22, want Hij is Zijn Vader gehoorzaam geweest tot de dood, ja tot den dood des kruises. Fil. 2:8. En dus heeft Hij ons verlost van de vloek des wets, een vloek geworden zijnde voor ons, Gal. 3:13.
- (130. Vr. *Maar hoe kan Jezus door Zijn lijden en sterven, dat zo kortdurend op aarde was, voor onze zonden ten volle hebben voldaan en ons van deszelfs straf verlost, daar den zondaar een eeuwig lijden verdient heeft?*
 Antw. Omdat Hij in Zijn menselijke natuur, ondersteund door Zijn Godheid, den oneindige last van Gods toorn in ziel en lichaam volkomen gedragen heeft; welke de zondaren als eindige schepselen zijnde, niet kunnende dragen, zo moeten ze daarom eeuwig lijden zonder einde.
 2. Ook, zo heeft de oneindige waardigheid van Zijn lijden, als zijnde de Zone Gods en de waarachtige God, ten volle kunnen ophalen tegen de eeuwige verdiende straffen.
- (131. Vr. *Maar maakt ons Christus zalig, alleen met ons dus te verlossen van het hoogste kwaad?*
 Antw. Neen; maar ook met ons toe te brengen het hoogste goed, dat is, deelachtig te maken het leven der genade hier en hiernamaals het leven der heerlijkheid, in de gemeenschap Gods, die des mensen hoogste en opperste goed is.

- (132. Vr. *Hoe heeft Jezus dat gedaan?*
 Antw. Met den eis des wets door een volmaakte gehoorzaamheid in alles voor ons te vervullen, waardoor Hij ons het eeuwige leven of de gemeenschap Gods verworven heeft.
 Rom. 5:18, 19. *Zo dan, gelijk door één misdaad de schuld gekomen is over alle mensen tot verdoemenis, alzo ook door één rechtvaardigheid komt de genade over alle mensen tot rechtvaardigmaking des levens. Want gelijk door de ongehoorzaamheid van dien énen mens velen tot zondaars gesteld zijn geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Één velen tot rechtvaardigen gesteld worden.*
- (133. Vr. *Maakt ons dan Christus zalig beide door Zijn lijden en dadelijke gehoorzaamheid?*
 Antw. Ja. Want de dood van Christus of Zijn lijden en sterven, was noodzakelijk om ons van de verdoemenis en de vloek des wets te verlossen, dewijl de wet zegt: vervloekt is hij die niet blijft in alles. Maar Hij moest ook de wet, welke eist een volmaakte liefde tot God en de naasten volkomen voor ons vervullen, om ons het leven te verwerven; want de wet zegt: *welk mens dezelve zal doen, die zal door dezelve leven.* Lev. 18:5.
- (134. Vr. *Wat besluit gij derhalve?*
 Antw. Dewijl Jezus al deze gerechtigheid vervuld heeft, waarom Hij genaamd wordt, de rechtvaardige Knecht des HEEREN, Jes. 53:11. Dat Hij derhalve de enige, ware en volkomen Zaligmaker is, Die alles gedaan en geleden heeft wat tot onze zaligheid nodig is. Daarom, de apostel niet alleen zegt, Rom. 8:1. *Zo is er nu dan geen verdoemenis voor degenen die in Christus Jezus zijn.* Maar ook dat *in Jezus is de zaligheid, met eeuwige heerlijkheid.* 2 Tim. 2:10. Waarom Hij ook van Johannes genaamd wordt *het eeuwige Leven*, 1 Joh. 5:20.
135. Vr. *Welke is de andere Naam van onze Zaligmaker?*
 Antw. Christus, welke een Griekse naam is, afkomstig van een woord dat zalven betekend en beduid derhalve zoveel als Gezalvde; overeenkomende met het Hebreeuwse woord Messias, waarmee de beloofde Zaligmaker onder het Oude Testament genaamd werd, hetwelk van dezelve betekenis is. Joh. 1:12.
136. Vr. *Waarom draagt de Heere Jezus deze Naam van Christus of Gezalvde?*
 Antw. Omdat Hij van eeuwigheid van de Vader gezalvd, dat is verordineert is, om te zijn onze Verlosser en Middelaar; en in de tijd met de Heilige Geest gezalvd, dat is, daartoe bekwaam gemaakt is, te weten, ten opzichte van Zijn menselijke natuur.
137. Vr. *Waarvan is dan deze benaming van Christus of Gezalvde ontleend?*
 Antw. Van de gewoonte onder het Oude Testament, daar de priesters, koningen en profeten als voorbeelden van Christus, met een uiterlijke olie tot hun ambten gezalvd werden.
138. Vr. *Wat gaf die zalving te kennen?*
 Antw. Dat dezulke wettig van God tot hun ambt geordineerd waren en Hij hen ook tot hetzelfde door Zijn Geest, afgebeeld door de olie, zou bekwaam maken.

139. Vr. *Wordt dan Jezus de Christus of Gezalfd genaamd, omdat de beduidenis van die uiterlijke zalving in Hem vervuld is?*
 Antw. Ja, waarvan als een voorbeeld het tegenbeeld in Jezus te vinden is.
140. Vr. *Waar lees je van Jezus verordining?*
 Antw. Spreuken 8:23. Daar de Christus sprekende wordt ingevoerd, *Ik ben van eeuwigheid gezalfd*, dat is voorgekend en geordineerd, te weten tot Zijn Middelaarsambt. Gelijk Petrus eigenlijk sprekende, het dus uitdrukt, 1 Petrus 1:20 *Dewelke wel voorgekend is geweest voor de grondlegging der wereld*,
141. Vr. *Waar wordt gezegd dat Hij met den Heiligen Geest gezalfd is?*
 Antw. Ps. 45:8. *Daarom heeft U, o God, Uw God gezalfd met vreugdeolie boven Uw medegenoten*. Dat is, met de gaven des Heiligen Geestes, Die de Vader rijkelijk over Hem heeft uitgestort en Hem dus bekwaam heeft gemaakt tot uitvoering van het werk der verlossing; gelijk dus ook Petrus van Hem getuigd, zeggende dat God Jezus gezalfd heeft *met den Heiligen Geest en met kracht*. Hand. 10:38.
142. Vr. *Tot welke ambten is Christus gezalfd?*
 Antw. Tot drie, Profeet, Priester en Koning.
143. Vr. *Waar lees je van Zijn Profetisch ambt?*
 Antw. Deut. 18:15. *Een Profeet, uit het midden van u, uit uw broederen, als mij, zal u de HEERE uw God verwekken; naar Hem zult gij horen*. Welke is Christus, als Stefanus leert. In Hand. 7:37 en Joël 2:23 wordt Hij genaamd den Leraar der Gerechtigheid, gelijk Hij ook als zodanig in de dagen Zijns vleses beleden is. Joh. 6:14. *Deze is waarlijk de Profeet, Die in de wereld komen zou*.
144. Vr. *Wat heeft Christus als Profeet gedaan?*
 Antw. De mensen de dingen Gods aangaande hun zaligheid geleerd, Zijn leer door mirakelen bevestigd en toekomstige dingen voorgezegd. Lukas 24:19. *Welke een Profeet was, krachtig in werken en woorden, voor God en al het volk*.
145. Vr. *Is Christus nu ook nog onzen hoogste Profeet en Leraar?*
 Antw. Ja het. Die Zijn Kerk leert door Zijn Woord en Geest, waardoor Hij hun wijs maakt tot zaligheid. Ps. 32:8. *Ik zal u onderwijzen, en u leren van den weg dien gij gaan zult; ik zal raad geven, mijn oog zal op u zijn*.
146. Vr. *Waar lees je van Christus Priesterlijk ambt?*
 Antw. Hebr. 10:21. *En dewijl wij hebben een groten Priester over het huis Gods*, dat is de Kerk des Nieuwen Testaments. En in Hebr. 4:14 wordt Hij genaamd een groten Hogepriester, als zijnde God en Mens in één Persoon en daarom oneindig groter dan al de priesters van het Oude Testament, die Zijn voorbeelden waren. Gelijk ook David van Hem voorgezegd had, Ps. 110:4. *Gij zijt Priester in der eeuwigheid*.
147. Vr. *Wat doet Christus als Priester?*
 Antw. 1. Hij heeft Zichzelven door het lijden des doods, als een waar zoenoffer, Gode Zijn Vader opgeofferd, tot vergeving onzer zonden en onze verzoening met God.

Gelijk den Apostel zegt in Hebr. 9:14, 28. Dat Christus Zichzelf door de eeuwige Geest, versta Zijn Godheid, Gode onstraffelijk heeft opgeofferd. En dat Hij dus eenmaal geofferd is, om veler zonden weg te nemen.

2. Hij bid voor ons. Rom. 8:34. Die ook ter rechterhand Gods is, Die ook voor ons bidt. En Hebr. 7:25. Hij leeft altoos om voor ons te bidden.

148. Vr. *Waarin bestaat deze voorbedding van Christus?*

Antw. Dat Hij uit kracht van Zijn verdiensten van Zijn Vader eist en begeerd, dat Zijn gelovigen behouden, geheiligd, bewaart en verheerlijkt worden.

Job 33:24. *Verlos hem, dat hij in het verderf niet nederdale, Ik heb verzoening gevonden.*

Joh. 17:15, 24. *Ik bid niet dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Gij hen bewaart van den boze. Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt.*

149. Vr. *Waar lees je van Christus Koninklijk ambt?*

Antw. Ps. 2:6, daar de Vader van Zijn Zoon zegt: *Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion, den berg Mijner heiligheid.*

Lukas 1:32, 33. *Deze zal groot zijn en de Zoon des Allerhoogsten genaamd worden; en God de Heere zal Hem den troon Zijns vaders Davids geven. En Hij zal over het huis Jakobs Koning zijn in der eeuwigheid, en Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn.*

150. Vr. *Wat doet Christus als Koning?*

Antw. Hij regeert Zijn Kerk en gemeente, als een geestelijk Koninkrijk, door de scepter van Zijn Woord en Geest, waardoor Hij dezelve Hem onderdanig maakt in geloof, liefde en heiligheid des levens; en beschermd Zijn gelovigen tegen het geweld hunner vijanden, door den scepter Zijner sterkte, zodat ze niet verloren gaan in der eeuwigheid en niemand dezelve uit Zijn hand kan rukken, Joh. 10:28, Matth. 16:18.

(151. Vr. *Wanneer heeft Christus begonnen Koning te zijn?*

Antw. Hoewel Hij ook al vanouds, onder de belofte en het Oude Testament, Koning geweest is van en over Zijn uitverkorenen, die Hij uit kracht van Zijn borgtocht, als Zijn eigendom, door Zijn Woord en Geest heeft geregeerd, *want Jezus Christus is gisteren en heden Dezelve, en in der eeuwigheid*, Hebr. 13:8. Zo is Hij echter bij uitnemendheid en in volle kracht, Koning van Zijn Kerk onder het Nieuwe Testament, na Zijn lijden en verheerlijking.

(152. Vr. *Toont dat eens.*

Antw. 1. Omdat Christus onder het Oude Testament, schoon Hij wel ten aanzien van den inwendige en geestelijken staat van Zijn volk alleen Koning over hen was, in welker harten Hij Zijn troon door Zijn Geest had opgericht; nochtans in de uitwendige regering van Israel, sommige medegenoten had, Ps. 45:8. Welke waren die grote raad, uit eenenzeventig hoofden bestaande, die goden genaamd werden, Ps. 82:6, Joh. 10:35. Welke nevens Christus tot heersers over Israel aangesteld waren en macht hadden om hun het juk der dienstbaarheid, dat is, de moeilijke onderhouding van Mozes wet, de wet der ceremoniën, in inzettingen bestaande, te onderwerpen, en hen tot gehoorzaamheid van dezelve met bedreiging van de dood aan de overtreders te noodzaken. Matth. 23:2, 3.

2. Ook, omdat Christus koninkrijk in die tijd besloten was binnen de enge palen van Kanaän; alleen heersende over het Joodse volk, met uitsluiting van de heidenen, die Hij in die tijd liet wandelen in haar eigen wegen.

(153. Vr. *Is dan nu Christus onder het Nieuwe Testament in meerder luister Koning van Zijn Kerk?*

Antw. Ja. Want Hij, als de beloofde Messias, in het vlees geopenbaard zijnde en door Zijn bloed, Zijn beloofde erfdeel, namelijk de uitverkorenen, metterdaad zich heeft verworven en verkregen, Hand. 20:28. Om over dezelve als Koning te heersen; zo heeft Hij deswege de heersers en genaamde goden afgedankt en die overheden en machten als een verouderd kleed uitgetogen en over haar getriomfeerd, Col. 2:15. En is dus geworden alleen onze Koning en heeft de heerschappij alleen op Zijn schouders genomen, als er voorzegt was, Jes. 33:2, Jes. 9:5.

2. Zo heerst nu Christus als de verheerlijkte Koning van Zijn Kerk, niet alleen als eertijds over de Joden alleen, maar in grote luister ook over de heidenen in grote menigte, alle geslachten, volkeren, talen en natiën, Openb. 5:9. Gelijk zulks gebleken is van Christus hemelvaart af, tot op den huidige dag toe; en nog in volle kracht te verwachten is in het laatste der dagen, wanneer Hij heerst van zee tot zee en van de rivieren tot aan de einden der aarde, Ps. 72:8.

Van de staten van Jezus Christus, der vernedering en der verhoging.

154. Vr. *Hoeveel staten zijn er in de Heere Christus aan te merken?*

Antw. Twee. 1. De staat der vernedering, waarin Hij ons de zaligheid verdient heeft.

2. De staat der verhoging, in welke Hij ons de verdiende zaligheid metterdaad toe-eigent en krachtadig bij dezelve bewaard, welke beide staten in Zijn Hogepriesterlijk en Koninklijk ambt begrepen zijn, en zijnde de laatste een vrucht en gevolg van de eerste.

155. Vr. *Vind men ook ergens in Gods Woord beide dezen staten van Jezus Christus bij malkander tezamen gevoegd?*

Antw. Ja, op verscheiden plaatsen, onder anderen, Ps. 8:6 *En hebt hem een weinig minder gemaakt dan de engelen*, namelijk vanwege het lijden dat daarop komen zou, *en hebt hem met eer en heerlijkheid gekroond*. Vergelijk Hebr. 2:7-9.

Fil. 2:8,9. *Hij heeft Zichzelven vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot den dood, ja, den dood des kruises. Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd en heeft Hem een Naam gegeven, welke boven alle naam is.*

156. Vr. *Welke zijn de trappen of delen van de staat der vernedering?*

Antw. 1. Zijn lijden. 2. Zijn dood. 3. Zijn begrafenis.

157. Vr. *In wat natuur heeft Christus geleden, in Zijn Goddelijke of menselijke?*

Antw. Alleen in Zijn menselijke natuur, dewijl Zijn Godheid, als ten hoogsten volmaakt, gelukzalig, en onveranderlijk zijnde, niet lijden kan.

158. Vr. *Word nochtans het lijden van Christus niet de gehele Persoon toegeschreven?*

Antw. Ja, wegens de nauwe vereniging tussen de Goddelijke en menselijke natuur in één Persoon. Daarom wordt er gezegd, dat God den gemeente verkregen heeft door Zijn eigen bloed, Hand. 20:28. Hoewel Christus eigenlijk geleden heeft, niet in Zijn

Godheid, maar in Zijn mensheid. Waarom Petrus zegt, dat Hij gedood is in het vlees, dat is, in Zijn aangenomen menselijke natuur, 1 Petrus 3:18.

159. Vr. *In wat deel van Zijn menselijke natuur heeft Christus geleden, in Zijn ziel, of lichaam?*
Antw. In Beide.
160. Vr. *Was zulks noodzakelijk?*
Antw. Ja, dewijl den gehelen mens gezondigd had, naar lichaam en ziel en alzo naar die beide strafbaar voor God was; zo moest dan de Messias, als onze Borg, in die beide lijden en dragende de straf van de zonde, om alzo de gehele mens naar ziel en lichaam te verlossen en zalig te maken.
161. Vr. *Waar lees je van het lijden van Christus in Zijn ziel?*
Antw. Jes. 53:11. *Om den arbeid Zijner ziel zal Hij het zien en verzadigd worden.*
Matth. 26:38. *Mijn ziel is geheel bedroefd tot den dood toe.*
162. Vr. *Waar lees je dat Hij in Zijn lichaam geleden heeft?*
Antw. 1 Petrus 2:24. *Die Zelf onze zonden in Zijn lichaam gedragen heeft op het hout.* Gelijk ook Jesaja dat voorzegt heeft, hoofdstuk 53:5. *Maar Hij is om onze overtredingen gewond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld; de straf die ons de vrede aanbrengt, was op Hem, en door Zijn striemen is ons genezing geworden.*
163. Vr. *Wat behoort al tot het lijden van Christus?*
Antw. Al die smarten en ellenden welke Hij de gehele tijd Zijns levens, bijzonder op het einde van Zijn leven, in ziel en lichaam heeft geleden en uitgestaan. Wanneer Zijn ziel in de hof van Gethsémané geheel bedroefd was tot der dood toe. Wanneer Hij verraden, gevangen genomen, valselijk beschuldigd, met vuisten geslagen, bespogen, gezeseld, met doornen gekroond, en anderszins gehoond en wredelijk mishandeld is en eindelijk aan het vervloekte moordhout des kruises is genageld, waaraan Hij niet alleen in Zijn lichaam maar ook in Zijn ziel de aller-uiteerste smarten en helle angsten, door het lijden van Zijns Vaders toorn, heeft gevoeld, zodat Hij uitriep: *Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?* Matth. 26 en 27.
164. Vr. *Welke is de tweede trap van Christus vernedering?*
Antw. Zijn dood. Welke is geweest niet een natuurlijke maar een geweldige dood, ja een smartelijke, geheel pijnlijke en vervloekte dood aan het kruis, Hem van Zijn vijanden, de Joden aangedaan.
Hand. 2:23. *Dezen door den bepaalden raad en voorkennis God overgegeven zijnde, hebt gij genomen en door de handen der onrechtvaardigen aan het kruis gehecht en gedood. Hoewel nochtans een gewillige dood*
Fil. 2:8. *Hij is gehoorzaam geworden tot den dood, ja, den dood des kruises.*
165. Vr. *Waarom is Christus meer den dood des kruises gestorven, als een andere dood?*
Antw. Opdat Hij alzo den vloek, die op ons lag in onze plaats mocht dragen; en ons daarvan verlossen; dewijl den dood des kruises van God vervloekt was.
Gal. 3:13. *Christus heeft ons verlost van den vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons; want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk die aan het hout hangt.* Zie Deut. 24:23.

166. Vr. *Hoe merkt gij dit lijden en sterven van onzen Zaligmaker aan?*
 Antw. Als geschied in onze plaats, tot voldoening voor onze zonden aan Gods gerechtigheid, tot onze verlossing en eeuwige zaligheid.
 1 Petrus 3:18. *Christus heeft ook eens voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen; opdat Hij ons tot God zou brengen.*
 Matth. 20:28. *De Zoon des mensen is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen, en Zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen.* Zie ook Jes. 53:4, 5.
167. Vr. *Welke is de derde of laatste trap van Christus vernedering?*
 Antw. Dat Hij begraven is; gelijk Paulus getuigd, dat Hij begraven is naar de Schriften, 1 Kor. 15:4. En voorzegt is, Jes. 53:9. *Men heeft Zijn graf bij de goddelozen gesteld, en Hij is bij den rijke in Zijn dood geweest.*
168. Vr. *Waarom is Hij begraven?*
 Antw. Opdat te zekerder zou blijken dat Hij waarlijk gestorven was; en opdat dus ook zou vertoond worden, dat de vloek, die Hij voor ons aan het kruis gedragen had, nu waarlijk was weggenomen en als met Hem begraven, eertijds afgebeeld door de opgehangene, die Gode een vloek was, en die daarom voor den avond moest afgenomen en begraven worden, naar de wet, Deut. 21:23.

Van de staat van Christus verhoging.

169. Vr. *Wat is gevolgd op deze diepe vernedering van de Zaligmaker?*
 Antw. Den staat Zijner verhoging.
170. Vr. *Hoeveel zijn de trappen van den staat van Christus verhoging?*
 Antw. Ook drie: 1. Zijn opstanding uit den doden. 2. Zijn hemelvaart. 3. Zijn zitten ter rechterhand Gods.
171. Vr. *Wanneer is Christus van den doden opgestaan?*
 Antw. Ten derde dage. Zijnde vrijdags gestorven, en voor zonsondergang begraven, en op den eerste dag der week, des zondags 's morgens vroeg verzezen, en den Zijnen levendig verschenen. Matth. 28, 1 Kor. 15:4. *Hij is begraven, en Hij is opgewekt ten derde dage, naar de Schriften.*
172. Vr. *Door wiens kracht is Hij opgestaan?*
 Antw. Door Zijn eigen kracht. Volgens Zijn getuigenis. Joh. 10:18. *Niemand neemt hetzelfde van Mij, maar Ik leg het van Mijzelven af; Ik heb macht hetzelfde af te leggen en heb macht hetzelfde wederom te nemen.* Als zijnde de sterke God, Jes. 9:5. Die levendig maakt die Hij wil, Joh. 5:21. Waarom Paulus getuigt, *Die krachtig bewezen is te zijn de Zone Gods naar de Geest der heiligmaking, uit de opstanding der doden,* Rom. 1:4.
173. Vr. *Word de opwekking van Christus ook niet wel den Vader toegeschreven?*
 Antw. Ja, Die Hem daardoor als Richter gerechtvaardigd heeft, Jes. 50:8. *Hij is nabij Die Mij rechtvaardigt.* En verklaard dat Hij als Borg, door Zijn gehoorzaamheid tot de dood, volkomen aan Zijn gerechtigheid genoeg gedaan heeft.

Hand. 2:24. *Welken God opgewekt heeft, de smarten des doods ontbonden hebbende, alzo het niet mogelijk was dat Hij van denzelven dood zou gehouden worden.*

174. Vr. *Zo strekt dan Jezus opstanding tot Zijn heerlijkheid en troost der gelovigen?*
Antw. Ja het. Want aldus is Hij verklaard en betoont te zijn een genoegzame en getrouwe Borg, Die volkomen voor de zonde betaald, en alle gerechtigheid vervuld had; en zo kunnen wij gerust en zeker zijn dat Hij de dood heeft teniet gedaan, en het leven en de onverderfelijkheid aan het licht gebracht, 1 Tim. 2:10. Waarom Paulus zegt, dat Christus opgewekt is tot onze rechtvaardigmaking, Rom. 4:25. Dat is, om te bewijzen dat Hij de gerechtigheid des levens had aangebracht en opdat wij alzo dezelve, door het geloof in Hem, mochten deelachtig worden, tot onze rechtvaardigmaking.
175. Vr. *Is Christus na Zijn opstanding altijd op aarde gebleven?*
Antw. Neen; maar alleen de tijd van veertig dagen, onderwijzende Zijn discipelen aangaande de dingen van Zijn koninkrijk, Hand. 1:3. Waarop Hij triomfantelijk met een wolk, in het gezicht Zijner discipelen ten hemel gevaren is; hetwelk de tweede trap is van Zijn verhoging, Hand. 1:9.
176. Vr. *Wat heerlijkheid heeft Jezus in den hemel ontvangen?*
Antw. Dat de Vader Hem daar gezet heeft aan Zijn rechterhand; en dat is de derde trap van Zijn verhoging. Markus 16:19. *De Heere dan, nadat Hij tot haar gesproken had, is opgenomen in de hemel, en is gezeten aan de rechterhand Gods.* Gelijk David van de Messias voorzegt had, Ps. 110:1. *De HEERE heeft tot mijn Heere gesproken: (Dat is de Vader tot den Zoon) Zit tot Mijn rechterhand, totdat Ik Uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten.*
177. Vr. *Wat beduidt dit zitten ter rechterhand Gods?*
Antw. Dat Hij in de hemel opgenomen zijnde, aldaar de hoogste eer en heerlijkheid ontvangen heeft, dat is, dat Hij daar van Zijn Vader verhoogd is tot Koning en Hoofd Zijner gemeente, om over dezelve te heersen en te regeren, en dat Hij als zodanig van Zijn volk geëerd, gediend en verheerlijkt wordt.
178. Vr. *Waar vind men dit zo verklaard?*
Antw. Van den Apostel Paulus 1 Kor. 15:25. Daar hij dit zitten ter rechterhand Gods verkaart, door te heersen als Koning. Zie ook Ef. 1:20-22.
- (179. Vr. *Hoe besluit gij deze tweede verhandeling?*
Antw. 1. Dat wij ons heilig moeten verwonderen over de grote menslievendheid Gods en roemen Zijn onuitsprekelijke genade; die al van eeuwigheid, voor de grondlegging der wereld tot behoudenis en zaligheid der mensen is werkzaam geweest; Die haar, daar ze nog niet waren, naar Zijn vrij welbehagen ten leven heeft uitverkoren, en over dezelve gedachten des vredes gehad heeft in den Zoon Zijner liefde. En opdat Hij haar in de tijd metterdaad een eeuwig heil zou toebrengen, niet alleen de wereld mitsgaders al haar volheid door het gebod van Zijn almachtige wil heeft voortgebracht en ook nog onderhoud; maar ook Zijn eigen Zoon, het dierbaarste dat Hij had, of geven kon, tot een Verlosser gezonden heeft in dezelve, en Hem laten gehoorzaam worden tot den dood, ja! tot den dood des kruises, tot voldoening voor hun zonden aan de Goddelijke

gerechtigheid; en om hen dus heilig met lof van Zijn deugden te verlossen van het verderf en een eeuwige zaligheid in Zijn gemeenschap deelachtig te maken.

2. Dat wij overzulks ook wel bedenken, hoe schrikkelijk die eeuwige rampzaligheid, die wij door de zonden verdient hadden, moet zijn; om den uitverkoren zondaar daarvan te verlossen; en integendeel hoe groot en heerlijk de gelukzaligheid, om welke te verwerven zulk een groot en dierbaar Persoon, niet minder dan God Zelf, in Zijn aangenomen menselijke natuur zoveel heeft moeten doen en lijden. En om ons die verkregen zaligheid metterdaad toe te eigenen en daarbij krachtdadig te bewaren, dus uitermate uit Zijn lijden heeft moeten verhoogd worden.

3. Dat wij dan ook die uitnemende liefde van onze God en Zaligmaker aan ons, die van nature kinderen des toorns waren, dus heerlijk in het werk der verlossing betoond, met een dankbare wederliefde moeten beantwoorden; en niet al wat in ons is pogen en arbeiden om aan die grote en dierbare verlossing en zaligheid in Christus Jezus deel te hebben, opdat ons oordeel niet des te zwaarder zij.

1 Joh. 4:19. *Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft.*

Hebr. 2:3. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zo grote zaligheid geen acht nemen? Dewelke, begonnen zijnde verkondigd te worden door den Heere, aan ons bevestigd is geworden van degene die Hem gehoord hebben.*

3. Verhandeling.

Van het genadeverbond, en de goederen deszelfs, als de vruchten der genoegdoening en verlossing door Jezus Christus, en de personen die daaraan deel hebben.

1. Vr. *Worden alle mensen door het lijden en sterven en de verheerlijking van Jezus Christus behouden en zalig; gelijk ze allen door Adam voor God verdoemelijk geworden zijn?*
Antw. Neen; maar alleen de ware bondgenoten Gods, die behoren tot het genade verbond, hetwelk God in de Middelaar Jezus Christus en op Zijn volmaakte zoenoffer met de zondaar heeft opgericht.
Ps. 50:5. *Verzamelde Mij Mijn gunstgenoten, die Mijn verbond maken met offerande.*
2. Vr. *Wat verstaat gij door het verbond der genade?*
Die genadige onderhandeling van God met den uitverkoren zondaar, waarin God eist het geloof in Zijn Zoon en daarop om de voldoening van Jezus Christus den zondaar beloofd de vergeving der zonden, de zaligheid en het eeuwige leven, en waarin de zondaar die eis toestemt door het geloof en zo recht ontvangt tot de beloofde goederen.
3. Vr. *Waarom word dit een genadeverbond genaamd?*
Antw. Omdat het zijn oorsprong heeft en vloeit uit enkel genade, steunende op het eeuwige Testament der genade; omdat de goederen die God daarin beloofd, enkel genadegiften Gods zijn. Ook omdat hetgeen God daarin van den mens afvordert, namelijk het geloof door de liefde werkende, niet volbracht werd door eigen krachten, maar in den zondaar gewrocht word door de genade Gods
Ef. 2:8, 9. *Want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave; Niet uit de werken, opdat niemand roeme.*
- (4. Vr. *Wanneer heeft God dit verbond der genade met den zondaar opgericht?*
Antw. Al in het Paradijs, met onze voorouders Adam en Eva, na de verbreking van het verbond der werken, in die troostrijke belofte aan haar gedaan, Gen. 3:15. Welke zij verplicht waren door 't geloof aan te nemen en te omhelzen. Waarin alzo het verbond der genade begrepen was.
- (5. Vr. *Wanneer heeft vervolgens dit verbond der genade plaats gehad?*
Antw. In alle bedelingen der tijden, onder de belofte of voor de wet, of onder de wet of het Oude Testament, en onder het Evangelie der vervulling, of het Nieuwe Testament. Betreffende alzo alle uitverkorenen van alle tijden; en zijnde altoos in substantie een en hetzelfde geweest, aanbiedende dezelfde genade en zaligheid in Christus, onder een en dezelfde voorwaarde het geloof door de liefde werkende. Zodat allen op gelijke wijze zalig worden. Hand. 15:11
Hebr. 13:8. *Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid.*
- (6. Vr. *Is echter dit genadeverbond in alle tijden wel op enerlei wijze bedient?*
Antw. Neen, maar op verscheidene wijzen; volgens de verscheiden huishouding Gods, die Hij in Zijn Kerk gehouden heeft, welke terecht volgens de Heilige Schrift, drieërlei gesteld wordt. Zijnde deze drieërlei huishouding Gods, niet anders dan de drieërlei

besturing of regering van Zijn Kerk op aarde en de verscheiden bedieningen van Zijn genade aan haar, namelijk onder de belofte, het Oude, en het Nieuwe Testament.

- (7. Vr. *Toont eens die verscheiden bediening van het genadeverbond in die drie bedelingen der tijden.*
Antw. 1. Onder de belofte is het bedient in vele vrijheid, zonder enige harde dienstbaarheid, hebbende alleen plaats het gebod des geloofs, door de liefde werkende, derhalve enige weinige doch vrijwillige offeranden, zonder de wet der schaduwen, als naderhand.
2. Onder het Oude Testament op een duistere wijze, onder donkere voorzeggingen en duistere beloften, beneveld door de schaduwen van de wet en onder een zwaar juk der dienstbaarheid, wegens de onderhouding van de wet der geboden, in inzetten bestaande, een last zwaar om te dragen, Hand. 15:10.
3. Onder het Nieuwe Testament op een geheel heldere en klare wijze en in volle vrijheid, wegens de vervulling der beloften en voorzeggingen en de afschaffing van de wet der ceremoniën
2 Kor. 3:18. *En wij allen, met ongedekten aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.*
Gal. 5:1. *Staat dan in de vrijheid, met welke ons Christus vrijgemaakt heeft, en wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen.*

Van de goederen van het genadeverbond.

8. Vr. *Welke zijn de goederen die God in het genadeverbond beloofd?*
Antw. Al die weldaden welke vruchten zijn van Jezus volmaakte gehoorzaamheid en lijden, door Hem verworven en teweeg gebracht, als 1. De rechtvaardigmaking. 2. De Heiligmaking in dit leven. En 3. Heerlijkmaking na dit leven.
1 Kor. 1:30. *Maar uit Hem zijt gij in Christus Jezus, Die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing;*
Zie ook Rom. 8:30.
9. Vr. *Wat is de rechtvaardigmaking?*
Antw. Die weldaad Gods, waardoor Hij als een genadig doch rechtvaardig Richter, volgens de sententie of vrijspraak des wets, den uitverkoren en gelovige zondaar, om de gehoorzaamheid van Jezus Christus, Die het recht des wets vervuld heeft, vrij spreekt en ontslaat van de schuld en straf der zonden en toewijst het recht ten eeuwiggen leven.
10. Vr. *Zo bestaat dan de rechtvaardigmaking in twee dingen?*
Antw. Ja. 1. In de vergeving der zonden. 2. In de toewijzing van het recht tot het eeuwige leven.
Rom. 4:6-8. *Gelijk ook David den mens zalig spreekt welken God de rechtvaardigheid toerekent zonder werken, Zeggende: Zalig zijn zij welker ongerechtigheden vergeven zijn, en welker zonden bedekt zijn; Zalig is de man welken de Heere de zonden niet toerekent.*
Rom. 5:18. *Zo dan, gelijk door één misdaad de schuld gekomen is over alle mensen tot verdoemenis, alzo ook door één rechtvaardigheid komt de genade over alle mensen tot rechtvaardigmaking des levens.*

11. Vr. *Waardoor worden wij gerechtvaardigd?*
 Antw. Alleen om de verdiensten van Jehova onze gerechtigheid, Jezus Christus, zie Jer. 23:6. Die niet alleen de ongerechtigheden verzoend, maar ook een eeuwige gerechtigheid heeft aangebracht, Dan. 9:4.
 Rom. 5:19. *Want gelijk door de ongehoorzaamheid van dien énen mens velen tot zondaars gesteld zijn geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Eén velen tot rechtvaardigen gesteld worden.*
12. Vr. *Zo worden wij dan niet gerechtvaardigd uit onze eigen werken?*
 Antw. Geenszins; dewijl wij van nature vloekwaardig en voor God verdoemelijk zijn, gelijk Paulus zegt van de gehele wereld, Rom. 3:19. En daar benevens onmachtig om de wet, welke eist een volmaakte gehoorzaamheid, te vervullen.
13. Vr. *Wat besluit gij derhalve?*
 Antw. Met Paulus, dat wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden, zonder de werken.
 Rom. 3:28. *Wij besluiten dan dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet.*
 En Rom. 5:1. *Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus;*
14. Vr. *Hoe worden wij gerechtvaardigd door het geloof? Als een werk of deugd, om welkers waardigheid wij de rechtvaardigheid verdienen of verkrijgen?*
 Antw. Neen; want die is alleen door Christus verdient en verkregen. Maar alleen als een middel, waardoor wij aan onze zijde Jezus Christus en Zijn gerechtigheid, of volmaakte gehoorzaamheid, als de verdienende oorzaak van de rechtvaardigmaking, aannemen, omhelzen en zo onszelf toepassen en eigen maken; welke ons God door middel van het geloof, waardoor wij met Christus verenigd worden, toerekent tot onze rechtvaardigmaking.
 Rom. 4:5. *Doch dengene die niet werkt, maar gelooft in Hem Die den goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid.*
- (15. Vr. *Maar strijdt hiertegen niet hetgeen de apostel Jacobus in hoofdstuk 2:24 zegt, dat den mens gerechtvaardigd word niet alleen uit het geloof, maar ook uit de werken, zeggende: Ziet gij dan nu dat een mens uit de werken gerechtvaardigd wordt, en niet alleenlijk uit het geloof?*
 Antw. Geenszins. Want het oogmerk van Jacobus in die gemelde plaats is alleen te tonen, dat het ware geloof, waardoor wij op die wijze, als gezegd is, gerechtvaardigd worden uit de goede werken, als de vruchten van hetzelfde, gekend en bewezen werd. Zonder dewelke het geloof geen goed, maar een dood geloof is, niet meer als een uiterlijke mondbelijdenis en dienvolgens den mens niet rechtvaardigen kan. Gelijk uit al het voorgaande van het hoofdstuk kan blijken. Daarenboven zo kan de rechtvaardigmaking tweezins aangemerkt worden, namelijk als een eerste en tweede rechtvaardigmaking, gelijk men die zo gewoon is te onderscheiden.

- (16. Vr. *Waarin bestaat de eerste rechtvaardigmaking?*
Antw. In de vrijspreking van de schuld en straf der zonde en in de toewijzing van het recht ten leven; welke geschied door toerekening van Christus gerechtigheid alleen uit het geloof, waarvan Paulus spreekt, Rom. 3:28.
- (17. Vr. *Waarin bestaat de tweede rechtvaardigmaking?*
Antw. In den verzekering die den mens bij zichzelf heeft en aan anderen geeft van zijn rechtvaardigmaking voor God; welke geschied niet alleen door het geloof, maar ook door heiligmaking en betrachtning van alle goede werken, als vruchten van het rechtvaardigmakend geloof en dienvolgens als onfeilbare blijken en bewijzen van onze rechtvaardigmaking, die wij door het geloof deelachtig zijn. Daarom wordt er gezegd, Openb. 22:11, *Die rechtvaardig is, namelijk voor God uit het geloof, dat hij nog gerechtvaardigd worde*, te weten uit de goede werken, gelijk er wordt bijgedaan, *en die heilig is, dat hij nog geheiligd worde*. En van deze laatste spreekt bijzonder den apostel Jacobus in de gemelde plaats.
18. Vr. *Wat is de heiligmaking?*
Antw. Die weldaad Gods, waardoor Hij den uitverkoren zondaar, die van Gods beeld beroofd en door de zonde verdorven is, om de verdiensten van Christus en door de werking Zijns Geestes, reinigt van de smet der zonde en vernieuwd naar Gods beeld in ware gerechtigheid en heiligheid.
1 Kor. 6:11. *En dit waart gij sommigen; maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam van den Heere Jezus en door den Geest onzes Gods.*
19. Vr. *Hoe moet men de heiligmaking aanmerken?*
Antw. In haar begin en in haar voortgang.
20. Vr. *Wat verstaat gij door de heiligmaking, aangemerkt in haar begin?*
Antw. Die vernieuwing en verandering van den zondaar door Gods Geest, waardoor hij allereerst van de heerschappij der zonde verlost en tot Gods dienst bekwaam gemaakt wordt.
21. Vr. *Hoe wordt die anders genaamd in Gods Woord?*
Antw. Een roeping en een wedergeboorte.
22. Vr. *Wat verstaat gij door de roeping?*
Antw. Dat eerste genadewerk Gods, waardoor den zondaar, die van God vervreemd is, wordt getrokken uit de macht der duisternis en overgebracht tot het Koninkrijk van Jezus Christus. Verlost uit de staat der natuur en overgaat tot den staat der genade en de gemeenschap Gods.
1 Petrus 2:9. *Maar gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk; opdat gij zoudt verkondigen de deugden Desgenen Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht.*
23. Vr. *Hoe geschiedt deze roeping?*
Antw. Tweezins. Uitwendig en inwendig.

24. Vr. *Hoe uitwendig?*
 Antw. Door het Woord des Evangelies en de verkondiging van hetzelfde; waardoor God den zondaar uiterlijk roept en nodigt tot de gemeenschap Zijns Zoons tot behoudenis en zaligheid; hem daarin als toeroepende: *Wendt u naar Mij toe, wordt behouden; want Ik ben God en niemand meer.* Jes. 45:22.
25. Vr. *Hoe wordt deze roeping daarom genaamd?*
 Antw. Een uitwendige roeping; welke niet krachtdadig is, noch altijd met de bekering vergezeld gaat en die geschied niet alleen aan de uitverkorenen, maar ook aan de verworpenen tot haar overtuiging; van welke Christus spreekt in Matth. 20:16, *Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.*
26. Vr. *Hoe geschiedt de roeping inwendig?*
 Antw. Door de werking van Gods Geest inwendig in het hart van de zondaar, op die uitwendige verkondiging des Evangelies, waardoor den zondaar krachtdadig tot den staat der genade wordt overgebracht.
27. Vr. *Hoe wordt die daarom genoemd?*
 Antw. Een krachtdadige, een inwendige en zaligmakende roeping; welke alleen de uitverkorenen deelachtig zijn.
 Rom. 8:30. *En die Hij tevoren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt.*
28. Vr. *Wat verstaat gij door de wedergeboorte?*
 Antw. Datzelfde genadewerk van Gods Geest; waardoor den uitverkoren zondaar, van nature dood zijnde in zonden en misdaden, door het Woord Gods, als een onvergankelijk zaad, tot een nieuw geestelijk leven veranderd en naar Gods beeld vernieuwd word. 1 Petrus. 1:23. *Gij die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar [uit] onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwigblijvende Woord Gods.* Joh. 3:5, *Zo iemand niet geboren wordt uit water, dat is Christus zuivere en volmaakte gehoorzaamheid, als de verdienende oorzaak, en Geest, dat is den Heiligen Geest, als de werkende oorzaak van de wedergeboorte, hij kan in het koninkrijk Gods niet ingaan.*
- (29. Vr. *Waarom wordt dit genadewerk in den zondaar een geboorte genaamd?*
 Antw. Omdat daardoor zulk een verandering geschiedt in den zondaar, als er geschiedt in de natuurlijke geboorte. Want gelijk daardoor de mens te voorschijn komt die tevoren niet was, en het leven ontvangt, dat hij tevoren niet had; zo is het ook met deze geestelijke geboorte der vernieuwing van den zondaar gelegen, daardoor legt den mens af dien oude mens der zonde, en doet integendeel aan dien nieuwen mens, die naar God geschapen is, in ware gerechtigheid en heiligheid, Ef. 4:22-24. Ja! Daardoor ontvangt den mens, die eerst wegens zijn verdorvenheid geestelijk dood was, een nieuw beginsel des geestelijken levens.
- (30. Vr. *En waarom wordt dit genaamd een wedergeboorte of tweede geboorte?*
 Antw. Omdat deze geestelijke geboorte volgt op de natuurlijke geboorte, waardoor de mens zondig en verdorven tevoorschijn komt; *want hetgeen uit het vlees geboren is, dat is vlees,* zegt de Zaligmaker, Joh. 3:6. Dat is, hetgeen natuurlijkerwijze uit den

verdorven mens, die vleeselijk gezind is, geboren is, dat is vlees, dat is zondig en verdorven. Gelijk de verdorvenheid dikwijls het vlees genaamd wordt, zie Gal. 5:24.

- (31. Vr. *Is er nog niet een bijzondere reden waarom deze vernieuwing van den zondaar een geboorte en een wedergeboorte genaamd wordt?*
Antw. Ja. Om daardoor te kennen te geven de grootheid van onze natuurlijke onmacht en verdorvenheid, dat een zondaar, alzo weinig doet en toebrenge, tot die nieuwe gestalte die hij ontvangt en waardoor hij wederom naar Gods beeld vernieuwd wordt, als een kind doet tot het begin van zijn natuurlijke geboorte; maar dat men hier alleen de genade Gods te roemen heeft, die daarvan de oorzaak is.
32. Vr. *Wat is de heiligmaking aangemerkt in haar voortgang?*
Antw. De verdere vernieuwing van den wedergeboren zondaar, waardoor hij dagelijks nog meer en meer van de smet der zonde gereinigd en naar Gods beeld vernieuwd wordt. Zie 2 Kor. 7:1 en 2 Kor. 3:18.
33. Vr. *Is echter de heiligmaking wel ooit volkomen in dit leven, zodat de gelovigen geheel zonder zonden zijn?*
Antw. Geenszins; daar blijft nog altoos iets van de zonde in haar overig, waardoor zij dikwijls in velen struikelen, Jac. 3:2.
Pred. 7:20. *Voorwaar daar is geen mens rechtvaardig op aarde, die goed doet en niet zondigt.*
1 Joh. 1:8. *Indien wij zeggen, dat wij geen zonde hebben, zo verleiden wij onszelven, en de waarheid is in ons niet.*
34. Vr. *Kunnen echter de uitverkorenen en gelovigen wel t'enenmaal van de genade afvallen en verloren gaan?*
Antw. Neen; maar zij worden uit kracht van Christus verdiensten, Die een eeuwige gerechtigheid aangebracht heeft en Zijn voorbeding, in de kracht Gods bewaard door het geloof tot de zaligheid, 1 Petrus 1:5. Joh. 10:28, 29. *Ik geef haar het eeuwige leven, en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid, en niemand zal dezelve uit Mijn hand rukken. Mijn Vader Die ze Mij gegeven heeft, is meerder dan alle, en niemand kan ze rukken uit de hand Mijns Vaders.*
35. Vr. *Wat is de heerlijkmaking?*
Antw. Die weldaad Gods waardoor de gelovigen aanstands na de dood naar de ziel genieten en hiernamaals na de opstanding beide naar ziel en lichaam ontvangen zullen eeuwige zaligheid en onuitsprekelijke heerlijkheid in de gemeenschap van de Drie-enige God, in Die volmaakt te kennen, te beminnen, te verheerlijken en daaruit een volmaakte vreugde te genieten.
36. Vr. *Waar spreekt de Schrift van die heerlijkheid der gelovigen?*
Antw. Openb. 14:13. *Zalig zijn de doden die in den Heere sterven, van nu aan. Ja zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen.*
Ps. 16:11. *Verzadiging der vreugde is bij Uw aangezicht; lieflijkheden zijn in Uw rechterhand, eeuwiglijk*
En Ps. 17:15. *Maar ik zal Uw aangezicht in gerechtigheid aanschouwen, ik zal verzadigd worden met Uw beeld, als ik zal opwaken.*

Van de goederen van het Nieuwe Testament of verbond.

- (37. *Vr. Maar zijn er behalve deze weldaden van het genadeverbond, waaraan alle gelovigen van alle tijden deel hebben, ook nog niet enige bijzondere goederen, die God alleen schenkt aan de gelovigen onder het Nieuwe Testament of verbond?*
Antw. Ja. Zijnde alle die betere goederen van het Nieuwe Testament of verbond, waarvan in de tweede verhandeling, vraag 42 gehandeld is.
- (38. *Vr. Noemt eens enige goederen van het Nieuwe Testament?*
Antw. Deze zijn. 1. De erfenis der heidenen, die volgens de belofte aan Abraham gedaan, aan Christus en de Kerk geschonken worden; zodat niet alleen de Joden, maar ook de heidenen en alle geslachten der aarde in het zaad Abrahams, namelijk Christus, gezegend worden. Jer. 3:19, Gal. 3:8,9.
2. Een volle vrijheid, zonder het juk der dienstbaarheid. Gal. 4:26 en 5:1.
3. De gerechtigheid des levens door Christus volmaakte gehoorzaamheid metterdaad aangebracht en geschonken aan de gelovigen. Dan. 9:24. 1 Kor. 1:30.
Waaruit volgt 4. De vergeving der zonden in volle kracht en nadruk; als zijnde voor de zonde door de Borg Jezus Christus dadelijk voldaan aan Gods gerechtigheid en alzo dezelve ten enenmale vernietigd en weggenomen. Zach. 3:9, Hebr. 9:26, 28. Zodat de gelovigen die nu niet meer behoeven te belijden door het onderhouden van de wet der ceremoniën, als door een handschrift, Col. 2:13, 14. Noch een consciëntie der zonden hebben, als eertijds de gelovigen, die haar zeide en verweet dat haar zonden nog niet verzoend waren. Hebr. 10:2.
En daaruit ontstaat 5. Groter blijdschap, vrede en gerustheid des gemoeds door den Heilige Geest. Rom. 14:17, Jes. 61:10. Als ook meerdere vrijmoedigheid om tot God te naderen. Hebr. 4:16, Ef. 2:18.
6. Een overvloed van kennis, meerdere liefde tot God en groter heiligheid door den Heilige Geest Die nu redelijk in een groter mate, als eertijds, onder de gelovigen wordt uitgestort. 2 Kor. 3:18, Joh. 7:38, 39. Titus 3:6.

Van het Zaligmakend geloof.

39. *Vr. Waardoor krijgt men nu deel aan deze heerlijke weldaden van het genadeverbond en tegelijk aan die bijzondere goederen van het Nieuwe Testament en verbond?*
Antw. Alleen door het geloof, welk de voorwaarde is van het genadeverbond en tegelijk van het nieuwe verbond, hetwelk God in die beide van ons eist, om deszelfs goederen deelachtig te worden
Joh. 3:16. *Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.*
Hand. 26:18. *Opdat zij vergeving der zonden ontvangen, en een erfdeel onder de geheiligde door het geloof in Mij. (Te weten Christus).*
40. *Vr. Wat is het zaligmakend geloof?*
Antw. Die daad der kinderen Gods, waardoor zij Jezus Christus kennende, als de ware, enige en volkomen Zaligmaker door Zijn volmaakte gehoorzaamheid en lijden, en van ganser harte erkennende en toestemmende, dat in Hem is de vergeving der zonden, de zaligheid en het eeuwige leven; daarop dan in een ware verlegenheid in een heilige bekommernis over haar zonden en haar verdoemelijkheid en doodwaardigheid wegens

dezelve en alles wat buiten Christus is, tot Hem met een ware begeerte haren toevlucht nemen, en Hem omhelzen, om door Hem van de verdoemenis verlost en eeuwig behouden en zalig te worden.

- (41. Vr. *Wat wordt derhalve tot het geloof vooraf vereist?*
Antw. Een grondige kennis aangaande het getuigenis Gods, dat Hij van Zijn Zoon getuigd heeft, namelijk dat in Hem is de vergeving der zonden, en het eeuwige leven, 1 Joh. 5:11. Want men kan geen zaak geloven, die men niet kent noch weet. Waarom Paulus zegt Rom. 10:14. *Hoe zullen zij in Hem geloven, van Welken zij niet gehoord hebben.*
- (42. Vr. *Maar is echter wel in de kennis van die troostelijke waarheid en dat getuigenis Gods, dat Jezus is de Christus, de ware Verlosser en Zaligmaker het geloof zelf gelegen?*
Antw. Neen. Maar het is alleen iets, hetwelk noodzakelijk tot het geloof vereist wordt, doch geenszins tot het ware Wezen deszelfs behorende; want velen, ja de duivelen zelfs, die wel kennis hebben van Jezus Christus en nochtans niet in Hem geloven.
- (43. Vr. *Wat behoord wijders tot het geloof?*
Antw. Een toestemming, waardoor den zondaar dat getuigenis Gods, hetwelk Hij in Zijn Woord van Zijn Zoon getuigd heeft, dat in Hem is de vergeving der zonden en de gerechtigheid des levens, en dat zij zalig zijn die in Hem geloven, als waarachtig en onfeilbaar aanneemt en met blijdschap toestemt; omdat God, Die niet liegen kan, het getuigd en beloofd heeft.
Joh. 3:33. *Die Zijn getuigenis aangenomen heeft, die heeft gezegd dat God waarachtig is.*
- (44. Vr. *Bestaat in die toestemming ook wel het wezen van het geloof?*
Antw. Eigenlijk niet, zo het met een ware honger en dorst naar Jezus en een toevluchtneming des harten naar Hem niet vergezeld gaat. Want velen die de waarheid des Evangeliums wel grondig kennen en als waarachtig toestemmen en nochtans dezelve niet met een ware liefde en een oprecht geloof omhelzen tot zaligheid. Hoedanigen niet meer hebben dan een historisch en tijd(elijk) geloof.
Matth. 13:20, 21. *Maar die in steenachtige plaatsen bezaaid is, deze is degene die het Woord hoort en dat terstond met vreugde ontvangt; doch hij heeft geen wortel in zichzelf, maar is voor een tijd.*
- (45. Vr. *Waarin bestaat dan nu eigenlijk het wezen van het zaligmakende geloof?*
Antw. Dat den zondaar na zulk een voorgaande kennis en toestemming van het getuigenis Gods, dat Hij van Zijn Zoon getuigd heeft, dat Hij is de ware Verlosser en Zaligmaker, daarop dan met een ware honger en dorst en een oprechte begeerte naar Zijn Algenoegzame verdiensten, tot Hem als de ware Rotssteen des heils zijn toevlucht neemt, Hem omhelst en zichzelf geheel en al aan Hem overgeeft, om door Hem geheiligd, gerechtvaardigd en hiernamaals volmaakt gezaligd en eeuwig verheerlijkt te worden.
46. Vr. *Zo bestaat dan de wezenlijke daad van het zaligmakende geloof in die ware begeerte en toevluchtneming des harten naar Jezus Christus, om door Zijn verdiensten behouden en zalig te worden?*

Antw. Ja; gelijk het dus ook in Gods Woord uitgedrukt word. Daarom zegt David, Ps. 2:12. Welgelukzalig zijn allen die op Hem betrouwen. Eigenlijk naar de kracht van het grondwoord, die tot Hem haar toevlucht nemen. En zo noemt het Christus een komen tot Hem. Joh. 6:35. *Die tot Mij komt, zal geenszins hongeren; en die in Mij geloofd zal niet meer dorsten.* Zie ook Jes. 45:22. En Johannes een aannemen van Hem, namelijk door een ware begeerte.

Joh. 1:12. *Zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven.*

- (47. Vr. *Maar hoe is het dan te verstaan dat de Catechismus zegt? Die het geloof beschrijft, dat het is een zeker vertrouwen, hetwelk de Heilige Geest in onze harten werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken zij, uit louter genade, alleen om de verdienste van Christus wil. Vraag. 21.*

Antw. De Catechismus merkt daar het geloof aan, niet in zijn wezen, zoals het in alle gelovigen vereist en gevonden wordt, maar alleen in zijn welwezen of volle kracht en volmaaktheid.

- (48. Vr. *Ik wilde hiervan, omdat het een zaak is van grote aangelegenheid wel wat nader onderricht wezen.*

Antw. Te weten, het ware zaligmakende geloof bestaat wel in een vertrouwen des harten op Jezus Christus en Zijn Algenoegzame verdiensten, doch zulk een vertrouwen, waardoor een zondaar, met een ware begeerte naar Jezus en Zijn gerechtigheid, tot Hem vliedt en zijn toevlucht neemt; vertrouwende dat Hij is een volkomen Zaligmaker en een barmhartig Hogepriester, Die hem niet verstoten, maar in genade aannemen en Zijn gerechtigheid schenken zal tot behoudenis en zaligheid. Toch geenszins zulk een vertrouwen, waardoor hij verzekerd is van de vergeving der zonden door Jezus Christus; hetwelk alleen een gevolg is van het eerste.

- (49. Vr. *Hoe bewijst gij zulks?*

Antw. Omdat in de Heilige Schrift de zaligheid beloofd en toegeschreven werd, niet aan de verzekerdheid die iemand van zijn staat heeft, maar aan zulk een daad en werking der ziel, dat een toevluchtneming des harten tot God in Christus te kennen geeft en waardoor een zondaar de zaligmakende genade in en door Jezus Christus allereerst zoekt en van God begeert, als zulk een die tot nog toe geen deel aan dezelve gehad heeft.

- (50. Vr. *Toont dat eens.*

Antw. Zulks blijkt uit de woorden van de Zaligmaker, Die zalig spreekt alle die hongeren en dorsten naar Zijn gerechtigheid, dat is, Zijn volmaakte gehoorzaamheid, waardoor Hij ons het recht ten leven verworven heeft, Matth. 5, 6. 't Welke een geestelijke honger en dorst der zielen zijnde, niet anders te kennen geeft, als een hartelijk verlangen, een vurige en krachtige begeerte naar die gerechtigheid, om door dezelve ten leven gerechtvaardigd te worden; waarin derhalve het wezen van het geloof bestaat, omdat Christus dezulken zalig spreekt.

- (51. Vr. *Hebt gij hiervan nog meer bewijs?*

Antw. Dat zien wij ook klaarlijk in het voorbeeld van den boetvaardige tollenaar, Luk. 18:13, 14. Welk niet meer had als een oprechte begeerte naar Gods genade en

geenszins een verzekerdheid dat hij daaraan deel had, als hij uitriep: O God zijt mij zondaar genadig. En nochtans getuigt Christus, dat Hij daarop gerechtvaardigd afging naar zijn huis. Zo moet derhalve in die ware begeerte naar de genade Gods in Christus het wezen van het geloof bestaan, dewijl wij alleen daardoor gerechtvaardigd worden, Rom. 3:28.

- (52. Vr. *Wat volgt dan nu op die toevluchtneming van de ziel naar Jezus Christus, om door Hem behouden te worden, waarin de wezenlijke daad des geloofs bestaat?*
Antw. Dat vast vertrouwen des harten en die troostrijke verzekering en gerustheid des gemoeds, dat Jezus Christus met al Zijn zaligmakende weldaden de onze is en dat niet alleen aan anderen, maar ook aan ons vergeving van al onze zonden, en het recht ten leven om Zijnentwil geschonken is; zodat men kan juichen met de Kerk, Jes. 61:10: *Ik ben zeer vrolijk in den Heere, mijn ziel verheugd zich in mijn God, want Hij heeft mij bekleed met de klederen des heils, den mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan.*
- (53. Vr. *Hoe noemt dat de Schrift?*
Antw. Een volle verzekerdheid des geloofs, Hebr. 10:22. Welke Paulus gehad heeft zeggende, 2 Tim. 1:12: *Want ik weet Wien ik geloofd heb, en ik ben verzekerd dat Hij machtig is mijn pand, bij Hem weggelegd, te bewaren tot dien dag.*
54. Vr. *Heeft den mens dit geloof van en door zichzelf?*
Antw. Neen. Want hij is van nature dood in zonden en misdaden en kan daarom uit zichzelf tot Jezus niet komen.
Joh. 6:44. *Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader Die Mij gezonden heeft, hem trekke.*
55. Vr. *Wie is dan de Auteur en Oorzaak van het geloof?*
Antw. Alleen God; waarom het een gave Gods genoemd wordt, Ef. 2:8. En in 't bijzonder den Heilige Geest die daarom den Geest des geloofs genaamd wordt, 2 Kor. 4:13. Die dat in onze harten werkt door middel van het Woord des Evangeliums en de verkondiging deszelfs, Rom. 10:17.

Van de vruchten des geloofs, of de goede werken.

56. Vr. *Is dit geloof ook vruchtbaar in goede werken?*
Antw. Ja het. Want door het geloof worden onze harten gereinigd, namelijk van de zonde, tot de liefde en dienst Gods, Hand. 15:9: *Gerechtigheid hebbende hare harten door het geloof.* Want die in Christus gelooft, of tot Hem zijn toevlucht neemt, die bemind God en Christus en haat en verlaat derhalve de zonde, als die tegen de gemeenschap van Christus strijd; en zo reinigt het geloof onze harten.
57. Vr. *Zo kan het dan niet wezen, of het ware zaligmakende geloof moet zich vertonen en openbaren uit de goede werken?*
Antw. Ja gewis. Daarom zegt Paulus dat het geloof door de liefde werkende is, Gal. 5:6. En Jacobus in zijn brief, cap. 2:8: *Toont mij uw geloof uit uw werken, en ik zal u uit mijn werken mijn geloof tonen.*

- (58. Vr. *Zijn ook de gelovigen niet alleszins verplicht tot betrachtning van alle goede werken, of heiligheid des levens?*
 Antw. Immers ja. Want de gelovigen deel hebbende aan Jezus Christus en Zijn zaligmakende weldaden, door Zijn bitter lijden en sterven voor haar verworven, zijn immers ten hoogste verplicht om God en Jezus voor die grote weldaad der verlossing te danken, te verheerlijken en in alles welbehaaglijk te zijn. Hetwelk niet geschieden kan, als door betrachtning van alle goede werken.
- (59. Vr. *Is er behalve dit nog niet een krachtige reden, waarom de gelovigen tot het betrachten van goede werken op het hoogste verplicht zijn?*
 Antw. Ja, dewijl dit het einde is van Christus lijden en dood, als Paulus toont Ef. 5:25, 26: *Gelijk ook Christus de gemeente liefgehad heeft en Zichzelven voor haar heeft overgegeven; opdat Hij haar heiligen zou.* Titus 2:14. *Die Zichzelven voor ons overgegeven heeft, namelijk in de dood, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid, en Zichzelven een eigen volk zou reinigen, ijverig in goede werken.*
- (60. Vr. *Dringt daarom ook de Heilige Schrift niet doorgaans krachtig aan op de betrachtning van goede werken?*
 Antw. Ja; gelijk Rom. 12:1. *Ik bid u dan, broeders, door de ontfermingen Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levende, heilige en Gode welbehaaglijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst.*
 1 Kor. 6:20. *Want gij zijt duur gekocht; zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.*
 Phil. 1:11. *Vervuld met vruchten der gerechtigheid, die door Jezus Christus zijn, tot heerlijkheid en prijs van God.*
 Kol. 1:10. *Opdat gij moogt wandelen waardiglijk den Heere tot alle behaaglijkheid, in alle goede werken vruchtdragende, en wassende in de kennis Gods.*
61. Vr. *Maar wat zijn eigenlijk goede werken?*
 Antw. Alle daden van de mens, welke geschieden uit het geloof, ter ere Gods en naar de regel van Zijn wet.
62. Vr. *Zo worden dan tot een goed werk drie conditiën vereist?*
 Antw. Ja en wel 1. Dat het gedaan wordt uit het geloof, als een goed beginsel; want *zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen.* Hebr. 11:6. *En al wat uit het geloof niet is, dat is zonde,* Rom. 14:23.
 2. Dat het geschiede ter ere Gods, als het hoogste en enige goed einde, waartoe al onze werken moeten gedaan worden, zullen zij goed en Gode welbehaaglijk zijn; gelijk God alles gewrocht heeft om Zijns Zelfs wil. Spreuk. 16:4. Daarom vermaand Paulus, 1 Kor. 10:31: *Hetzij dan dat gijlieden eet, hetzij dat gij drinkt, hetzij dat gij iets anders doet, doet het al ter ere Gods.*
 3. Naar den regel van Gods wet; *En zovelen als er naar dezen regel zullen wandelen, over dezelve zal zijn vrede en barmhartigheid en over het Israel Gods.* Gal. 6:16.
- (63. Vr. *Waartoe dienen deze goede werken der gelovigen?*
 Antw. Geenszins om daardoor bij God het leven te verdienen, en uit kracht van dezelve de zaligheid te verkrijgen; want dan zouden de verdiensten van Christus onnut en tevergeefs zijn, die door Zijn volmaakte gehoorzaamheid en lijden alleen een oorzaak is van een eeuwige zaligheid, Hebr. 5:8, 9.

- (64. Vr. *Waartoe dan?*
 Antw. 1. Om God te verheerlijken
 Matth. 5:16. *Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken.*
 Phil. 1:11. *Vervuld met vruchten der gerechtigheid, die door Jezus Christus zijn, tot heerlijkheid en prijs van God.*
 2. Om onze naam te stichten; als Petrus aanwijst, zeggende dat de ongelovige en ongehoorzame mannen door den kuisen wandel der vrouwen gewonnen worden, namelijk der bekering, 1 Pet. 3:1, 2.
 3. Om onszelf van de oprechtheid onzes geloofs en also van de zaligheid te verzekeren, dewijl het ware geloof, hetwelk het enige middel is ter zaligheid, levendig is in goede werken, en daaruit betoond wordt, Jac. 2:17, 18. Waarom Petrus vermaand hebbende: *Voegt bij uw geloof deugd, en bij de deugd kennis, en bij de kennis matigheid, en bij de matigheid lijdzaamheid, en bij de lijdzaamheid godzaligheid en bij de godzaligheid broederlijke liefde, en bij de broederlijke liefde, liefde jegens allen;* zo voegt hij daarbij, *benaarstigt u te meer om uw roeping en verkiezing vast te maken,* namelijk door een naarstig betrachten van alle zodenige deugden, 2 Petrus 1:5-10.
- (65. Vr. *Zijn evenwel de goede werken niet noodzakelijk tot de zaligheid?*
 Antw. Gewisselijk ja; als een middel en weg om ten leven in te gaan. Waarom Paulus verklaard, dat zonder heiligmaking, waarvan de goede werken een zeker bewijs zijn, niemand de Heere zien zal, Hebr. 12:14. Dewijl God, Die volmaakt heilig is, met den onheilige zondaar geen gemeenschap kan hebben. Zie Jes. 59:2 en Ps. 5:5.
66. Vr. *Maar kan den zondaar van nature wel goede werken doen?*
 Antw. Neen. Want hij is dood in zonden en misdaden, Ef. 2:1. En overzulks geneigd tot alle kwaad en onbekwaam tot enig goed, niet anders kunnende dan zondigen en het kwade doen; ja zelfs, wanneer hij al enig uiterlijk goed werk doet, zo doet hij nochtans geen waar goed werk als die niet geschiede uit het geloof en ter ere Gods, hetwelk de vereiste conditiën van een goed werk zijn. Zie Gen. 6:5 en 8:21. Jer. 13:23.

Van de bekering.

67. Vr. *Wanneer doet dan den mens goede werken?*
 Antw. Als hij bekeerd wordt.
68. Vr. *Waarin bestaat de ware bekering des mensen?*
 Antw. In het haten en laten van het kwade en beminnen en doen van het goede.
 Amos 5:15. *Haat het boze en hebt lief het goede*
 Rom. 12:9. *Hebt een afkeer van het boze, en hangt het goede aan.*
- (69. Vr. *Hoe wordt de bekering doorgaans onderscheiden?*
 Antw. 1. In een eerste en algemene bekering, waardoor den zondaar allereerst uit de zonde opstaat en bekeerd wordt van de duisternis tot het licht en van de macht des satans tot God, Hand. 26:18. Van welke Christus spreekt Luk. 15:7, zeggende: dat er blijdschap is in de hemel over een zondaar die zich bekeerd.

2. In een tweede en bijzondere bekering door welke iemand, die reeds bekeerd is en in enige zware zonden gevallen zijnde zich wederom met berouw en leedwezen tot God bekeerd, waarvan gesproken wordt, Openb. 2:5, *Gedenk dan waarvan gij uitgevallen zijt, en bekeer u, en doe de eerste werken.*

3. In een dagelijkse bekering, waardoor men van de overgebleven zonden dagelijks meer en meer gereinigd wordt en in de heiligmaking voort gaat. 2 Kor. 7:1 en Ps. 84:8.

70. Vr. *Wie bekeert den zondaar?*

Antw. Alleen God, door Zijn Woord en Geest, Hand. 11:18: *Zo heeft dan God ook den heidenen de bekering gegeven ten leven!* Waarom de Kerk zelf bid, Klaag. 5:21: *Heere bekeer ons tot U, zo zullen wij bekeert zijn.*

71. Vr. *Is dan nu deze bekering het beginsel van de goede werken?*

Antw. Ja. Want als God den zondaar bekeerd, zo geeft Hij hem een nieuw hart en verandert hem ten goede, en maakt hem alzo bekwaam tot betrachtting van alle goede werken

Ezech. 36:26, 27. *En Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u; en Ik zal het stenen hart uit uw vlees wegnemen, en zal u een vlezigen hart geven. En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u; en Ik zal maken dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen en Mijn rechten zult bewaren en doen.*

Van het gebed.

72. Vr. *Welke is het voornaamste goede werk der gelovigen?*

Antw. Het gebed; hetwelk is die godsdienstige daad der gelovigen, waardoor zij hare begeerten aan God bekend maken en van Hem in de Naam Christus verzoeken alles wat tot Gods eer en haar tijdelijk, bijzonder tot haar eeuwig welzijn en zaligheid nodig is; met dankzegging voor de reeds ontvangen weldaden.

Phil. 4:6. *Weest in geen ding bezorgd, maar laat uw begeerten in alles door bidden en smeken, met dankzegging, bekend worden bij God.*

73. Vr. *Is zulk een gebed noodzakelijk?*

Antw. Ja. Omdat God ons hetzelfde bevolen heeft en verordineert als een middel om Zijn zegen en weldaden te verkrijgen.

Ps. 50:15. *Roep Mij aan in den dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eren.*

Joh. 16:23. *Voorwaar, voorwaar Ik zeg u: Al wat gij den Vader zult bidden in Mijn Naam, dat zal Hij u geven.*

Zie ook Matth. 7:7, 11 en Luk. 11:9-13.

74. Vr. *Is er ook een voorschrift waarnaar onze gebeden moeten gericht worden?*

Antw. Ja, zijnde het aller-volmaaktste gebed, hetwelk Christus Zijn discipelen geleerd heeft en bevolen te bidden, Matth. 6:9-13.

(75. Vr. *Hoe wordt dit gebed doorgaans verdeeld?*

Antw. In drie delen. 1. De voorrede, zijnde een aanspraak tot God, als onzen genadige Vader in Christus, *Onze Vader Die in de hemelen zijt.*

2. De zes gebeden, in welke drie eerste wij bidden om hetgeen inzonderheid de ere Gods betreft. En de drie laatste, om hetgeen wij tot ons welzijn naar ziel en lichaam nodig hebben.

3. Het besluit, in zich behelzende een krachtige reden; om verhoord te worden, genomen van de zaak en ere Gods. *Want Uw is het koninkrijk en de kracht, en de heerlijkheid in der eeuwigheid, Amen.*

Van de sacramenten des Nieuwen Testaments.

76. Vr. *Versterkt God ook het geloof van Zijn kinderen?*
Antw. Ja doch, en wel door dezelve middelen, waardoor Hij het in hen werkt, namelijk Zijn Woord en Geest.
77. Vr. *Waardoor nog meer?*
Antw. Door de bediening der heilige sacramenten, welke zijn zichtbare tekenen en zegelen van de onzichtbare genade Gods in Christus Jezus.
Rom. 4:11. *En hij (Abraham) heeft het teken der besnijdenis ontvangen tot een zegel der rechtvaardigheid des geloofs.*
78. Vr. *Hoeveel sacramenten zijn er geweest onder het Oude Testament?*
Antw. Behalve verscheiden extraordinaire, gelijk de doorgang door de Rode Zee, het manna, hetwelk God in de woestijn uit de hemel deed vallen, het water uit den rotssteen, de koperen slang door Mozes opgericht, en anderen meer. Zo zijn er geweest twee ordinaire, namelijk de besnijdenis en het pascha, van welke beiden wij lezen Gen. 17:10-12 en Ex. 12.
79. Vr. *Hoeveel sacramenten heeft Christus ingesteld onder het Nieuwe Testament?*
Antw. Ook twee, den Heilige Doop, die in plaats van de besnijdenis, en het Heilig Avondmaal, welk in plaats van het pascha gekomen is; van welke wij lezen Matth. 28:19 en 26:26-28, zie ook 1 Kor. 11:3-26.
80. Vr. *Welk is het uiterlijk teken van de Doop?*
Antw. De indompeling in het water, welke eertijds geschiede, of de besprenging van hetzelfde, welke nu onder ons in gebruik is.
81. Vr. *Wat wordt daardoor betekend en verzegeld?*
Antw. De afwassing, dat is, de wegneming onzer zonden, namelijk de schuld en smart deszelfs door het bloed en de Geest van Jezus Christus; en alzo de rechtvaardigmaking en heiligmaking.
1 Joh. 1:7. *Het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde.*
1 Kor. 6:11. *En dit waart gij sommigen; maar gij zijt afgewassen, maar zij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam van den Heere Jezus en door den Geest onzes Gods.*
- (82. Vr. *Moeten alle mensen gedoopt worden?*
Antw. Neen; maar de ware gelovigen, die behoren tot het verbond der genade en alzo recht hebben om te ontvangen het teken deszelfs. Of die als zodanigen kunnen worden aangemerkt.

Hand. 8:37. *En Philippus zeide: Indien gij van ganser harte gelooft, zo is het geoorloofd. En hij antwoordende zeide: Ik geloof dat Jezus Christus de Zone Gods is.*

(83. Vr. *Moeten dan ook de kinderen van gelovige ouders gedoopt worden?*

Antw. Ja. 1. Omdat ze zowel als de volwassene tot het verbond Gods behoren, als blijkt Gen. 17:7, daar God zegt tot Abraham. *En Ik zal Mijn verbond oprichten tussen Mij en tussen u en tussen uw zaad na u in hun geslachten, tot een eeuwig verbond, om u te zijn tot een God en uw zaad na u. Zo moeten zij dan ook ontvangen het teken en zegel van het verbond; als Petrus uit die gemelde plaats bewijst. Hand. 2:38, 39. En Petrus zeide tot hen: Bekeert u, en een iegelijk van u worde gedoopt in den Naam van Jezus Christus, tot vergeving der zonden; en gij zult de gave des Heiligen Geestes ontvangen. Want u komt de belofte toe, en uw kinderen, en allen die daar verre zijn, zovelen als er de Heere onze God toe roepen zal.*

2. Omdat de kinderen ook deel hebben aan de goederen des verbonds, namelijk de vergeving der zonden, en de heiligmaking; welke de betekenende zaak van den Doop zijn. Immers zo noemt Paulus de kinderen van gelovige ouders heilig. 1 Kor. 7:14. *Want de ongelovige man is geheiligd door de vrouw, en de ongelovige vrouw is geheiligd door den man; want anders waren uw kinderen onrein, maar nu zijn zij heilig. Zo moet haar dan den doop, als het teken daarvan niet geweigerd worden.*

3. Omdat onder het Oude Testament de besnijdenis, als een teken en zegel des verbonds, aan de jonge kinderen bediend is; zo moeten zij dan nu ook ontvangen den Heilige Doop, als een teken van hetzelfde verbond, welke in plaats van de besnijdenis is ingesteld. Zie Kol. 2:11, 12.

(84. Vr. *Maar strijd dit niet tegen het bevel van de Zaligmaker, die Zijn discipelen belast heeft, eerst de mensen te onderwijzen en daarna te dopen? Matth. 28:19.*

Antw. Geenszins; want zulks is te verstaan van de volwassenen, die geen kennis van Jezus Christus hebben; die derhalve eerst onderwezen, en daardoor tot het geloof in Jezus Christus moeten gebracht worden, eer zij den Doop, als het zegel des verbonds, waartoe de gelovige alleen behoren, mogen ontvangen; doch zulks geschied zijnde, zo worden de kinderen in haar als gelovige aangemerkt volgens hetgeen Paulus zegt 1 Kor. 7:14. *Want anders waren uw kinderen onrein, maar nu zijn zij heilig. En zo moeten zij derhalve dan ook, zowel als de ouders, den doop ontvangen.*

85. Vr. *Wat is het tweede sacrament van het Nieuwe Testament?*

Antw. Het Heilig Avondmaal.

86. Vr. *Waarom wordt het zo genaamd?*

Antw. Omdat de Heere Christus in den avondtijd of nacht hetzelfde heeft gehouden en ingesteld. 1 Kor. 11:23.

87. Vr. *Welke zijn de uiterlijke tekenen in het Heilig Avondmaal?*

Antw. Deze zijn tweërlei, brood en wijn.

88. Vr. *Wat wordt daardoor betekend?*

Antw. Het lichaam en bloed van Jezus Christus, dat is Christus Zelf, als Die Zijn lichaam voor ons heeft overgegeven in den dood, en tot den bloede toe voor ons geleden heeft, en ons alzo geworden is een Geestelijke spijze en drank voor onze zielen ten eeuwiggen leven.

Joh. 6:54, 55. *Die Mijn vlees eet en Mijn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leven; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage. Want Mijn vlees is waarlijk spijs, en Mijn bloed is waarlijk drank.*

89. Vr. *Welke zijn de uiterlijke actiën en handelingen omtrent deze uiterlijke verbeeldende tekenen van brood en wijn?*
Antw. Deze zijn, of die waargenomen worden van den bedienaar, of die geschieden van de communicanten en disgenoten.
90. Vr. *Welke zijn de eerste?*
Antw. Dat den dienaar het brood neemt, zegent, breekt en uitdeelt aan de communicanten en den wijn vergiet of inschenkt in den drinkbeker en daarop dezelve neemt, zegent en geeft aan de disgenoten, in navolging van Jezus Christus. Matth. 26:26.
91. Vr. *Heeft dit alles zijn beduidenis?*
Antw. Ja. 1. Het nemen van het brood in de hand betekend dat Christus van eeuwigheid van den Vader is gesteld, aangenomen en afgezonderd tot onze Middelaar om door het lijden des doods te worden het ware geestelijke brood van onze zielen ten eeuwige leven. 1 Petrus 1:20. En dat Hij in de tijd de gelovigen voorgesteld word *tot een Verzoening door het geloof in Zijn bloed.* Rom. 3:25.
2. Het zegenen van het brood, alsook van den wijn, geeft te kennen dat Christus het gezegende zaad van Abraham is, in Welke alle geslachten der aarde gezegend worden. Gen. 22:18, Ef. 1:3.
3. De breking van het brood beduidt de verbreking van Christus lichaam aan het kruis. 1 Kor. 11:24. *Dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt.* Dat is, dat brood is een teken en zegel van Mijn lichaam, dat voor alle uitverkorenen gebroken wordt door den dood.
4. Het uitgieten van den wijn, betekend dat het bloed van Christus vergoten en uitgestort is in Zijn lijden. Matth. 26:28. *Want dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, hetwelk voor velen vergoten wordt, tot vergeving der zonden.*
5. Het uitdelen van deze heilige panden aan de disgenoten, verbeeld en veroot ons dat God de Vader Christus Jezus met al Zijn zaligmakende weldaden ons aanbied en alle gelovigen uit genade schenkt en rijkelijk uitdeelt tot hare eeuwige zaligheid. Rom. 8:32. *Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?*
92. Vr. *Welke zijn nu de handelingen der disgenoten omtrent deze uiterlijke tekenen van brood en wijn?*
Antw. Dat zij hetzelfde nemen, eten en drinken.
93. Vr. *Heeft dit ook zijn beduidenis?*
Antw. Ja. 1. Het aannemen van het brood en den drinkbeker, geeft te kennen het aannemen van Jezus Christus met Zijn zaligmakende weldaden door het ware geloof. Joh. 1:12. *Maar zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven.*
Kol. 2:6. *Gelijk gij dan Christus Jezus, den Heere, hebt aangenomen, wandelt also in Hem.*

2. Het eten van het brood en drinken van den wijn, betekend die nauwe gemeenschap en vereniging tussen Christus en de gelovigen; gelijk door het eten en drinken van spijs en drank dezelve zeer nauw met ons lichaam verenigd word, ja in de substantie des mensen zelf veranderd wordt. Joh. 6:56. *Die Mijn vlees eet, en Mijn bloed drinkt, namelijk door den mond des geloofs die blijft in Mij, en Ik in hem.*

94. Vr. *Worden in het Heilig Avondmaal deze dingen alleen betekend en verbeeld?*
Antw. Neen, maar het verzegeld ook aan de gelovigen dat zij gemeenschap hebben aan Christus en al Zijn weldaden; zodat een iegelijk welke die tekenen en panden van Christus liefde en gemeenschap met een waar geloof ontvangt, daardoor ook van dezelve verzekerd wordt, als Paulus leert 1 Kor. 10:16. *De drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegenen, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus?* Te kennen gevende dat die heilige tekenen ingesteld zijn, om aan ons de gemeenschap van het lichaam en bloed van Christus te verzegelen en te verzekeren.
95. Vr. *Voor wien is het Heilig Avondmaal ingesteld?*
Antw. Alleen voor de ware gelovigen. Want dewijl het Heilig Avondmaal is een teken en zegel van de gemeenschap met Jezus Christus en alleen de gelovigen dezelve deelachtig zijn; zo volgt vanzelf, dat het dan ook alleen voor dezulke is ingesteld tot versterking van haar geloof en om haar te verzekeren van haar aandeel aan Jezus Christus en Zijn zaligmakende weldaden, welke zij door het geloof zijn deelachtig geworden.
96. Vr. *Zo moet men zichzelve vooraf dan wel beproeven en onderzoeken of men ook een waar gelovige is, eer men toetreed tot het Heilig Avondmaal?*
Antw. Ja, volgens het bevel van Paulus:
1 Kor. 11:28, 29. *Maar de mens beproeve zichzelve, en ete alzo van het brood en drinke van den drinkbeker. Want die onwaardiglijk eet en drinkt, die eet en drinkt zichzelve een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren.*
2. Kor. 13:5. *Onderzoekt uzelve of gij in het geloof zijt, beproeft uzelve. Of kent gij uzelve niet, dat Jezus Christus in u is? Tenzij dat gij enigszins verwerpelijkt zijt.*

Van de heilige Kerk.

97. Vr. *Hoe wordt de menigte der gelovigen, die deel hebben aan al deze weldaden, doorgaans genoemd?*
Antw. De Kerk of gemeente van Jezus Christus, Hand. 20:28. Welke niet anders is, als een vergadering van mensen, uit alle geslachten, volkeren en natiën, die door de krachtadige roeping, die naar de verkiezing is, gebracht zijn tot de gemeenschap van Jezus Christus; en alzo de menigte der uitverkorenen, geroepenen en gelovigen. Zie Openb. 17:14. 2 Petrus 2:9.
98. Vr. *Hoe word de Kerk gemeenlijk onderscheiden?*
Antw. In een zichtbare en onzichtbare.
99. Vr. *Welke is de zichtbare kerk?*
Antw. De menigte dergenen die uiterlijk de waarheid belijden en de Heilige sacramenten ontvangen; welke alzo een zichtbare vergadering is, die uiterlijk kan

gezien en gekend worden; welke bestaat niet alleen uit gelovigen, maar ook uit geveinsden. Waarom Paulus dezelve vergelijkt bij een groot huis, waarin niet alleen zijn gouden en zilveren vaten, maar ook houten en aarden vaten en sommige ter ere, doch ook sommige ter oneer, 2 Tim. 2:20. En de Zaligmaker bij een akker, in welke onkruid is, niet minder als tarwe, Matth. 13:25, 26.

100. Vr. *Welke is de onzichtbare Kerk?*

Antw. De vergadering der uitverkorenen, welke door het geloof, dat niet kan gezien worden, maar in het hart verborgen is, met Christus verenigd zijn.

Rom. 2:28, 29. *Want die is niet een Jood, die het in het openbaar is, noch die is de besnijdenis, die het in het openbaar in het vlees is; maar die is een Jood, die het in het verborgene is; en de besnijdenis des harten, in den geest, niet in de letter, is de besnijdenis, wiens lof niet is uit de mensen, maar uit God.*

Kol. 3:3. *Gij zijt gestorven, en uw leven is met Christus verborgen in God.*

101. Vr. *Hoe wordt de Kerk nog meer onderscheiden?*

Antw. In een strijdende en triomferende of zegepralende.

102. Vr. *Welke is de strijdende Kerk?*

Antw. De menigte der gelovigen op deze aarde, die een gedurige strijd hebben met den satan, zonde en de boze mensen.

1 Tim. 6:12. *Strijdt den goeden strijd des geloofs, grijpt naar het eeuwige leven.*

Zie ook Ef. 6:11, 12.

103. Vr. *Welke is de triomferende Kerk?*

Antw. De vergadering der gelovigen in de Hemel, die al haar vijanden hebben overwonnen, aldaar volle rust en eeuwige heerlijkheid genieten.

Openb. 14:13. *En ik hoorde een stem uit den hemel, die tot mij zeide: Schrijf, zalig zijn de doden die in den Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen.*

104. Vr. *Welke zijn de kentekenen van de ware Kerk?*

Antw. De zuivere verkondiging van Gods Woord en de rechte bediening der sacramenten volgens Christus instelling; en dewijl die kentekenen in de gereformeerde kerk gevonden worden, zo moet men dan ook besluiten, dat die de ware kerk is.

105. Vr. *Wie is het Hoofd van de Kerk?*

Antw. Alleen Jezus Christus, Die dezelve door Zijn bloed verkregen heeft. Hand. 20:28. Daarom zegt Paulus:

Ef. 1:22, 23. *En heeft alle dingen Zijn voeten onderworpen, en heeft Hem der gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen; Welke Zijn lichaam is, en de vervulling Desgenen Die alles in allen vervult.*

Ef. 5:23. *Want de man is het hoofd der vrouw, gelijk ook Christus het Hoofd der gemeente is; en Hij is de Behouder des lichaams.*

106. Vr. *Regeert Christus evenwel Zijn Kerk ook niet door den dienst van mensen?*

Antw. Ja, zijnde de leraars; welkers ambt en bediening is, het Woord Gods te prediken, de sacramenten te bedienen, openlijk te bidden in en voor de gemeente en de kerkelijke tucht te oefenen.

Ef. 4:11, 12. *En Dezelve heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leraars; Tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwning van het lichaam van Christus.*

(107. Vr. *Heeft de Kerk van Jezus Christus op aarde nog meerder luister en groter heerlijkheid te verwachten, als zij nu heeft?*

Antw. Ja, in het laatste der dagen; welke heerlijke staat der kerk genaamd wordt een Nieuwe hemel en nieuwe aarde, Jes. 65:17.

(108. Vr. *Waarin zal die heerlijkheid van de kerk in de laatste tijden bestaan?*

Antw. 1. Dat den antichrist vallen zal, dat is, ten enenmaal zal vernietigd en uitgeroeid worden.

2 Thess. 2:8. *En alsdan zal de ongerechte geopenbaard worden, denwelke de Heere verdoen zal door den Geest Zijnsmonds, en tenietmaken door de verschijning Zijner toekomst.*

Zie ook. Openb. 18:21, Dan. 2:34, 35.

2. Dat als dan de volheid der heidenen zal ingaan. Rom. 11:25. Dat is een zeer grote menigte uit de heidenen over de gehele aarde verspreid, en die mogelijk tot nog toe onbekend zijn, bekeerd worden tot Jezus Christus en alzo ingaan in Zijn Koninkrijk. Alzo zal de Heere Koning zijn over de ganse aarde en Zijn Naam één zijn. Zach. 14:9. En alle de koninkrijken der wereld van Christus zijn, Openb. 11:15.

3. Dat daarmee de Joden zullen bekeerd worden, als alzo *geheel Israel zal zalig worden*, dat is, een grote menigte uit dezelve, Rom. 11:26

4. Dat de kerk alsdan meerder kennis zal hebben.

Jes. 11:9. *Want de aarde zal vol kennis des HEEREN zijn, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken.*

5. Groter heiligheid.

Zach. 14:20, 21. *Te dien dage zal op de bellen der paarden staan: DE HEILIGHEID DES HEEREN. En de potten in het huis des HEEREN zullen zijn als de sprengbekkens voor het altaar. Ja, al de potten in Jeruzalem en in Juda zullen den HEERE der heirscharen heilig zijn, zodat allen die offeren willen, zullen komen en van dezelve nemen en in dezelve komen; en er zal geen Kanaäniet meer zijn in het huis des HEEREN der heirscharen te dien dage.*

Zie ook Jes. 60:21.

6. Dat de kerk alsdan grote vrede zal hebben; dewijl de volkeren, die nu vijanden van de kerk zijn en dezelve vervolgen, alsdan in grote menigte zullen bekeerd, en alzo zelfs vrienden van de kerk worden. Ja ook, omdat door die algemene bekering van zoveel Joden en heidenen, het getal en de macht der vijanden van de kerk zo klein zal zijn, dat ze de kerk niet kunnen noch durven schaden en bestrijden.

Jes. 11:6, 9. *En de wolf zal met het lam verkeren, en de luipaard bij den geitenbok nederliggen; en het kalf en de jonge leeuw en het mestvee tezamen, en een klein jonksken zal ze drijven. Men zal nergens leed doen noch verderven op den gansen berg Mijner heiligheid.*

Zie ook Jes. 35:9, 10 en 65:25.

Van de opstanding en het laatste oordeel.

109. Vr. *Wat zal op deze heerlijke staat van de kerk volgen?*
Antw. De opstanding der doden en het eeuwig oordeel. Hebr. 6:2.
110. Vr. *Wat verstaat gij door de opstanding der doden?*
Antw. Dat onze lichamen, die gestorven en begraven zijn, zullen opgewekt en met de ziel, wederom verenigd worden; welke opstanding Paulus leert en krachtig bewijst, 1 Kor. 15.
111. Vr. *Door wiens kracht zullen onze lichamen opgewekt worden?*
Antw. Door de kracht des Zoons Gods.
Joh. 5:28, 29. *De ure komt in welke allen die in de graven zijn, Zijn stem zullen horen, en zullen uitgaan: die het goede gedaan hebben, tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hebben, tot de opstanding der verdoemenis.*
112. Vr. *Zullen alle mensen opgewekt worden?*
Antw. Ja. Volgens hetgeen Christus leert, Joh. 5:28, 29. Dat allen die in de graven zijn, Zijn stem zullen horen, en zullen uitgaan enz. En Paulus; dat er te verwachten is een opstanding der rechtvaardige en onrechtvaardige, Hand. 24:15.
113. Vr. *Zullen zij met dezelve lichamen opstaan.*
Antw. Ja. Want anders was het geen opstanding, maar een schepping van een nieuw lichaam. 1 Kor. 15: 53. *Want dit verderfelijke moet onverderfelijkheid aandoen, en dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen.* Waarom Job zich troostte *En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen heben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen; Denwelken ik voor mij aanschouwen zal, en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde,* Job. 19:26, 27. Zie ook Phil. 3:20.

Van het laatste oordeel.

114. Vr. *Wat zal daarop volgen?*
Antw. Het algemene oordeel, van Paulus genaamd het eeuwige oordeel, Hebr. 6:2. Omdat zich hierna de staat van een iegelijk mens in eeuwigheid schikken zal, zonder dat er enige verandering over blijft.
115. Vr. *Wie zal de Richter zijn?*
Antw. Jezus Christus de Koning van Zijn Kerk.
Hand. 17:31. *Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welken Hij den aardbodem rechtvaardiglijk zal oordelen door een Man Dien Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de doden opgewekt heeft.*
Zie ook Joh. 5:22, 27.
116. Vr. *Hoe zal Christus als Richter ten oordeel verschijnen?*
Antw. Hij zal nederdalen van den hemel, in grote luister en heerlijkheid, in de wolken, met de heilige engelen.
Matth. 16:27. *Want de Zoon des mensen zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders, met Zijn engelen, en alsdan zal Hij een iegelijk vergelden naar zijn doen.*

117. Vr. *Wie zullen voor deze Richter verschijnen?*
 Antw. Alle mensen.
 2 Kor. 5:10. *Want wij allen moeten geopenbaard worden voor den rechterstoel van Christus, opdat een iegelijk wegdrage hetgeen door het lichaam geschied, naar dat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad.*
118. Vr. *Hoe zal Christus haar oordelen?*
 Antw. Hij zal als den Hartenkenner een ieders werk aan den dag brengen, *met al dat verborgen is, hetzij goed, hetzij kwaad*, Pred. 12:14, 1 Kor. 4:5. En daarop een rechtvaardige uitspraak doen en een iegelijk vergelden naar zijn werken. Rom. 2:6.
119. Vr. *Welk zal het vonnis of uitspraak des oordeels zijn over de goddelozen en onrechtvaardigen?*
 Antw. Tot haar zal Hij zeggen: *Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijn engelen bereid is.* Matth. 25:41.
120. Vr. *Hoedanig zal het vonnis wezen over de gelovigen en rechtvaardigen?*
 Antw. Tot haar zal Christus zeggen: *Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërfdt dat Koninkrijk hetwelk u bereid is van de grondlegging der wereld. En dezen zullen gaan in de eeuwige pijn; maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven.* Matth. 25:34, 46.
121. Vr. *Hoe besluit gij deze derde of laatste verhandeling?*
 Antw. 1. Dat het ons niet moet genoeg zijn, dat wij kennen al die grote weldaden van het genade verbond en die heerlijke goederen van het Nieuwe Testament of verbond, door Christus verworven en aangebracht en dat wij weten dat het geloof, door de liefde werkende, het enige middel is, van God verordineerd, om dezelve deelachtig te worden; maar dat wij dat geloof ook dadelijk moeten in het werk stellen door een ware honger en dorst van een oprechte begeerte naar Jezus Christus en Zijn gerechtigheid en hetzelfde levendig betonen in alle goede werken; om ons te verzekeren, dat wij ook waarlijk behoren onder het getal van de ware bondgenoten Gods en leden van Zijn Kerk zijn, die alleen aan die zaligmakende goederen en weldaden deel hebben, en daarvan door het gebruik der Heilige sacramenten troostelijk verzegeld en verzekerd worden.
2. Dat wij als ware vrienden van de Kerk, en liefhebbers van hare geestelijke welstand, een hartelijke verlangen moeten hebben naar die heerlijke staat der kerk, die de kerk nog eenmaal in het laatste der dagen op aarde te verwachten heeft; daarom Jehova God gedurig moeten bidden en vuriglijk smeken, dat Hij Zich wil haasten die beloofde heerlijkheid van Zijn kerk toe te brengen; ja ook, zo veel in ons is, dezelve zoeken te bevorderen en uit te werken.
- Ps. 122:6-9. *Bidt om de vrede van Jeruzalem; wél moeten zij varen die u beminnen. Vrede zij in uw vesting, welvaren in uw paleizen. Om mijner broederen en mijner vrienden wil zal ik nu spreken: Vrede zij in u. Om des huizes des HEEREN onzes Gods wil zal ik het goede voor u zoeken.*
- Jes. 62:6, 7. *O gij die des HEEREN doet gedenken, laat geen stilzwijgen bij ulieden wezen. En zwijgt niet stil voor Hem, totdat Hij bevestigte en totdat Hij Jeruzalem stelle tot een lof op aarde.*
3. Dat wij uit overdenking van de opstanding der doden en het algemene oordeel daarop volgende, ons moeten troosten in alle wederwaardigheden, ellenden en verdrukkingen, smaadheden en ongelijk welke ons in dit tranendal bejegenen en

aangedaan worden; verzekerd zijnde dat dan onze droefheid in volmaakte blijdschap zal veranderd worden en wij over al onze vijanden zullen triumferen. Ja! Dat alsdan wederom verdrukking zal vergolden worden dengenen die ons hier verdrukten. *En u die verdrukt wordt, verkwikking met ons, in de openbaring van den Heere Jezus van den hemel met de engelen Zijner kracht. Met vlammend vuur wraak doende over degenen die God niet kennen, en over degenen die het Evangelie van onzen Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn; Dewelke zullen tot straf lijden het eeuwig verderf, van het aangezicht des Heeren en van de heerlijkheid Zijner sterkte, wanneer Hij zal gekomen zijn om verheerlijkt te worden in Zijn heiligen, en wonderbaar te worden in allen die geloven (overmits onze getuigenis onder u is geloofd geworden) in dien dag.* 1 Thess. 2:6-10.

4. Dat wij ons dan ook tot dien einde wel moeten bereiden tegen de toekomst onzes Heeren Jezus Christus ten oordeel, door een heilige wandel en godzaligheid, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren. 2 Petrus 3:11-14. 1 Kor. 15:58. *Opdat wanneer Hij zal geopenbaard zijn, wij vrijmoedigheid hebben, en wij van Hem niet beschaamd gemaakt worden in Zijn toekomst.* 1 Joh. 2:28. *Maar met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid.* Kol. 3:4.

Einde.

UITBREIDING

Van het gebed des

HEEREN,

Zoals hetzelve, in een heilige overdenking en hartelijke begeerte, volgens deszelfs rechte en voornaamste zin, van een ieder gelovige kan en moet gebeden worden.

De voorreden of inleiding.

ONZE VADER DIE IN DE HEMELEN ZIJT.

Eeuwige, Algenoegzame, grote en aanbiddelijke God, Die ons uitverkoren uit de ellendige en verdoemelijke mensen, die door de zonde van U vervreemd, rampzalige kinderen des satans, des toorns en erfgenamen van de hel geworden waren, uit vrije genade, naar den rijkdom Uwer barmhartigheid, tot Uw kinderen en erfgenamen hebt aangenomen, in Uwe eniggeboren Zoon, ons om Zijntwil door Uw Woord en Geest wedergeboren en vernieuwd naar Uw beeld; en ons alzo (in het bijzonder ook mij onwaardige, ja doodwaardige, waarvoor ik U van harte bedanke en in eeuwigheid zal prijzen) om de verdienste van dien Zoon Uwer liefde, tot een genadig en liefhebbend Vader geworden zijt, Die ons Uw kinderen (en zo ook mij, hoe onwaardig ik in mijzelf ben) zult en wilt kronen met Uw goedertierenheid en barmhartigheid, ja alles schenken wat tot het leven, de godzaligheid en eeuwige zaligheid, ons van node is. Een Vader, Die onze aardse en natuurlijke vaders in liefde, macht, heiligheid en heerlijkheid oneindig te boven gaat; Die den hemel hebt tot Uwen troon, daar Gij Uw majesteit en den glans Uwer heerlijkheid, op een bijzondere en uitnemende wijze betoond en vanwaar Gij ook alle dingen regeert en bestuurd, op de aarde, den voetbank Uwer voeten.

Eerste bede

UW NAAM WORDE GEHEILIGD.

Gelijk Gij, o Allerheiligste God, Uw volmaakte heiligheid en haat tegen de zonde, op een doorluchtige wijze betoond hebt, in het straffen van onze zonden in Uw eigen en geliefde Zoon, onze Borg en Middelaar door Zijn bitter lijden en sterven en Gij alzo op een heilige en betamelijke wijze, met lof van Uw deugden, ons schuldige verdoemelingen tot een verzoend God en genadig Vader geworden zijt; zijnde dat al vanouds af Uwen Naam, dat Gij een Vader der gelovigen zijt en welke Naam van onze Vader Gij nu bij uitnemendheid draagt onder het Nieuwe Testament, nadat Gij dus Uwen Naam geheiligd hebt. Zo bidden wij, Uw kinderen, zo zeer aan U verplicht, uit liefde tot de eer Uws Naams, dat deze heiliging Uws Naams, of Uw heiligheid en gerechtigheid, geopenbaard in de offerande en het lijden Uws Zoons, niet alleen van ons, maar ook van alle andere mensen, recht moge gekend, erkend en overal op den gehele aardbodem verkondigd en geroemd word; en dat Gij ons, Uw kinderen (en in het bijzonder ook mij) door Uw Woord en Geest, meer en meer wilt verlichten en heiligen, dat wij U den heerlijken en heiligen God, en Uw prijswaardige deugden en volmaaktheden, die in al Uw werken, bijzonder in dat grote werk der verlossing, uitblinken (waarin ook de Naam Uwer heerlijkheid bestaat) recht mogen kennen, roemen, prijzen en verkondigen, bij onszelven en bij anderen; en wij bijzonder ook door ware heiligheid en gerechtigheid des

levens, mogen zijn tot lof, prijs en eer van Uw heilige en heerlijke Naam, onder de mensen. En wild zulks ook door den Geest der verlichting en heiligmaking, teweeg brengen in alle andere mensen, die Uw Naam nog niet kennen, vrezen, heiligen en verheerlijken; opdat Uw Naam mag heerlijk worden over de gehele aarde.

Tweede bede

UW KONINKRIJK KOME.

Wilt, o hemelse Vader en grootmachtige Koning van Uw Kerk, het genaderijk Uws Zoons, dat ook Uw Koninkrijk is, door Zijn volmaakte offerande en lijden, waardoor Uw Naam geheiligd is, verdiend en verworven, overal uitbreiden onder de mensen, en in hun harten openbaren; en tot dien einde, de scepter van Uw Woord, en Evangelie, uitzenden over de gehele aardbodem en met de kracht van Uw Geest doen vergezeld gaan; en ook haast eens volgens Uw beloften, die gelukkige tijden doen komen, dat de volheid der heidenen, door geloof en bekering, mag ingaan in Uw Koninkrijk en geheel Israel zalig worden; en Gij o Vader, met Uw Zoon en Geest, zo eens als Koning moogt heersen over de gehele aarde. Wilt ook ons, Uw kinderen, die reeds door Uw genade onderdanen van Uw Koninkrijk zijn, meer en meer beheersen en regeren, door den scepter van Uw Woord en Geest, dat wij ons Uw koninklijke wetten in alles mogen onderwerpen, totdat Gij ons hiernamaals zult maken tot erfgenamen van het Koninkrijk der heerlijkheid in Uw hemels paleis.

Derde bede

UW WIL GESCHIEDE, GELIJK IN DEN HEMEL, ALZO OOK OP DE AARDE.

Geef door de genade van Uw verlichtende en heiligmakende Geest, dat wij als Uw kinderen en onderdanen, terwijl wij hier nog op aarde zijn en ook alle andere mensen met ons, op de gehele aarde, Uwen goede en volmaakte wil, die Gij ons in Uw heilig Woord en het Evangelie des Koninkrijks geopenbaard en bekend gemaakt hebt, de wil, o Vader en Hemelkoning, van Uw heilig gebod en bevel, eisende van ons geloof, liefde, heiligheid en ware godzaligheid, recht mogen kennen en met verzaking van onzen eigen wil, zover die nog strijdende is tegen dezen Uw wil, zo oprecht, ijverig, volvaardig, getrouw en standvastig, mogen gehoorzamen en volbrengen, als de zalige, heilige engelen en de geesten der volmaakte rechtvaardigen, in de hemel Uw wil doen. En dat wij ook met Uw wil, wanneer het U mocht behagen ons kruis en tegenspoed toe te zenden, altijd mogen tevreden zijn en ons dezelve geduldig onderwerpen.

Vierde bede

GEEF ONS HEDEN ONS DAGELIJKS BROOD.

Wilt ons, Uw kinderen, zegenrijke God en getrouwe Vader, op elke dag, zolang het U believen zal ons in dit tijdelijke leven te laten blijven, met voedsel en deksel en alle nooddrift des lichaams verzorgen en tot dien einde ook Uw Goddelijke zegen gebieden over alles wat wij en andere mensen met ons, daartoe van node hebben; bedankende U tegelijk van harte, dat Gij ons onwaardige zoveel dagen en jaren onzes levens zo getrouwelijk onderhouden en naar het lichaam welgedaan hebt, biddende en smekende U, dat het U behage zulks verder door Uw genade te doen. Inzonderheid, wild ook steeds onze harten sterken door Uw genade en

ons naar de ziel voeden met het geestelijke brood Uws Woords en de verdiensten van Uw Zoon, dat ware Brood des levens.

Vijfde bede

EN VERGEEF ONS ONZE SCHULDEN, GELIJK OOK WIJ VERGEVEN ONZE SCHULDENAREN.

Wilt ons, die van nature ellendige zondaren en schuldige verdoemelingen zijn, al onze zonden en misdaden, al onze zwakheden en struikelingen, die we zo menigmaal tegen U, de heiligen, heerlijke en goede God begaan hebben, uit genade niet toerekenen, om het dierbare bloed Uws Zoons, dat uitgestort is tot vergeving der zonden, voor alle boetvaardige gelovigen; en wilt ons ook door Uw Geest vertroosten en verzekeren, wegens de genadige vergeving onzer zonden en zulks in onze harten doen gevoelen en lieflijk ondervinden, zeggende tot onze zielen: *Ik ben uw heil*. Immers dat bidden en begeren wij van U o genadige Vader, in een goede consciëntie en oprecht geloof, dat door de liefde werkzaam is, dewijl wij door Uw genade genegen en bereidwillig zijn, om ook onze naasten hunne misdaden en het ongelijk ons aangedaan van harte te vergeven.

Zesde bede

EN LEID ONS NIET IN VERZOEKING, MAAR VERLOS ONS VAN DE BOZE.

Wilt ons door de vijanden van onze zielen en zaligheid, de satan, wereld en ons eigen zondig vlees, niet tot het kwade doen verlost en tot de zonde verleid worden; en wanneer het U mocht behagen, zulk een ure der verzoeking, tot onze beproeving over ons te brengen, wilt ons dan door Uw kracht, genade en Geest, zodanig sterken en bekrachtigen, dat wij in die verzoeking mogen staande blijven en overwinnaars bevonden worden. Wilt ons ook door Uw kracht en heiligmakende genade, zo lang zo meer bevrijden van de aanvechtingen van al die boze vijanden, dezelve van ons doen wijken, den satan, die hoofdvijand van onze zielen, eens geheel verpletteren onder onze voeten; en ons verlossen van het boze vlees onzer verdorvenheid, dat ons nog steeds aankleeft en waarin geen goed woont; totdat Gij ons eens in Uw hemels huis bij U zult opnemen, daar wij geheel van alle kwaad en zonde zullen verlost zijn, volkomen geheiligd, volmaakt verheerlijkt en met Uw beeld verzadigd zullen worden.

Het besluit des gebeds.

WANT UW IS HET KONINKRIJK EN DE KRACHT EN DE HEERLIJKHEID, IN DER EEUWIGHEID.

Dit alles bidden en begeren wij van U om Uws Naams en eer wille, dewijl Uw o Vader, het Koninkrijk is, dat Gij in genade hebt opgericht in Christus en Gij also recht en macht hebt, om over ons, Uw kinderen en onderdanen te regeren en niet den satan of enig ander vijand, weshalven wij U bidden, uit erkenning en liefde van Uw Koninkrijk, dat Gij ons niet wilt leiden in verzoeking, maar verlossen van de boze. Daartoe hebt Gij ook macht en sterkte, zijnde een almachtig Koning; want Uw is ook de kracht, waardoor Gij sterker zijt dan al de vijanden van onze zielen en zaligheid en ons tegen haar geweld kunt behoeden en beschermen en ons van dezelve verlossen. Waardoor Gij ook machtig zijt, om ons alles te geven hetgeen wij van U bidden en begeren; ja, zelfs meer als overvloedig te doen, boven hetgeen wij bidden

of denken kunnen. Het zal ook strekken tot roem en eer van Uw Naam, wanneer Gij ons gebed verhoord en ons geeft den wens en begeerte onzer ziele; want Uw is ook de heerlijkheid, die Gij bezit tot in der eeuwigheid, een heerlijkheid van alle deugden en heerlijke volmaaktheden, die wij hier al in de tijd en namaals eeuwiglijk in den hemel, zullen erkennen, roemen en prijzen.

Het zegel-woordeke
AMEN.

Dit alles, o alwetende God en Vader, dat ik gebeden heb, stem ik van harte toe, dat is mijn oprechte mening en de hartelijke wens en begeerte van mijn ziel. Ja, ik vertrouw ook vastelijk dat Gij mijn gebed genadiglijk verhoren zult, steunende op de verdiensten en belofte van Uw Zoon, Die de Amen, de getrouwe en waarachtige Getuige is. Ik zegge dan nog eens hierop amen, het zij alzo! Amen.

KORTER
UITBREIDING
Van het gebed des
HEEREN,

Zoals hetzelfde van een onwedergeborene en nog onbegenadigde, in het christendom,
kan gebeden worden.

De voorreden of inleiding.

ONZE VADER DIE IN DE HEMELN ZIJT.

Grote, ontzaglijke en aanbiddelijke God, Die den hemel hebt tot Uw troon en de aarde tot een voetbank van Uw voeten; Die een Vader van mij en van alle mensen zijt, door de schepping en onderhouding, wilt ook mij ellendige, die door de zonde van U vervreemd, een rampzalig kind des satans en des toorns ben geworden en duslang in die heilloze staat geleefd hebt, uit vrije genade tot een liefhebbend Vader worden, in Christus, den Zoon Uwer liefde, mij om Zijnentwil tot een kind van U den levende God aannemen en door Uw Woord en Geest wederbaren en vernieuwen naar Uw beeld; gelijk Gij dus een Vader zijt van al Uw uitverkoren gelovigen.

Eerste bede

UW NAAM WORDE GEHEILIGD.

Gelijk Gij, o heilige en rechtvaardige God, Uw onbevleete heiligheid en haat tegen de zonde, op een doorluchtige wijze betoond en geopenbaard hebt, in het bitter lijden en sterven van Uw geliefde Zoon, waardoor Gij op een betamelijke wijze een Vader van Uw uitverkorenen uit de zondaren geworden zijt; doet mij en alle andere mensen, deze heiliging Uws Naams recht kennen, erkennen en geef dat zulks overal op de gehele aardbodem verkondigd en geroemd worde. Wilt ook in het bijzonder mij, onheilige door Uw Woord en Geest verlichten en heiligen, dat ik U den heilige en heerlijke God, en Uw prijzenswaardige deugden en volmaaktheden, die in al Uw werken, bijzonder in dat grote werk der verlossing uitblinken, recht mogen kennen, roemen, prijzen en verkondigen; en ook door een heilige en Godzalige wandel, voortaan mag zijn tot lof en eer van Uwen heiligen en heerlijke Naam, onder de mensen en wilt zulks ook in alle andere onheilige en nog onbekeerde zondaren, door Uw Heilige Geest teweeg brengen.

Tweede bede

UW KONINKRIJK KOME.

Wilt Uw genaderijk, welke Gij in Christus Uw Zoon en op Zijn volmaakte offerande, hebt opgericht onder de mensen, ook in mijn hart doen komen en daarin openbaren; mij ellendige, die zo lang een onderdaan geweest ben van het rampzalig rijk des satans, levende onder de dienstbaarheid der zonde, trekken uit de macht der duisternis en overbrengen tot het

Koninkrijk des Zoons Uwer liefde. Wilt ook dat Koninkrijk Uwer genade overal uitbreiden onder Joden en heidenen, U o grote Koning tot roem, eer en heerlijkheid, alsook tot zaligheid van al zulke Uw onderdanen.

Derde bede

UW WIL GESCHIEDE, GELIJK IN DEN HEMEL, ALZO OOK OP DE AARDE.

Geeft door de kracht en genade van Uw heiligmakende Geest, dat ik als een waar onderdaan van Uw Koninkrijk, terwijl ik het geluk heb, van hier nog op aarde, in het land der levenden te zijn, Uwen goede wil, ons geopenbaard in Uw heilig Woord, dien ik zo dikwijls tot hiertoe, ben ongehoorzaam en wederstrevig geweest, doende integendeel den bozen wil des satans en van mijn verdorven vlees, van nu voortaan, met verzaking van mijn eigen boze wil, in alles mag gehoorzamen en volbrengen, door waar geloof, liefde, heiligheid en oprechte godzaligheid; en zulks zo ijverig en standvastig, als de heilige engelen en de verheerlijkte zielen der gelovigen, in de hemel Uw wil doen. Wilt zulks ook door Uw genade en kracht van Uw Geest, in alle andere mensen op de gehele aarde, die Uwen wil nog niet kennen en ongehoorzaam zijn, uitwerken en teweeg brengen.

Vierde bede

GEEF ONS HEDEN ONS DAGELIJKS BROOD.

Wilt mij onwaardige en ook alle andere mensen, goedertieren en zegenrijke God, zolang het U believen zal, mij hier op aarde in het tijdelijke leven te laten blijven, met alle nooddrift des lichaams verzorgen en mij ook voortaan Uw gaven en schepselen dankbaar tot Uw eer doen gebruiken en ook bijzonder mijn kostelijke en onsterfelijke ziel voeden en verzadigen met de goederen van Uw Koninkrijk, welke niet zijn spijs en drank die vergaan, maar gerechtigheid en vrede en blijdschap door den Heilige Geest.

Vijfde bede

EN VERGEEF ONS ONZE SCHULDEN, GELIJK OOK WIJ VERGEVEN ONZE SCHULDENAREN.

Wilt mij arme en ellendige zondaar al mijn grote zonden en misdaden uit genade niet toerekenen, noch mij daarom straffen en verdoemen, gelijk ik rechtvaardig verdiend had, maar mij dezelve goedertieren kwijt schelden, alleen om de volmaakte verdiensten van Christus Uw Zoon, Wiens dierbaar bloed ons zondaren kan reinigen van al onze zonden. Maak mij tot dien einde door Uw genade genegen en bereidwillig, om als een waar gelovige en geheiligde ook mijn naasten zijn misdaden, en het ongelijk mij aangedaan, van harte te vergeven; en wilt die genade ook bewijzen aan alle andere zondaren.

Zesde bede

EN LEID ONS NIET IN VERZOEKING, MAAR VERLOS ONS VAN DE BOZE.

Wilt mij, die van den satan, de wereld en mijn eigen vlees zo dikwijls ten kwade ben verzocht en tot allerlei zonden ben verlost en verleid geworden, nu voortaan door Uw genade voor

zulke kwade verzoeken bewaren en mij door Uw Geest bekrachtigen, dat ik die altijd mag tegenstaan en nimmermeer opvolgen. Bevrijd mij dan ook door de genade van bekering en heiligmaking, van de rampzalige macht en heerschappij van die vijanden mijner ziel en zaligheid, waaronder ik zolang geleefd en zoveel boosheid bedreven heb. Biddende zulks ook voor alle andere mensen, die nog in diezelfde ellendige staat zijn, gevangen in de strikken des duivels, tot zijn bozen wil.

Het besluit des gebeds.

**WANT UW IS HET KONINKRIJK EN DE KRACHT EN DE HEERLIJKHEID, IN
DER EEUWIGHEID.**

Doet dit alles om Uws Naams en eer wille, opdat ik Uw genaderijk in Christus, Uw grote en almachtige kracht en Uw heerlijkheid, die Gij bezit tot in der eeuwigheid en hier in de tijd en namaals in de eeuwigheid, met al Uw verlost kinderen en gunstgenoten mag ondervinden, erkennen, roemen en prijzen.

Het zegel-woordeke

AMEN.

Dit alles is de wens en begeerte mijner ziel en doet mij, o Algenoegzame God, nog eens meer recht van harte bidden en geeft mij het vast vertrouwen dat het ook alsoo geschieden zal. Amen, het zij alsoo! Ja amen.

EINDE